

השלחן הבהיר

הלכות איסור והיתר

מהמקורות ועד ההלכה למעשה
ללומדים למבחני רבנות
ולמגידי שיעורים

כתב וערך בס"ד
מאור מאיר תורג'מן

עריכה ועימוד: איתיאל סופר
עיצוב כריכה: מוריה | 050-2194288

נדפס בישראל התשע"ח

כל הזכויות שמורות למחבר
אין להעתיק קטעים שלא ברשות בכתב מהמחבר
ניתן להשיג את הספר בפלאפון: 054-2390375
maormeirt@gmail.com
הערות והארות יתקבלו בברכה

תוכן העניינים

מכתבי ברכה.....	11
הקדמה.....	25

הלכות מליחה

סימן סט - דיני מליחה והדחה.....	29
סדר הכשרת הבשר למעשה.....	86
סימן ע - דין מליחת כמה חתיכות בשר ביחד.....	89
סימן עא - דין מליחת הראש והטלפים והמח.....	106
סימן עב - דין מליחת הלב והריאה.....	110
סימן עג - דין צליית הכבד.....	118
סימן עד - הטחול דינו כשאר בשר.....	138
סימן עה - דין מליחת המעיים.....	140
סימן עו - דין בשר לצלי.....	145
סימן עז - עופות שנמלאו בשר שלא נמלח.....	158
סימן עח - דין שלא לדבק בצק בבשר שלא נמלח.....	161

הלכות תולעים

סימן פד - דין שרצים שבמים, בפירות, בקמח ובגבינה.....	163
--	-----

הלכות בשר בחלב

סימן פז - באיזה בשר נהג בשר בחלב והיאך נקרא בישול.....	199
סימן פח - שלא להעלות בשר על שלחן שאוכלין גבינה.....	226
סימן פט - שלא לאכול גבינה אחר בשר.....	233
סימן צ - דיני הכחל.....	250
סימן צא - דין בשר וחלב שנתערבו.....	262
סימן צב - אם נפל חלב על קדירה של בשר.....	282
סימן צג - קדרה שבשלו בה בשר לא יבשלו בה חלב.....	308
סימן צד - דין התוחב כף חולבת לתוך קדרה של בשר.....	318
סימן צה - דגים וביצה שנתבשלו בקדרה של בשר אם מותר לאכלן עם גבינה.....	339
סימן צו - דין מאכל חריף שנחתך בסכין של בשר.....	357
סימן צז - שלא ללוש פת בחלב.....	372

הלכות תערובות

סימן צח - דין איסור שנתערב בהיתר ואופן ביטולו.....	381
סימן צט - דין העצמות אם מצטרפין לבטל איסור, ושלא לבטל איסור לכתחילה.....	413

433.....	סימן ק – בריה אפילו באלף לא בטיל
440.....	סימן קא – דין חתיכה הראויה להתכבד
455.....	סימן קב – דין דבר שיש לו מתירין
468.....	סימן קג – דין נותן טעם לפגם
484.....	סימן קד – דין עכבר שנמצא בחומץ או בשכר
495.....	סימן קה – דין איסור שנפל לתוך היתר
531.....	סימן קו – דין היאך מבטלין בששים
537.....	סימן קז – דין המבשל ביצה, ודבר מיאוס הנמצא בתבשיל
543.....	סימן קח – שלא לאפות היתר ואיסור בתנור אחד
559.....	סימן קט – דין יבש ביבש שנתערב
568.....	סימן קי – דין ספק טריפות שאירע בבשר
597.....	כללי ספק ספיקא
614.....	סימן קיא – דין כלים טריפות שנתערבו בכשרות

הלכות מאכלי עובדי כוכבים

627.....	סימן קיב – דיני פת של עובדי כוכבים
645.....	סימן קיג – דיני בישולי עובדי כוכבים
669.....	סימן קטו – דין חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, וגבינה וחמאה

הלכות הכשר וטבילת כלים

683.....	סימן קכ – דיני טבילת הכלים
713.....	סימן קכא – סדר הכשר כלים הנקנים מן העובד כוכבים
735.....	סימן קכב – דין נותן טעם לפגם בכלים
749.....	מבחי רבנות עם הפניות לתשובות
755.....	מפתחות
789.....	לוח ראשי תיבות
755.....	לוח שמות הספרים

RABBI Z. N. GOLDBERG

Abbad Bies Horaa'h "Hayashar Vehatov"
Member Of Supreme Rabbinical Court

הרב זלמן נחמיה גולדברג

אב"ד בבית הוראה לדיני ממונות "הישר והטוב"
חבר בית הדין הרבני הגדול

ב"ה, יום ג' אדר א' תש"ע

בשרי דעם לבדוק ולשמוע ומהלכו חכם אדם דחכם
אין דשנים הרי הייג מאור מאור תהלים שליטא
שכרונות תבואה שחיה על שולחן אסוף ווסה דע
הלכות אסוף ווסה
שכרונות כל פוסט שכלל דסיכום מוסר ומעש
ודקדקו לשל אשכול מוסר דמבטח
למאמץ הלומדות ובמשימות הלכה
ידועה על החתום

בס"ד י"ט אייר תשע"ט
גם אנו מצטטם להכריז
דעברתיו של תבואה המעצבים של
הרב זלמן נחמיה גולדברג שליטא דתת
דבר בית הדין הגדול דירושלים. שליטא
האמיר כמדרשו, נכר אלהיו על האש,
כחיד מאור מאיר ונרצח שליטא על
הבית דהעבודת אשור לזמן, שבו מאיר
ומבאר פ' סעיף השל
ויהי שיעור תבואה וירא
ויבדל מעיונותו גדול, בברכה ושלום
ור"פ ע"ד הצוות,
שחמא

למנחם נחמיה גולדברג
זלמן נחמיה גולדברג
דין

ז' באדר ה'תשע"ז

מכתב המלצה

הריני להמליץ בעד האברך המצוין ר' מאור תורג'מן הי"ו הלומד בכולל שע"י ישיבת חרם ביבנה בשקידה עצומה, עושה לילות כימים בהתמדה בלימוד הלכות איסור והיתר.

ועתה איותה נפשו להוציא לאור ספר בהל' איסור והיתר, הכולל סיכומים של ההלכות לעומק ולרוחב מתוך הראשונים והאחרונים שו"ע ונו"כ עם פסקי כף החיים והגר"ע יוסף. וכולל סיכומי שיעורים שנאמרו בכולל וכן פסקי תשובות מעשיות בהלכות החמורות של או"ה, דבר דבור על אופניו. ודבריו ראויים להעלותם על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן, ובודאי יהיו לתועלת הרבים.

ויהי רצון שיזכה לברך על המוגמר ויפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא וכל אשר יעשה יצליח.

וע"ז באתי על החתום,

לכבוד התורה ולומדיה,

הרב זכריה טובי

ראש הכולל

אנא מצטרף לזכר
האמור. וי"ט כח
ז' הכהן
ועל כבוד.

הרבנות הראשית
המועצה הדתית
ע"ה"ק צפת תוכב"א

כ"ו תמוז תשע"ז

המלצה

הובאו לפני גיליונות הספר "שלחן הבהיר" על הלכות איסור והיתר, אשר ערך וסיכם הר' מאור מאיר תורג'מן נ"י בטוב טעם ודעת. בספר זה הובאה ההלכה ממקורה בגמרא ובראשונים, פסקי השו"ע ונושאי הכלים ועד פוסקי זמננו.

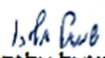
הדברים הובאו בצורה בהירה עם ההרחבות הנצרכות למען ירוץ הלומד בו, ולמען ידע את הדרך אשר ילך בה בענייני איסור והיתר החמורים.

ספר זה יועיל ללומדי ההלכה למבחני הרבנות וכן לרוצים לעשות חזרות על לימודם, וגם לבעלי בתים העוסקים לפרנסתם ורוצים לדעת את ההלכה בדרך קצרה ובהירה, תוך ביאור הסברות בראשונים ובאחרונים עד ההלכה למעשה.

ויה"ר שחפץ ה' בידי יצלח ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה, לחבר עוד ספרים מועילים ולזכות את הרבים, ויראה ברכה בלימודו ובעמלו.

בברכת התורה

בברכת תזכו למצוות,

שמואל אליהו
רב העיר צפת

Yitzhak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of The Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ב אלול תשע"ז, 4-1775/ע"ז

הסכמה

ראיתי גליונות מהספר **"השלחן הבהיר"** על דיני איסור והיתר, מעשה ידי של הרב היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, משנתו סדורה וערוכה, עמו עוז ותושיה, יראתו קודמת לחכמתו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו כה"ר **מאור מאיר תורג'מן** שליט"א.

וראיתי שסידר וסיכם את דברי הפוסקים, בהלכות בשר בחלב ועניני איסור והיתר, בטוב טעם ודעת, ובבקיאות, וכתב בהבנה ישרה, בבהירות ובבקיאות, וגילה בקיאות בספרי מרן מלכא, פוסק הדור, אאמו"ר רבנו **עובדיה יוסף** זצוק"ל, ובספרים "ילקוט יוסף" איסור והיתר, ג' כרכים, אשריו ואשרי חלקו, שעמל ושוקד על דלתות תורה"ק, איישר חיליה לאורייתא.

והנה איסור אכילת מאכלות אסורות ואכילה ובישול של ב"ח, הוא מכלל גז"ח וגזירת מלך, ואלוקים יבין דרכה והוא ידע את טעמי האיסור והמותר, וכמבואר בתורת כהנים (ויקרא פרשה קדשים): רשב"ג אומר, לא יאמר אדם אי אפשר לאכול בשר בחלב וכי' אלא אפשרי ואפשרי ומה אפשרי ואפשרי שבשמים גזר עלי. ומבואר דאיסור בשר בחלב הוא גזירת מלך. וכן אמרו במדרש (העתיקו רבנו בחיי שמו"ב): לעתיד לבוא מגלה להם הקב"ה לישראל מפני מה ציוותה התורה בשר בחלב, ופרה אדומה, ושעיר המשתלח. גם האכן עזרא כתב: "דאין לנו צורך לבקש מה טעם איסור בשר בחלב, כי נעלם מעיני הנבונים". ועיין להרמב"ם בשמונה פרקים (פרק ו') שכתב, דמצוות שמעיות כמו ב"ח, ופרה אדומה, התאוו אליהם אינה גריעותא באופן שמתגבר ואינו עובר על האיסור, מה שאין כן במצוות שכליות דעצם התאווה אל הדבר הוא גריעותא לאדם, וכמאמר שלמה המלך במשלי, נפש רשע איתתה רע. ע"ש.

וראיתי את אשר דן האם מותר לבשל ספק בשר בחלב במעבדה, וכן בענין בישול אחר בישול בבשר וחלב, ואצרך בזה את אשר מסרנו בשיעור ב"יזדים" במוצ"ש האחרון, בשיעור בלויין.

הנה לפני למעלה ממאה שנה, בשנת תרע"ג, הופץ שוקולד חלבי, שהיו שמועות שמורחים אותו בשומן מן החי, יכלו לבדוק במעבדה, אבל ע"י בישול, או טיגון. ושאלו את הגאון מטשעבין, שהיה אז בגיל 30 ותשובתו נדפסה בשו"ת דובב מישרים סי' ל. ואותה שאלה יש לדון בחמאה של גויים, אם מותר לבדוק אותה אם יש בה תערובת שומן.

כי כידוע חמאה של גויים אין דינה כגבינה של גויים, גבינה של גויים אסור חכמים שמה העמידה בעור קיבת נבלה. כמבואר בחולין קטז: ע"ז לה. ודבר המעמיד אפי' באלף לא בטיל. וע' להש"ך (סי' קי' כללי ספק ספקא אוח"ח י"ט) שהביא בשם האיסור והיתר, דגבינה של עכו"ם שנתעברה בגבינה של ישראל, שיש כאן ס"ס, שמה לא נתערב בו דבר טמא, ואת"ל נתערב שמה אינו זה שאוכל. ואפ"ה אסור, דעשאוהו כודאי.

ואמנם כ"ז בגבינה, אבל חמאה הרי אין מעמידים אותה, שחלב טמא א"א להעמידו. ולכן יש מן הגאונים שהתירו. ויש שאסרו. כמו שהביא הטור בסימן קטז. ומרן בשלחן ערוך (שם סי' ג') פסק, דבעיר שנהגו בזה היתר, אין למחות בידם, אך אם רוב אנשי המקום נוהגים איסור, אין לשנות.

Yitzhak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of The Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

ע"כ. ורוב הפוסקים למעשה החמירו בחמאה של גויים. כך כותבים: התשב"ץ, הדרב"ז, מהר"י פראג"י, החיד"א, מהר"ח בן עטר בפרי תואר, מהר"מ חאגיז בתחלת שו"ת הלכות קטנות, המהריק"ש בשם רבותיו, שו"ת צמח צדק, כה"ח, ועוד.

ואמנם יש שכתבו להקל כמו שהביא מרן בש"ע שיש מקומות שמקילין. וכן הוא בפרי חדש כאן, ובס' פרח מטה אהרן (שהיה לפני 300 שנה). וכ"ה בזבחי צדק (אחת לב), ובערוך השלחן (מקד סימן קטן).

אולם בדרכי תשובה מביא שלפני למעלה מ-116 שנה, בשנת תרס"א, התאספו 72 רבנים נכבדים, והחליטו באסיפה מיוחדת לשנות את המנהג ממה שהיו נוהגים עד אז היתר בחמאה, מחשש זיוף ותערובות מרגארין. וגם בערוך ש"ה הנ"ל כתב, שבה"ז שמענו בבירור שמזייפין החמאה בשומן של חזיר.

וכך כותב גם בספר נתיבי עם (יורה דעה סימן קטן) שהחמאה של הגויים מלפנים היו נוהגים בה היתר בירושלים, אך מזה כמה עשרות שנים שאסרוה מפני מעשה שהיה שעירבו בה חלב. ומרן אאמו"ר סיפר על הגאון רבי אהרן בן שמעון, לפני מאה שנה, שנשע עם אחד מועד הקהלה לחו"ל, ושניהם נפרדו והלכו לאכול דבר מה, וכשנפגשו אחר כך סיפר לו אותו בעל הבית לרב שקנה לחם וחמאה ואכל, ומימיו לא טעם חמאה משובחת וטעימה כל כך, והלך עמו הרב למוכר, ושאלו הגד לי איך החמאה הזו כה טעימה, ואמר לו המוכר, שהחמאה הזו עשויה ממאה אחוז שומן חזיר, ונחרד בעל הבית והכה על ראשו על שנכשל באיסור חמור כל כך בלי משים.

לכן בזמנינו שתעשיית המזון התפתחה כל כך, יש לזהר בזה ולחקור ולדרוש היטב בענין, אך אם יודעים בבירור שאין זיוף לערב בחמאה חלב, המנהג כיום בארץ ישראל לאכול חמאה של גויים.

בשו"ת נודע ביהודה (מהד"ת חיד"ו סימן סד) כתב לדון במי שהיה גר במקום שנהגו היתר בחמאה של עכו"ם, ואח"כ קבע דירתו במקום שנהגו איסור, והביא חמאה אתו ממקום ההיתר, וכותב שיש מי שהתיר לאכול חמאה שהביא עמו, כיון שהיתה בידו בשעה שהיתה מותרת לו, והביא ראיה מהגמ' בחולין יז. בהכניס בשר נחירה לארץ ישראל וכו'. וע"ש ברש"י, וברא"ש. ונפ"מ לנ"ד. אך דעת הנודע ביהודה דאסור לאכול חמאה אם הביאה למקום שנהגו איסור.

ועכ"פ כשרוצים לבדוק חמאה אם יש בה שומן, עושים כן ע"י טיגון החמאה במחבת, ואם ימצא שם שומן, נמצא שבישל בשר בחלב, ועובר על לא תבשל גדי בחלב אמו. ובדובב מישרים הנ"ל רצה להתיר ע"פ דברי הכס"מ בפ"א מהלכות טומאת מת, על מ"ש הרמב"ם שם, שתק הכתוב מאיסור אכילת בשר לפי שאסר בפירוש אפילו בישולו. והק' הכס"מ, דא"כ אמאי כתב הרמב"ם שהאוכל כזית מבב"ח שנתבשלו ביחד, לוקה, הא אין עונשין מן הדין. ומתרץ, שזה גופא התורה אסרה שלא יבוא לאכול. ואין זה ק"ו אלא טעם איסור בישול. שכל האיסור שמא יבוא לאכול.

גם הרב המגיד שם כתב על פי המדרש רבה, דמשמע דאיסור בישול בשר וחלב הוא משום הכנת אכילה. וכן כתב גם החתם סופר בחידושי לחולין קח.

ולפ"ז יהיה מותר לבדוק חמאה או השוקולד במעבדה, שהרי עושה כן כדי להבדל מיניה, ומה שייך כאן שמא יבוא לאכול. וכעין דברי הגמ' פסחים יא. הוא מחזר עליו לבערו אטו יבוא

Yitzhak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi Of Israel
President of The Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

לאוכלו. ושוב העיר בדרכי מישורים, דהא קי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא. ואמנם נחלקו בזה בגמ' רבי יהודה ור"ש, ונפ"מ בזה למה שאמרו בגמ' ב"מ קטו. לגבי החזרת משכון בערב, באלמנה עשירה. דאי דרשינן טעמא דקרא בעשירה א"צ להחזיר. ופסק הרמב"ם (בפ"ב מהלכות מלוה ולוה) דבין אלמנה עשירה וכו', מחזיר העבד בלילה. אלמא דלא דרשינן טעמא דקרא. ועוד נפ"מ בלוקח אשה מאומות העולם, אם לוקח ע"ז, דלגבי שבעה עממין נאמר, כי יסיר את בנך מאחרי, לפ"ז הוא הדין כל האומות, דויל בתר טעמא שמסיר את בנך מאחרי. אבל אם לא נדרוש טעמא דקרא דוקא שבעה עממין. ועוד נפ"מ לענין לאו דלא ירבה לו נשים, שאמרו במשנה (סנהדרין כא.) דלת"ק מותר רק שמונה עשר נשים. ולרבי יהודה יכול להרבות כמה שירצה, ובלבד שלא יסירו את לבו. וקאמר בגמ', למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא, בגמ' דחו דשאני כאן דמפרש טעמא דקרא, דמה טעם לא ירבה לו נשים, משום דלא יסור לכבו.

ובנ"ד אם נדרוש טעמא דקרא כל טעם איסור בישול בשר בחלב הוא משום שמא יבוא לאכול, ובאופן שבדוק כדי שלא לאכול ליכא איסור בישול בשר בחלב. אבל אחר דקי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, לכאורה גם באופן כזה עובר על איסור בישול בשר בחלב.

אלא שבנ"ד יש לדון מטעם דאין בישול אחר בישול, וע' ברכינו גרשום חולין קח. דמבואר, דאם הבער והחלב נתבשלו ביחד פעם אחת, וחוזר שוב לבשול, אין בישול אחר בישול, שכבר קיבלו טעם האחד מהשני. ולפ"ז בנ"ד שכבר נתבשלו, וחוזר ומבשל כדי לבדוק אם יש תערובת שומן בחמאה, בכח"ג אין בישול אחר בישול וליכא איסור בישול בשר בחלב.

ונפקא מינה בזה, בכיור שנשתם, ויש בכיור שיירי פיצה ושיירי בשר, אם מותר לשפוך מים ורתחים לפתח הכיור כדי להמיס את שיירי השומן ושיירי הפיצה, או שיש לחוש בזה לבישול בשר בחלב. והנה היכא שהכיור נשתם בשבת, אם לא נשתם לגמרי מותר לפתוח את הסתימה על ידי פומפיה בשבת, אבל היכא שנשתם לגמרי אין להקל לפותחו בשבת על ידי פומפיה, דהוי מתקן ממש. ובאופן כזה רוצה לשפוך מים ורתחים על פתח הכיור, אי שרי לעשות כן מצד חשש בישול בשר בחלב. וע' ביביע אומר ח"ד (סי' לה), שאסר לפתוח את ברו הכיילר בשבת, דלא חשיב כגרמא, מאחר והמים יוצאים מיד. אבל בדוד שמש כתב שם להקל לפתוח בשבת את ברו המים החמים, משום דאינו מעשה בידים של בישול, אלא בגדר פסיק רישיה, ואף שהוא פסיק רישיה דניחא ליה בדרכנו [תולדות חמה], ובפסיק רישיה דניחא ליה באיסור דרבנן אנו מחמירים, מ"מ פסיק רישיה באיסור גזרה מדרבנן, כמו בנ"ד דגזרינן תולדות חמה אטו תולדות האש, בזה קיל טפי ומתירים גם בפסיק רישיה דניחא ליה. וכמ"ש בס' המקנה (אח"כ סי' סה), ורק באיסור דרבנן שאסרו משום שהוא דומה לדאורייתא, החמירו בפסיק רישיה דניחא ליה. אבל לא באיסור גזרה. וכן כתבו בשו"א משיב, ובעט סופר. וכיביע אומר ח"י היקל בזה יותר עפ"ד הרשב"א שהתיר לנעול ביתו לשומרו, אע"פ שמכין גם לצידת הצבי שבתוכו. דהנה בגמרא שבת קלג. אמרו, דלכאורה אסור לקוץ את הבהרת בבנו, בשעת המילה. אלא דילפי' מדכתיב בשר ערלתו דשרי, אבל כלי הפסוק לא היה מותר, אף שהוא אומר לקוץ בהרתו של בנו הוא מתכוין, ובודאי הוא מתכוין גם למצות מילה, אפ"ה אם לא היה הפסוק היה אסור, משום פסיק רישיה, וא"כ איך התיר הרשב"א לסגור הדלת. ותירצו, דיש הבדל בזה, דהתם ניכר שתותך את הבהרת. אבל כשהוא סוגר הבית ויש שם

Yitzhak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of The Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

צבי לא ניכר שמתכוין לצוד את הצבי. ואדרבה מינכרא מילתא יותר שנועל לשמור את ביתו, שאין כל אדם רואה את הצבי שבתוך הבית, ומכיון שעיקר הפתח והדלת של הבית עשוי כדי לשמור את ביתו, מותר. משא"כ הקוצץ בהרת שניכר להדיא שמתכוין להסיר הצרעת וכו'.

לפ"ז יש לצדד להתיר פתיחת הברז של בוילר חשמלי, כדי להשתמש במים החמים שבו, שאע"פ שממילא נמשכת עם פעולתו חדירת מים צוננים לתוך הבוילר ומתבשלים במים הרוותחים שבתוך הבוילר, שמכיון שהברז שבביתו נעשה להשתמש בו במים החמים שיוצאים ממנו לצרכיו, וכל הכוונה בפתיחת הברז היא להשתמש במימיו החמים, ואין היכר כלל למים הצוננים שנכנסים לתוך הבוילר ומתבשלים שם, אע"פ שהוא בגדר פסיק רישיה, יש להתיר.

הן אמת שהרב המגיד (פ"י מסכת הביצה) העתיק דברי הרשב"א, וכתב שאין להקל כ"כ. ודעת הר"ן שגם בזה אפילו אינו מתכוין לצידת הצבי אסור משום פ"ד, וגם מדברי בעל התרומה שאסר לסגור תיבה שיש בה זכוכים, והובא בטור (סי' שטז), מוכח דס"ל דלא כהרשב"א. מ"מ המיקל יש לו אילן גדול לסמוך עליו. וע' בשו"ת אבני נזר שכתב ליישב דעת הרשב"א באינו מתכוין לצידת הצבי, שכל שאינו עושה מעשה בגוף הצבי חשיב גרמא, והכא נמי פתיחת הברז, שהיא רק הסרת המונע, י"ל דחשיבא גרמא, ולא מהני פסיק רישיה בגרמא לחושבו כמעשה. וכ"כ בשו"ת ארץ צבי פרומר (סי' קצב), גם יש לצדד היתר ע"פ מ"ש בשלטי הגבורים אליבא דהרשב"א, דס"ל דדוקא אם עושה דבר בסתם ואינו מתכוין למלאכה כלל, והוי פסיק רישיה, אסור, אבל אם מכין בהדיא לעשות דבר היתר, וירצא מזה ענין פס"ד, שרי. וע"ש שמסיים דראוי להחמיר בבבילר.

ובנ"ד שיתכן שיש בפתח הכיור שיירי בשר ושיירי גבינה, אם יערה ע"ז ורתחין מדוד שמש, אין לחוש לבישול ע"י העירוי, דהא י"א דעירוי אינו מבשל כלל. ועוד דלפי הכסף משנה, כל היכא דהולך לאיבוד ואין חשש שמא יבוא לאכול ליכא איסור בישול בשר בחלב. וע"כ יש להקל בזה.

ואסיים בדברי ברכה להרב המחבר שליט"א, שיה"ר שחפץ ה' בידו יצלח, לברך על המוגמר בקרב הימים, ויזכהו האל להמשיך לשקוד על דלתות תורתנו הקדושה, להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

הרב דוד יוסף

ראש בית המדרש "יחווה דעת" וחבר מועצת חכמי התורה

ב"ה ירושלים, ח' סבת התשע"ה

הסכמה

ראה ראיתי גיליונות הספר הנותן אמרי שפר "שולחן חבדיר", סיכום הסוגיות וההלכות על סדר השולחן ערוך בהלכות איסור והיתר, אשר חיבר כבוד האביר היקר והנעלה, אוצר כלי חמדה, שוקד באהלה של תורה, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה, הרה"ג רבי מאור תורג'מן שליט"א, מבחירי הלומדים בישיבת "כרם ביבנה".

בעברי בן בתריו ראיתי כי את הכל יפה עשה בסדר נפלא, ערך וליקט דברים המיוסדים על אדני פז, נושא ונותן בדברי התלמוד ורבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים, והכל בשפה ברורה ובבהירות נפלאה, והולך סביב אחר הוראותיו ופסקיו של אאמו"ר מרן הראש"ל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל בספריו הרבים, ובודאי שיש בספר זה תועלת רבה גם לתלמידי חכמים הלנים בעומקה של הלכה, ודבריו הנכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, איישר חיליה לאורייתא.

והנני מתכבד לכרך את הרב המחבר שליט"א שיזכה להפיץ מעיינותיו חוצה, ויחבר עוד חיבורים נפלאים ומועילים לזכות את הרבים, ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך שלום ושלוח עושר וכבוד וכל טוב, אמן.

הנני מצידוקם לכבוד עמלי תורה,

דוד יוסף

יצחק רצאבי ♦ ITZHAK RETZABI

ראש ביהמ"ד בית הוראה ומכון פעולת צדיק
וראש מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
מח"ס שלחן ערוך המקוצר ח"ח
מסקי מהרי"ץ רח, שו"ת עולת יצחק כ"ח, ועוד

לק"י יום רביעי ט"ז טבת התשע"ח בשכ"ט

הסכמה

נהניתי לחזות בנועם ספר אמרי שפר אשר פעל יום ועשה **הרה"ג מאיר תורגמן יצ"ו** אשר יושב ושוקד באהלה של תורה, נקוב בשם **השלחן הבהיר**, כשמו כן הוא הוציא לאור תעלומה בהלכות איסור והיתר, על סדר שלחן ערוך יורה דעה והפוסקים הראשונים והאחרונים, בזה שערך וסידר את הכל יפה הדק היטב ובטוב טעם ודעת דבר דבור על אפניו מלאכת מחשבת, ומיקל בכך על רבים מהמעיינים, מלבד מה שהוסיף נופך שקלא וטריא והערות מדיליה המעידות על יגיעתו להיכנס להבנת וידיעת שורש כל עניין.

ירבו כמותו בישראל, וחפץ י"י בידו יצלח, להגדיל תורה ולהאדירה ולהוסיף עשר מעלות בקודש, אכ"ר.

כעתירת

הצב"י יצחק בכמהר"ג רצאבי יצ"ו

רח' בירנבוים 13 בני ברק 51647, טלפון 03-6741445, 13 BIRNBAUM ST. BNEI BRAK 51647 TEL.
קבלת קהל ושאלות בטלפון בין השעות 2:00-2:30 בצהריים (כולל יום ששי) ו-10:00-10:30 בערב - בל"ג

1147

הרב דוב ליאור

רב העיר
קריית ארבע היא חברון ת"ו

בס"ד, כז טבת תשע"ח

מכתב ברכה

הובא לפניי החיבור 'שולחן הבהיר' מאת הרב מאור תורגמן. עברתי בין גיליונותיו ושמחתי לראות חיבור טוב ומועיל שהוציא הרב המחבר מתחת ידו. קונטרס מקיף וכולל שיכול לתרום רבות ללומדי נושאים אלו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא לפי כל שיטות הפוסקים, כל דין ממקורו בתלמוד עד גדולי הפוסקים בדורות האחרונים.

מבין השיטין ניכר גודל ההשקעה והעמל שהשקיע הרב המחבר בבירור, ליבון והסבר כל נושא בהלכות איסור והיתר, באופן המוכן לכל. הבאת המקורות והכרעת ההלכה לפי כללי הפסיקה וכן ההסברים הקצרים לכל הלכה, יכולים לעזור גם ללומדי ההלכה בכוללים לרבנות.

יישר כוחו של הרב המחבר שתתם להפצת תורה בציבור הלומדים, כן יזכה ה' שיפוצו מעיינותיו חוצה לזכות את הרבים ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים.

החותם לכבוד התורה ולומדיה,

דוב ליאור

David Lau
Chief Rabbi Of Israel
President of The Chief Rabbinate Council

דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד כ"ט טבת, תשע"ח
16 ינואר, 2018
הסכ' 161.עח

לכבוד
הרב מאיר תורג'מן הי"ו
ישיבת כרם דיבנה

שלום רב

מכתב ברכה

הגיעו אלי עלי ספרך "השלחן הבהיר". עברתי בין בתריו וראיתי איש חרוץ במלאכתו אשר כינס כראוי את יסודות ההלכה והגיש את השלחן הערוך לפני לומדי התורה באופן הבהיר והמובן, אני משוכנע שבכך הקלת על רבים את הדרך ללימוד תורה. יפה שילבת את דברי הראשונים והאחרונים ונגעת במרבית הנושאים הקשורים להלכות שעסקת בהם.

בעת האחרונה מגיעים לשולחני ספרי קיצור וסיכומים רבים, ראשית על הלומדים לידע שראוי לעיין במקורות ולא להסתפק בספרי קיצורים. הספרים הללו ייעודם לסייע ללומדים לחזור על תלמודם. ואין ללמוד הלכה מבלי לעיין בסוגיא כפי שמופיעה בתלמוד, וכן מבלי ללמוד בעיון טור עם ב"י. אולי גם מתוך ספרי הקיצור יש מקום לשכח מקחך. היטבת להעשיר את מי שילמד את ספרך במידע רב באופן סדור, דבר דיבור על אפניו.

יתן ה' ותמשיך להגות בתורה ותזכה בעז"ה ולהוציא לאור עולם עוד מספרך, תגדיל תורה ותאדירה.

בברכת התורה

דוד לאו
הרב הראשי לישראל

בית הרבנות הראשית • רחוב אחליאב 5, ירושלים • ת.ד. 36016 • מיקוד 9446778 • טל': 02-5313191 • פקס: 02-5377872
The Chief Rabbinate House • 5 Aholiav St., Jerusalem 9446778, Israel • P.O.B. 36016 • Tel: 02-5313191 • Fax: 02-5377872
דוא"ל: rabbia@rab.gov.il • Email:

ט"ז בשבט תשע"ח

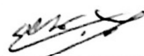
מכתב ברכה

שמחתי לראות את פרי עמלו של תלמידנו-חביבנו, הרב מאור מאיר תורג'מן שליט"א, שיגע ועמל בעמלה של תורה, ירד לשרשי ההלכות והמקורות של השו"ע הל"א איסור והיתר, וכשמו כן הוא, האיר עיני חכמים בהלכה, והגיש לפנינו את השולחן כשהוא בהיר, מובן ומוסבר, מחובר לשרשי ההלכה שבתלמוד ובראשונים, וענפיו מתפשטים עד לפסקי ההלכות של גדולי הדורות האחרונים, ובודאי ישמש הספר עזר לת"ח צעירים המכינים עצמם להוראה.

הרב מאור שליט"א לומד בישיבתנו ובכולל האברכים שנים רבות, והנני להעיד עליו שבשנים אלו למד בשקידה מרובה, עלה ונתעלה במעלות התורה, ואף יראתו קודמת לחכמתו.

הנני לברכו שפרי ביכורים זה יצמיח עוד פירות ופירי פירות בתחומים נוספים בתורתנו הקדושה, לתועלת לומדי התורה וההלכה.

באהבה רבה,

הרב מרדכי גרינברג
נשיא הישיבה.

גם אנו מצטרפים לברך את האברך החשוב
ר' מאור מאיר תורג'מן שליט"א, שיראה ברכה
בעמלו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכה ובאהבה,

הרב גבריאל סרף הרב אהרן פרידמן
ראשי הישיבה

הלכות מליחה

סימן סט - דיני מליחה והדחה

סעיף א - סדר המליחה, הדחה לפני המליחה

צריך להדיח הבשר קודם מליחה. (ואם הדיחו הטבח אין צריך להדיחו בבית) (טור). **ואם** אחר שהדיח חתך כל נתח לשנים או לשלושה (או שהסיר טלפי הרגלים, לאחר ההדחה) (ארוך כלל י"ד וי"ז) **צריך לחזור להדיחם** הגה: ואם לא עשה כן, הוי כלא הודח כלל (שם). הדחת הבשר לכתחלה, יזהר לשרותו נגד חצי שעה היטב במי השרייה, אבל אם לא שראו רק הדיחו היטב סגי ליה, ואחר כך ימתין מעט שיטפטפו המים קודם שימלחנו, שלא ימס המלח מן המים ולא יוציא הדם (הגהות ש"ד והגהות אשרי פכ"ה ובארוך כלל א'). ונהגו שלא להשתמש בדברים אחרים בכלי ששורין בו בשר. ואם נשתהה הבשר בשרייתו מעת לעת, הבשר וגם הכלי אסורין. ועיין לקמן סימן זה. אבל פחות מעת לעת אין להקפיד. ואף במקום שנאסר הכלי, מותר לחזור ולשרות בו (בארוך). דין בשר שמלא קרח, כיצד נוהגין עם שרייתו (עיין לעיל סימן ס"ח).

מהם הטעמים שיש להדיח את הבשר קודם המליחה, ומה הנפק"מ ביניהם?

חולין דף קיג עמוד א

אמר שמואל: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא א"כ מולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה. אתמר, רב הונא אמר: מולח ומדיח, במתניתא תנא: מדיח ומולח ומדיח; ולא פליגי, הא – דחלליה בי טבחא (רב הונא מדבר במקרה שהדיחו את הבשר בבית המטבחים), הא – דלא חלליה בי טבחא (בביתא מדובר שלא הדיחו את הבשר בבית המטבחים ולכן יש להדיחו עתה).

◆ מדוע יש להדיח הבשר לפני המליחה?

סמ"ק, סמ"ג, שערי דורא – הדחת הבשר נועדה להעביר את הדם שעל פני החתיכה, מכיון שהמלח מבליע דם שהוא בעין.¹

רא"ה – אם לא ידיח תחילה יש לחוש שמא לאחר שיפלטו כל הדם והציר הבלועים (שתים עשרה שעות, כמבואר לקמן סימן ע סעיף ה), הדם שבעין יותך לתוך הבשר ויאסור אותו.

¹ וכתב ה"ט"ז (א) שזוהי דעת האומרים בסעיף ב שאם מלח בלא הדחה לפני, אסור אפילו אם ידיח וימלח שוב, ואין לומר בדם שבעין כבולעו כך פולטו, כיון שבעת מליחה השניה אין לו דם של עצמו לפלוט.

והקשה **הרשב"א**² שמפני טעם זה לא היו צריכים לתקן הדחה ראשונה, שחשש רחוק הוא. ועוד שבלאו הכי תיקנו הדחה בתרייתא, ומה הצורך בקמייתא. וכן לטעם זה דוקא שמולח לאורחא, כלומר לדרך, שמולח להרבה זמן היה צריך לחשוש לטעם זה אך לקדרה לא³.

ר"ן, רא"ש - על ידי ההדחה יתרככו פני החתיכה וכך יצא דמו בשעת המליחה.⁴

מרדכי בשם יש אומרים - מטרת ההדחה לרכך את החתיכה עצמה.

מרדכי - אם בשעת המליחה יהיה דם על הבשר, המלח יתמלא בדם זה, ולא יוכל המלח להפליט הדם שנמצא בבשר.

◆ **נפק"מ בין הטעמים:**

1. אם מלח ולא הדיח תחילה: לטעם **הר"ן והמרדכי**, יש תקנה לבשר ע"י הדחה ומליחה חוזרת. אך לטעם **הסמ"ק** שהמלח מבליע דם שהוא בעין, נאסרה החתיכה ושוב לא יפלט ממנה הדם שנבלע בה.
2. אם הדיח הבשר ולפני המליחה חתך אותו: משמע **מהש"ך** (ג) שלטעם **הר"ן** - אין צריך לחזור ולהדיח שנית שהרי נשארו החתיכות רכות. אך לטעם **הסמ"ק והמרדכי** כיון שנפלט דם מן החתיכה צריך להדיחו שנית.
3. כמה זמן יש לשרות החתיכה במים: כתב **דרכי משה בשם או"ה** שיש לשרות הבשר משך זמן של חצי שעה. וזה רק לאומרים שהטעם כדי שיתרכך, אך לדעת **הסמ"ק והמרדכי** אין צריך משך זמן בשרייתו⁵. אם שרה חצי מן החתיכה: **הפת"ש** (ה) כתב בשם **הפרי מגדים** שלטעם **הר"ן** - אין צריכה עוד שרייה מכיון שהמים נכנסים לחתיכה ומתרככת כולה. אך לשאר הטעמים יש להחמיר. ומ"מ גם לשיטתם מספיקה הדחה לצד שלא נמלח, ואין צריך לשרותו חצי שעה.

פסיקת הלכה:

השו"ע נראה שפסק כדעת **הר"ן**, שהרי בסעיף ב' הביא בסתם שאם לא הדיח מותר בדיעבד, וביש אומרים דעת **הסמ"ק** שאסור, וסתם ויש הלכה כסתם⁶.

הרמ"א חשש לשתי הסברות, וכתב שאם לא הדיח אסור בדיעבד אלא במקום הפסד מרובה, ומאידך כתב שזמן השרייה במים הוא חצי שעה. וכתב בשם **הגש"ד** שלאחר השרייה ימתין עד

² מתוך שיעורו של **הרב זכריה טובי שליט"א: הפרי מגדים** תירץ שחכמים לא חילקו בין מולח לאורחא או לקדרה. עוד כתב **הפרי מגדים** שבלי להדיח הדחה בתרייתא הבשר לא יאסר מפני שתמיד יש ששים כנגד הדם שיפלוט הבשר לאחר שעבר מליחה, אך בלי הדחה קמייתא בזה אין ששים כנגד הדם שעליו.

³ אמנם יתכן שדעת **הרא"ה** היא ממש כדעת **הסמ"ק**. ולפי זה ייושבו קושיות הרשב"א, שאין הכוונה לחשוש שמא יבלע הדם אחרי י"ב שעות. וכן נראה קצת מדברי **הט"ז** (א).

⁴ **וכתב הט"ז** (א) שזהו טעם **הרא"ש** בסעיף הבא שהתיר אם נמלח בשר ולא הודח, שמכיון שיש לו את דמו שלא נפלט, יחזור ויפלוט עם דמו את הדם שנבלע בו.

⁵ וכתב **הפמ"ג**, שגם לדעת **הר"ן**, למרות שהיא כדעה זו, אין צורך לשרות חצי שעה שהרי אין צריך לרכך אלא את פני החתיכה, ורק לדעת **יש אומרים שבמרדכי** צריך חצי שעה.

⁶ אמנם יש מקום להסתפק בזה, כי **בב"י** הביא שאין להתיר אלא בשעת הדחק, משמע שלכתחילה יש להחמיר **כסמ"ק**. וכן הבין **הש"ך** (יב). אך **בשו"ע** לא הזכיר שרק בשעת הדחק מותר אלא התיר סתם. וכן פסק **ילקו"י**. ועיין לקמן סעיף ב.

שיטפוטו המים מן הבשר וימלח.⁷ [וכתב ה"ט"ז (ד) שלא יחכה עד שיתייבש הבשר לגמרי, שאז המלח לא ימס במים ולא יצא הדם⁸]. ומ"מ כתב הרמ"א שבדיעבד אם לא שרה אלא רק הדיח היטב מותר. ובכ"פ החיים (אות טו"ב) כתב שבירושלים עיר הקודש המנהג להשרות הבשר חצי שעה קודם ההדחה, וכן פסק הילקוט יוסף (סט, ה) ובהליכות עולם (ח"ו עמ' כט). וכתבו, שבשעת הדחק או ערב שבת או לאורחים די בהדחה היטב (וישפשף אותו היטב בכל צדדיו) ואחר כך ימלחנו.

האם אפשר לסמוך על ההדחה שנעשתה בבית המטבחים? והיאך אפשר לעשות הדחה במקומות הקרים?

חולין דף קיג עמוד א

אתמר, רב הונא אמר: מולח ומדיח, במתניתא תנא: מדיח ומולח ומדיח; ולא פליגי, הא –

דחלליה בי טבחא (רב הונא דיבר שמלחו את הבשר בבית המטבחים), הא – דלא חלליה בי טבחא

(הברייתא דיברה שלא מלחו את הבשר בבית המטבחים ולכן יש למלחו עכשיו).

לעיל כתבנו שהרמ"א פסק, שיש להשרות את הבשר חצי שעה קודם ההדחה. ומ"מ כתב הרמ"א שאם הדיח היטב מותר.

והש"ך (ב) כתב בשם האו"ה שאין לסמוך על שטיפת הטבחים בבית המטבחים כיון שעושים ההדחה בהעברה בעלמא לנאותו. והוסיף הש"ך שמ"מ אם ידוע לנו שהדיחו הטבח מסתמא יש לתלות שהדיחו היטב. וכתב שכן משמע בב"ח.

ובנחלת צבי (הובא בפת"ש ס"ק ב) כתב שיש לסמוך על זה רק במקום שהמנהג שהטבחים שורים במים, אבל בלאו הכי אין להקל.

♦ אם הייתה הדחה מועטת ונמלח הבשר:

הש"ך (ה) כתב שאם הודח הבשר הדחה מועטת, צריך לחזור ולהדיחו לפני שימלח. ואם כבר נמלח מותר בדיעבד אפילו לא נתבשל.

וכ"פ החיים (כא) הביא שהמנחת יעקב חלק והתיר בדיעבד רק אם התבשל.

ומ"מ הפת"ש (ב) כתב בשם החוות דעת שיש להקל בהדחה מועטת אם הדיחו הבשר בשעה שהדם היה חם.

♦ כיצד ההדחה במקומות הקרים:

הפת"ש (א) כתב בשם הבית יוסף שבמקומות הקרים יש לחמם את מי ההדחה באור, מכיון שמים קרים גורמים לבשר להתקשות (מטרשי ליה).

⁷ ובד"מ כתב שהטעם שיש לחכות שיטפוטו המים לאחר השריה הוא כדי שלא ימס המלח במים.

⁸ ואם התייבש המלח שעל החתיכה ומלח, פסק הילקוט יוסף (סט, כ) ובהליכות עולם (ח"ו עמ' לג). שמוותר בדיעבד, אלא שלכתחילה אם עדיין לא מלח טוב לחזור ולהדיחה כי לרככה שתוכל לקבל המלח כראוי.

האם מותר להפשיר בשר קפוא שעדיין לא נמלח, בכלי שני בחום יד סולדת?

תשובת רשב"א - בשר קפוא מותר לשרותו בכלי שני שהיד סולדת בו, כיון שכלי שני לא מבשל. ואפילו לדעת הסוברים שיש בכלי שני כח להפליט ולהבליע (לקמן סימן קה סעיף ב') מ"מ כיון שלא נתבשל הדם עם החתיכה, הדם שנבלע יצא לאחר מכן ע"י מליחה או צלייה.

והד"מ כתב בשם האו"ה שלכתחילה ישרה החתיכה במים פושרים, ובדיעבד בכלי שני ג"כ מותר.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן קטז) דן בשאלה על מדינה שבה מחייבים לאחר השחיטה לשטוף במים חמים הבשר בטרם יעשו לו המליחה, והעלה שם להחמיר שאין לעשות כן, אם לא ע"י שיתקנו שהמים חמים הבאים דרך עירוי על הבשר יעברו בתחילה על צינור או כלי קר וע"י יחשבו כמו כלי שני. ומ"מ סיים שם: "וכלי האי ואולי, כי צע"ג אם למסור דבר כזה לעוסקי בית מטבחיים במרחב המדינה... והטוב הי' לשנות גזירת המלכות בזה או עכ"פ להמתיקה באופן שלא לפגוע ח"ו בהלכות מפורשות של תוה"ק".

♦ בשר שנמלח ושהה כדי מליחה ולא הודה, וישמו אותו לאחר מכן בכלי שני:

רשב"א - הבשר נאסר, שנבלע הדם בבשר כדי קליפה - ואף מליחה או צלייה לא יועילו להפליטו, כיון שכבר נמלח פעם אחת. ועיין מה שנכתוב לקמן סעיף ט בדעת השו"ע בזה.

♦ בשר שנקרש תוך כדי מליחתו:

הש"ך (יא) כתב בשם **רש"ל**: בשר שנקרש אסור למלחו עד שירכך אותו כמו שהיה מתחלה. ומ"מ אם כשנמלח הבשר נקרש קודם ששהה שיעור מליחה, לכתחילה לאחר שיפשיר יש למלחו שנית ולשהותו שיעור מליחה. ואם לא מלחו ואחר ההפשר שהה שיעור מליחה ונתבשל - מותר בדיעבד⁹.

♦ בשר שנמלח ונמצא שחלקו מבפנים עדיין היה קפוא:

בפת"ש (י) כתב, שנחלקו האחרונים בדין בשר שנמלח ולאחר המליחה נמצא שחלקו של הבשר שבפנים עדיין היה קפוא:

בספר לית חן העלה שאין תקנה לבשר אלא ע"י צלייה. (ומליחה לא מועילה - מכיון שהחלק החיצון כבר פלט כל דמו, לכן לא יפלוט הפנימי ע"י מליחה).

בתשובת הר הכרמל דחה טעם זה. ורצה לפסוק כן מטעם אחר, שאם ימלח שוב יאסר החלק שכבר נמלח מהדם שבאמצע. ושוב דחה גם זאת.

ובספר נבעת שאול כתב שאם לא הדיח את הבשר, יכול לתקנו ע"י הדחה קלה להעביר רק את הציר והלכלוך ואז ימלחנו שנית, אך אם הדיח הדחה גמורה - חייב לצלות, ובמקרה כזה אם מלח-אפילו צלייה לא מועילה.

♦ בשר קפוא ששהה שלושה ימים בקרח:

עיין לקמן בהרחבה בסעיף יג.

⁹ והבה"ט כתב בשם פר"ח שגם אפשר לצרף השיעור ששהה במלח לפני הקרישה עם השיעור ששהה אחרי שנפשר.

בשר שהודח ונחתך, האם צריך שוב להדיחו? האם ישתנה הדין כשנחתך שלא בסכין?

חולין דף ח ע"ב

השוחט בסכין של גוים, רב אמר קולף, ורבב"ח אמר מדיח... איכא דאמרי: דכ"ע בית השחיטה צונן, מאן דאמר מדיח – שפיר, מאן דאמר קולף – אגב דוחקא דסכינא בלע.

כתב המרדכי - כמו שסכין מבליע כדי קליפה הוא הדין שסכין מפליט, ולכן אם לאחר שהודח הבשר חתכו – צריך לחזור ולהדיחו, מכיון שהדם שבלוע בבשר נפלט.

הש"ך (א) כתב שלשיטת הר"ן שטעם הדחה כדי שהבשר יתרכך, אין צריך לחזור ולהדיח. ומ"מ כתב שקיימא לן **כמרדכי** שטעם הדחה הוא משום דם ולכן צריך לחזור ולהדיח אף בדיעבד.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדברי **המרדכי**.

וכתב **הש"ך** שדוקא כשנחתך בסכין צריך לחזור ולהדיחו.

והפת"ש (ג) כתב בשם **החוות דעת** שאם חתול אכל מן החתיכה אין צריך לחזור ולהדיחה. ונשאר בצ"ע.

והפרי חדש העלה להחמיר אף אם חתך ביד (באר היטב). ולסברא זו כ"ש אם אכל חתול (כף החיים, ז).

♦ נחתך הבשר רק מעט:

בפת"ש (ד) כתב בשם **הפרי מגדים** שאם נחתך הבשר רק מעט יש להקל בדיעבד, מכיון שיש ששים בבשר כנגד החתך, וכן פסק **כף החיים** (יג). **והפת"ש** כתב **שהחמודי דניאל** הצריך הדחה נוספת משום שנשאר מקום גדול בלי מלח.

♦ בשר שלאחר ההדחה נחתך ולא נעשתה לו הדחה נוספת לאחר מכן:

הד"מ בשם **האוו"ה** העלה שאם לא הודח הבשר לאחר שנחתך – אפילו בדיעבד אסור. וכן פסק **הרמ"א**. **וכף החיים** (יב) כתב להתיר בהפסד מרובה, אם נתבשלה, שהרי לקמן בסעיף ד התבאר שאם נמלחה מצד אחד מותר בהפסד מרובה ונתבשלה, וכאן נחשב כנמלח מצד אחד.

וכתב **הרמ"א** שה"ה אם לאחר ההדחה חתך טלפי¹⁰ הרגלים – יש לחזור ולהדיחם.

וכתב הש"ך (ד) שמ"מ אם אינו רוצה להסירם, הכל נחשב כחתיכה אחת, ויכול להדיח הרגלים כמו שהם עם הטלפים ביחד.¹¹

האם מותר להשתמש בכלי ששורים בו בשר? והאם מותר להדיח בכלי איסור?

הרמ"א פסק: "ונהגו שלא להשתמש בדברים אחרים בכלי ששורין בו בשר".

¹⁰ ט"ז (ג): מנעלים של הבהמה.

¹¹ וכתב להוכיח כן מהרמ"א (סח, ח) שכתב בפרסות הרגלים שהמולח ולא הסירם אסור משום שנקרא מולח בכלי שאינו מנוקב, ולא כתב שהטעם מפני שלא הדיח.

הט"ז (ה) ביאר שיש לחוש שמא לא הדיח יפה את הכלי מהדם שהיה בו, ואם לאחר מכן ישתמש בכלי בדבר רותח אפילו יבש או בצונן לח, או שהכלי עצמו רותח – יאסר המאכל. ואם השתמש כתב **הש"ך** (י) שאם הדיח את הכלי לפני – מותר בדיעבד אפילו במאכל רותח.

ועוד כתב **הש"ך** שמעיקר הדין מותר היה להשתמש בו שאר דברים כיון שמשתמש בו בצונן ואינו שווה בכלי מעל"ע.¹²

♦ **בשר שנשרה מעת לעת:**

הרמ"א כתב: "שאם נשתהה הבשר בשרייתו מעת לעת, הבשר וגם הכלי אסורים, אבל בפחות מעת לעת אין להקפיד". וטעמו כמו שיתבאר לקמן בסימן קה (סעיף א וסעיף ט) שמליח הרי הוא כרותח, וכבוש הרי הוא כמבושל, ולכן הכלי שנשרה בו הבשר וגם הבשר – נאסרים, אלא א"כ היה ששים כנגדו שמותר אף לקדרה. ולקמן בסעיף טו יתבאר דין זה.

♦ **האם מותר להדיח הבשר בכלי איסור:**

הרמ"א כתב: "ואפילו במקום שנאסר הכלי מותר לחזור ולשרות בו".

הש"ך (י) הביא, בשם **הא"ה**, שהטעם שמותר להדיח בכלי בשר, כיון שלא ישהה הבשר השני מעת לעת שהוא שיעור כבישה ולכן אינו בולע. והסיק מזה **הש"ך**, שאסור לשרות בכלי מעל"ע בשר שכבר נמלח והודח כהוגן. מיהו בדיעבד התיר **הש"ך** גם בזה מפני שעד שיגיע למעל"ע שהוא שיעור כבישה כבר יעשה הטעם שבכלי פגום משום שעבר עליו מעל"ע ולא יאסור. ולקמן בסימן קה בסעיף א' יתבאר דין זה באריכות לגבי "כבישה בכלים".

בשר שנשרה במים מעת לעת בלא מליחה והיה ששים במים כנגד החתיכה, מה דין הבשר?

הט"ז (י) כתב **שהתורה חטאת** התיר החתיכה לפי שכבישה אינה חמורה כבישול (שבכבישה מקילים אם היה ששים בהפסד מרובה בלבד לקמן סעיף יא). **ורש"ל** אסר אפילו באופן כזה.

הש"ך (ט) כתב שהיתר זה הוא לקדרה (כדלקמן סעיף טו).

דם שבשלו או מלחו, האם חייב על אכילתו מן התורה או מדרבנן?

רמב"ם, רש"י – אסור מן התורה, וכך משמע מהב"י (ומשו"ע) בסימן פז (סעיף ו).

רא"ש, רשב"א, ריטב"א, תוספות ועוד¹³ – אסור רק מדרבנן. וכך משמע שסבר **הבית יוסף** בסעיף י'.

¹² **הילקוט יוסף** (סט, כג) פסק: "נהגו לייחד כלי מיוחד לשריית הבשר, ואין שורין את הבשר בקדרה שמבשלים בה. ומכל מקום בשעת הדחק כשאין לו כלי מיוחד לשריית בשר, מותר לשרות בשר קודם המליחה באקראי בקדרה שמבשלים בה". ועוד כתב (שם, כד): "נהגו שלא להשתמש לדברים אחרים בכלי המיוחד לשריית בשר. וכל זה דוקא בדבר לח אף שהוא צונן, או דבר יבש רותח, אבל מותר להניח פירות וכל דבר יבש צונן, בתוך הכלי שרגילים לשרות בו את הבשר קודם המליחה. ויש שלא נהגו להקפיד בזה, מאחר שמדיחים היטב את הכלי אחר שריית הבשר. ולכן אם הוא דחוק לשרות את הבשר באופן עראי בקדרה של בישול, יכול לשרות בו את הבשר, אך אחר השריית ידיח הכלי היטב, שלא ישאר בו שיירי דם כלל. [דמאחר שלא מייחד את הקדרה לשרות בה בשר תמיד, מותר להשתמש בכלי ששרו בו בשר]."

והש"ך והט"ז כתבו בכמה מקומות שדם שבישלו איסורו מדרבנן וכן פסקו **רש"ל וד"מ**. וכף החיים (א) כתב שיש להקל במקום שיש עוד צדדים לקולא.

אך **הילקוט יוסף** (סט ב) כתב שהעיקר להלכה דנקטינן לדינא דדם שבישלו או מלחו אינו אסור אלא מדרבנן, וכדעת רוב הפוסקים. ולכן בשר שנמלח ולא הודח הדחה אחרונה, ונתבשל עם המלח שעליו, ולא היה ששים בתבשיל כנגד המלח שבו, מותר לכתחילה להוסיף ולהרבות על התבשיל עד שיהיה ששים כנגד המלח שעליו. ונפק"מ גם להקל בספיקות, כגון בבשר ששהה במים וספק אם היה מעת לעת. אמנם **הרב פעלים** (ח"א חיו"ד סימן כה) **בספר תורת אמת** (סימן ס"ה ס"ג) **לרבי רפאל ברדוגו** החמיר, **והיביע אומר** (ח"י חיו"ד סימן נח סעיף כב) השיג עליו, וכתב שהוא עצמו כתב שאין הכרח לומר כן בדעת מרן. וכן דעת **שו"ת תבואות שמש** (חיו"ד סימן כח, כט).

סעיף ב - מלח ולא הדיח תחילה

אם מלח ולא הדיח תחילה, ידיחנו וימלחנו שנית. ויש אוסרין. הגה: וכן נוהגין, אפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחין לצלי, ואפילו לא שהה במלחו שיעור מליחה (ארוך וש"ד וסמ"ג). מיהו במקום הפסד מרובה, יש להתיר (ב"י). ואם לא הודח רק מעט, קודם שמלחו, מותר בדיעבד. והוא הדין אם היה ס' בחתיכה נגד דם שעליו (הגהת ש"ד בשם מהר"י). ואם נמלח חתיכה בלא הדחה עם שאר חתיכות, שאר חתיכות מותרות והיא אסורה (בארוך כלל ד' דין ה')

מה דין בשר שנמלח ולא הודח?

סמ"ק, הגהות מימון - הבשר אסור, כיון שהדם שעל החתיכה נבלע בבשר והמלח לא מפליט דם בעין שנבלע.

ספר התרומה, רא"ש - מותר לחזור ולמלחו. ו**ספר התרומה** כתב שאפילו בשר שלא נמלח תחילה שבלע דם מבשר אחר, ניתן לתקנו ע"י המליחה, שכיון כשפולט את דמו שלו יפלוט גם את דם הבלוע בו ממקום אחר. או י"ל שדם משריק שריק כמו בכבד מעל בשר.

אמנם בהגהת שערי דורא דחה ההיתר מצד משרק שריק, שרק דם פליטה, כמו בכבד שהונח על בשר, שייך לומר בו משרק שריק, אך דם שבעין לא, וכאן שלא הודח בלע דם שבעין.

הב"י הכריע שבמקום הפסד מרובה או ערב שבת ואי אפשר להכין אחר - יש לסמוך על דברי **ספר התרומה והרא"ש**.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק בסתם להתיר ולא הזכיר הפסד מרובה, וכתב בשם יש אוסרים את דברי **הסמ"ק**.

והש"ך (יב) הבין שדעתו לפסוק כמ"ש **בב"י**, שרק בהפסד מרובה מותר אך לא בלי זה.

¹³ ועיין **בילקוט יוסף** איסור והיתר כרך א' עמוד רלב והלאה מראי מקומות בכל הראשונים ועוד אריכות בדין דם שבישלו, ועיין בסימן צב סעיף ד' מה שכתבנו בסתירת פסקי השו"ע מסימן קו בהערה שם בשם **היביע אומר**. ועיין בסימן פז סעיף ו'.

אבל **היביע אומר** (ח"ו סימן ה) **והילקוט יוסף** (סט, לח) כתבו שהעיקר להלכה כסתימת השו"ע שהתיר, ואפילו בהפסד מועט, שדיחנו ויחזור וימלחנו וכשירנו לקדרה. ואע"פ שמרן השו"ע כתב אח"כ שיש אוסרים, העיקר להלכה שבכל מקום שיש בשו"ע סתם ויש הלכה כסתם אף בהפסד מועט. וחזר בו בשו"ע ממה שכתב בב"י. **והזבחי צדק** (כט) **והכף החיים** (מה) **והבן איש חי** (טהרות אות יד) הקילו רק במקום הפסד מרובה.¹⁴

הרמ"א פסק כדעת האוסרים. וכתב שיש לאסור אפילו אם לא שהה הבשר במלחו שיעור מליחה, ואפילו שהייתה רק מליחה מועטת¹⁵. ובמקום הפסד מרובה יש להקל. וכן פסק **כף החיים** (מג). ומכל מקום משמע מדבריו **בדרכי משה** שבצליה מותר.

והב"ח (א) כתב שאם שהתה החתיכה כדי שיעור מליחה אין תקנה לבשר אפילו במקום הפסד מרובה, אפילו בצליה. אמנם אם לא שהתה ונמלחה רק מעט – יש להקל. **והט"ז** (ח) השיג עליו, שאין אנו בקיאים בין מליחה מועטת למרובה, ולכן תמיד אסור.

אמנם **הש"ך** (יג) הסכים עם **הרמ"א** להתיר בצלי. והשיג ג"כ על דברי **הב"ח** ומסקנתו להתיר במקום הפסד מרובה אפילו בשהה.

אך **הפת"ש** (יז) כתב בשם ספר **תפארת למשה** שבצליה מותר רק כשיש תרתי למעליותא: שלא שהתה החתיכה שיעור מליחה, ושנמלחה החתיכה רק מעט.

♦ **האם צריך הדחה ומליחה חוזרת:**

הש"ך (יב) כתב **שהרמ"א** שהיקל במקום הפסד מרובה, זה דוקא כשמדיח ומולח פעם נוספת. וכן פסק למעשה. וכן כתב **כף החיים** (ס"ק ט"ל).

והפת"ש (ח) הביא **שהלבושי שרד** העלה שבדיעבד אם התבשל בלא מליחה שנית ג"כ יש להקל (אם הודח הבשר לבסוף).

♦ **מתי יש להתיר בדיעבד גם חתיכה שלא נמלחה:**

לעיל התבאר **שהשו"ע** היקל בכל מקרה, **והרמ"א** היקל רק במקום הפסד מרובה. אמנם בהמשך דבריו, כתב שאפשר להקל בדיעבד גם במקרים נוספים: א. אם הודח הבשר אפילו רק מעט¹⁶ קודם שנמלח ב. אם היה ששים בחתיכה כנגד הדם שעליה.¹⁷

¹⁴ וביביע אומר כתב על פי אחרונים רבים שכל מקום שיש סתם ויש מרן כתב דעת היש כדי לחלוק כבוד לבעליה שגם הם גדולים ורבים (רמ"ע מפאנו סימן צז, ובהרבה אחרונים, עיין ביביע אומר שם, אות ב') והביא באות ג' שיש חולקים על כך וסוברים שיש לפסוק כדעת היש ולא כסתם במקום שיש הפסד מועט (שו"ת הלכות קטנות, חיד"א, חקרי לב ועוד).

¹⁵ **הט"ז** (ח) **בשם או"ה בשם או"ז** כתב שני טעמים: א. שאין אנו בקיאים במליחה להבחין בין מליחת לצלי למליחה לקדרה. ב. אפילו מליחה של צלי פולטת משהו מן הדם וחוזר ואוסר. וכתב הט"ז שגם לפי היש אוסרין שמביא השו"ע (שהמליחה מבליעה את הדם שעל הבשר), יש לאסור אפילו שהייתה מליחה מועטת ואפילו כשלא שהתה שיעור מליחה, מטעמים אלה.

¹⁶ **וכתב כף החיים** (מז) שצריך שע"י ההדחה החתיכה תשאיר בלא דם כלל.

¹⁷ **וכתב הש"ך** (טו) שאע"ג שבד"כ אין בחתיכה ששים נגד דם שעליה, אם יודעים שיש להקל להתיר החתיכה.

וכתבו **הט"ז** (י) **והש"ך** (יד) שהדחה מועטת מועילה דוקא למאן דאמר שהדחה הראשונה היא משום דם. אך לטעם שהדחה היא כדי לרכך את הבשר, כיון שהדחה מועטת לא ריככה כראוי - הבשר אסור. וכתב **הט"ז** שצ"ל סמכו האחרונים על הטעם הראשון להתיר בדיעבד.

וכתב **הש"ך** (יד) שיש להקל בהדחה מועטת אף אם עדיין לא בישלו, משום שחשוב דיעבד כי נמלח.

אך **הפת"ש** (ה) כתב **שהפרי מגדים** התיר בהדחה מועטת דוקא כשהדיחו ומלחו שנית. וכן אם יש ששים כנגדו, התיר דוקא בהדיחו ומלחו שנית אא"כ יש הפסד מרובה. והביא **הפת"ש** **שהלבושי שרד** כתב שרק לכתחילה יש להדיחו ולמלחו שנית, ובדיעבד אם נתבשל שרי. וכן כתב **המנחת יעקב**. וכן פסק **כף החיים** (מח), לפי שכל מה שאפשר לעשות בהיתר עבדין.

חתיכות שנמלחו והייתה ביניהן חתיכה אחת שלא הודחה לפני המליחה, מה דין שאר החתיכות?

הרמ"א פסק: "ואם נמלחה חתיכה בלא הדחה עם שאר חתיכות - שאר חתיכות מותרות והיא אסורה".

מהם הטעמים להתיר את שאר החתיכות?

1. **הט"ז** (יא) כתב כי דם משרק שריק ואינו מפעפע מחתיכה לחתיכה במליחה וצלייה.
2. עוד כתב, מאחר שלאחר מליחת הבשר הדם אסור רק מדרבנן, יש להקל ולומר כבולעו כן פולטו.
3. **והש"ך** (טז) כתב: לגבי שאר החתיכות הדם נקרא דם פליטה ולא דם שבעין, וכבולעו כן פולטו. **וביאר הפמ"ג בשפ"ד** שמכיון שלגבי שאר החתיכות הדם נמס תחילה ואח"כ נופל עליהן לא נחשב כדם שבעין, אך לגבי החתיכה עצמה שהדם שעליה הוא עב י"ל שמיד נבלע בה הדם (והובא בכף החיים ס"ק נב).

סעיף ג - באיזה מלח מולחים

לא ימלח במלח דקה כקמח, ולא במלח גסה ביותר שנופלת מעל הבשר אילך ואילך. (ואם אין לו מלח אחר רק מלח דק כקמח, מותר למלוח בו) (ד"ע).

באיזה מלח מותר למלוח?

חולין דף קיג ע"א

רב דימי מנהרדעא מלח ליה במילחא גללניתא, ומנפיץ ליה.

רש"י, שערי דורא בשם מהרא"י - רב דימי ניפץ את הבשר מכיון שמלחו במלח גס, אך אם היה מולח במלח דק, כיון שהמלח ניתך ונופל מהחתיכה - אין הבשר צריך ניפון כלל. ולכן מותר למלוח בין במלח דק ובין במלח גס, אך במלח גס צריך גם ניפון.

רמב"ם - רק במלח גסה אפשר למלוח. ובמלח דק אסור, מכיון שניתך ונבלע בתוך החתיכה ואינו מפליט את הדם הבלוע בה.

רא"ש - עדיף לעשות המליחה במלח דק כיון שהמלח הדק מתפזר בכל החתיכה ונדבק בה, מה שאין כן במלח גס שכשהופך את החתיכה המלח נופל ממנה, אמנם אפשר גם בו וזה מה שחידש רב דימי.

ראב"ד, רשב"א (ומביאם ה"ה) - עדיף למלוח במלח גס שמתנפץ בקלות. אמנם אם מלח במלח דק - יש לשפשף החתיכה קודם שיניח אותה בכלי שאינו מנוקב¹⁸.

רבינו ירוחם - צריך שהמלח יהיה דק שלא יפול מן החתיכה אך לא דק ממש כקמח - אלא בינוני. וכתב שאפשר שזו כוונת **הרמב"ם**. **והב"י** כתב שדבריו נכונים וכן נהגו.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדברי **רבינו ירוחם**.

הרמ"א כתב שבדיעבד אם אין לו מלח אחר, יכול למלוח בכל מלח שיש לו¹⁹, וכן כתבו **הב"ח** (ב) **והש"ך** (יז).

אמנם העירו האחרונים [**ד"מ, ש"ך** (יח)²⁰ **וט"ז** (יב)] שאם יש לפניו מלח גס יותר ממלח שעושים ממי הים - צריך להדיקו.

הפת"ש (ט) כתב **שהחמודי דניאל** אסר להשתמש במלח דק במקום שהמלח הגס מצוי, מכיון שהמלח הדק נבלע בחתיכה קודם שיפעל בה.²¹

◆ נגיעת בשר במלח שלא במסגרת המליחה:

כתב **הט"ז** (י"ב) בשם **רש"ל** - נהגו ליזהר שלא להניח בשר שלא הודח במקום שאינו מיוחד לכך, שמא יש שם מלח ולא ידע. **והט"ז** עצמו הוסיף שה"ה שאין לתת מלח על מקום ששמים הבשר כשמביאים אותו ממקום השחיטה.

◆ האם מליחה בסוכר מועילה?

בשו"ת שבט הלוי חלק ב סימן כד כתב **שבשו"ת האבני נזר או"ח סימן תקל"ב** התיר מליחה בסוכר, וראייתו מן ההלכות קטנות שמותר למלוח קרבנות בסוכר. אך העלה שם **שבט הלוי**: "דמליחת סוכר אפילו דיעבד אסורה, אלא דאם לא בישל עדיין אפשר לחזור ולמלוח" והוכיח שכן המציאות שהרי

¹⁸ שאם ישים את החתיכה בכלי בלי להדיחה, המים יעצרו את פליטת הבשר, והדם שעל פני החתיכה ושעם המלח - יבלע בחזרה בחתיכה ויאסור.

¹⁹ **כף החיים** (סד) בשם **הפרי חדש** כתב שאם מלח במלח דק צריך שטיפה גדולה כדי להעבירו כי נדבק בבשר. וכתב עוד (ס"ק סה) בשם כמה פוסקים שאם היה לו מלח בינוני ומלח במלח דק, אין מטריחים אותו למלוח מחדש.

²⁰ שכתב, שלכן כתב **הרמ"א** רק על מקרה שיש לו מלח דק שיכול למלוח בו בדיעבד, אך במלח גס לא צריך לכתוב כן, כיוון שיכול להדיקו.

²¹ **הילקוט יוסף** (סט, מו) פסק: "לכתחלה יש למלוח את הבשר במלח הנקרא כיום "מלח בישולי". ולא ימלח במלח דק כקמח, כיון שהוא נבלע בבשר ולא מפליט יפה את הדם מהחתיכה. אך אם עבר ומלח במלח דק, אפילו דק ממש כקמח, המליחה מועילה בדיעבד [ש"ך ס"ק יז]. ואף מי שיש לו מלח בינוני, ועבר ומלח במלח דק כקמח, אין צריך להטריחו ולמלוח שנית במלח בינוני, דחשיב כדיעבד דמהני בכל מלח". ומ"מ כתב (בסעיף מט) שאם מולח במלח דק צריך לשטוף ולשפשף החתיכה היטב אחרי המליחה. ובקיצו"ע ילקו"י הוסיף (בסעיף מז) שכשנותן מלח גס או דק ביותר הצריך לתת הרבה מהמלח שלא יפול ולא ימס.

יש סוכרים ומלחים בכל הפירות וירקות ואין מולחים בהם כלל (וה"ה במלח לימון שאין למלוח בו).
וכן כתב **ביביע אומר** (ח"ד יוד סימן ב)²², וכן פסק **הילקוט יוסף** (סט, נ-נב).

סעיף ד - כיצד לפזר המלח בחתיכה

יפזר עליו מלח שלא ישאר בו מקום מבלי מלח, וימלח כדי שלא יהא ראוי לאכול עם אותו מלח, ואינו צריך להרבות עליו מלח יותר מזה. ומולחו משני צדדים. ועופות צריך למלחם גם מבפנים, ואם לא מלחם אלא מבפנים או מבחוץ, וכן חתיכה שלא נמלחה אלא מצד אחד, מותר. הגה: ויש אוסרים אפילו בדיעבד (מהרא"י בהגהות ש"ד וארוך כלל ו'). והכי נהוג, אם לא לצורך. ודוקא אם כבר נתבשל כך; אבל אם לא נתבשל עדיין, לא יבשלנו כך, אלא אם הוא תוך י"ב שעות שנמלח יחזור וימלח צד השני שלא נמלח עדיין ויבשלנו אחר כך, ואם הוא אחר י"ב שעות, אזי יצלנו דנורא משאב שאיב ואין הצד שנמלח כבר בולע מצד שלא נמלח (שם).

כמה מהחתיכה יש למלוח? ובשר שנמלח רק מצד אחד או עוף שנמלח רק מבפנים - מה דינו?

מנחות דף כא עמוד א

כיצד הוא עושה? (במליחת קרבנות) מביא האבר ונותן עליו מלח, וחוזר והופכו ונותן עליו מלח ומעלהו. אמר אביי: וכן לקדרה.

חולין דף קיג עמוד א

אמר שמואל: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא א"כ מולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה.

רשב"א (על פי הבי"י) – אין צריך למלוח ממש את כל החתיכה "כבניין", אלא מספיקה מליחה שעל ידה לא יהא ראוי הבשר לאכילה ויפלט דמו. ולכתחילה ימלח החתיכה משני צדדיה, אך בדיעבד אם מלח רק צד אחד – מותר²³. ובאוזנים ותרנגולים (שהם חלולים) לכתחילה צריך מליחה מבפנים ומבחוץ ובדיעבד אם מלח רק מבפנים או רק מבחוץ – מותר.

הטור, שלא כבי"י, כתב שהרשב"א אפילו לכתחילה מצריך רק מליחה מצד אחד.

רא"ש - יש לפזר מלח בכל החתיכה עד שלא ישאר מקום בלי מלח, שכן משמע מה שאמרו בגמרא "שימלחנו יפה יפה", וכן אוז ותרנגולת יש למלחם גם מבפנים²⁴.

²² וכתב להחמיר אף בדיעבד (ודחה ראיית ההלכות קטנות, שאם כדבריו שגם הסוכר מקיים, גם דבש מקיים (אות א'), ועוד שמלח הוא רותח ומפליט דם, משא"כ בסוכר, ועוד שאין לשנות ולהוסיף ממה שאמרו חז"ל (אות ב'), ומאידך כתב שיש להקל אם "מלחו" הבשר עם סוכר בכלי שאינו מנוקב או בלי הדחה קמייתא, ואין לדון בזה לחומרא, כדין מלח, מכיון שאין כח הסוכר כח המלח לשום עניין.

²³ וכתב **הרשב"א** להביא ראיה, שאפילו חתיכה עבה של בשר שור די לה במליחה מבחוץ, שכן על ידי המליחה נפלט כל הדם ואפילו מה שהיה באמצע החתיכה. ומה שכתוב בגמרא "וכן לקדרה" אין הכוונה שצריך שיהא רותח בכולו, כלומר שהמליחה תקיף את כל החתיכה, אלא הכוונה שרק לכתחילה צריך למלוח מכל הצדדים.

²⁴ וכן כתב **הר"ן** שכל דבר חלול מפנים יש למלחו גם מבפנים.

וכתב **ספר התרומה** שצריך לשים הרבה מלח עד שלא יאכל מחמת מלחו.²⁵

♦ **האם הרשב"א והרא"ש חולקים:**

טור - ישנה מחלוקת: לפי **הרא"ש** אם המליחה לא הייתה משני צדדי החתיכה אפילו בדיעבד אסור, אך לפי **הרשב"א** מליחה מצד אחד מועילה אפילו לכתחילה.

ב"י - אין מחלוקת, וגם **הרשב"א** מודה שלכתחילה צריך מליחה משני צדדים. ולעומת זאת גם **הרא"ש** מודה שבדיעבד מותר מספיקה מליחה מצד אחד.

♦ **מה הדין כשכבר נמלחה חתיכה מצד אחד?**

מרדכי - תרנגולת שנמלחה מבחוץ ולא מבפנים יש מי שאסר. ובשם **רבינו יהודה** הביא שאפשר לתקן במקרה כזה ע"י צלייה. ובשם **הרב אביגדור כתב**, שאם מלח מבפנים ולא מבחוץ - יחזור וימלח גם מבחוץ ויהיה מותר אפילו לקדרה, וכל זמן שלא מלח - אסור לקדרה.²⁶

ד"מ בשם **הא"ה** - אם מלח צד אחד אפילו בדיעבד אסור. ומ"מ אם לא עבר יום שלם (24 שעות) אפשר למלוח הצד השני או מבפנים בעופות, ואם עברו 24 שעות אפשר להתיר החתיכה ע"י צלייה. וכתב **הד"מ** שבמקום הפסד מרובה או לכבוד שבת אפשר להקל **כ"י** שמועילה מליחה מצד אחד.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדבריו **בב"י** בדעת **הרשב"א והרא"ש**, כלומר: שלכתחילה צריך שהמליחה תהיה משני צדי הבשר ובדיעבד מותר אף אם נמלח מצד אחד. וצריך למלוח כדי שלא יהא נאכל מחמת מלחו. [וכן פסק **הילקוט יוסף** (סט, נד) ו**בהליכות עולם** (ח"ו עמ' קמא/ד). ובהמשך כתב שם שאם עדיין לא נתבשל יחזור וימלחנו שנית אפילו לאחר י"ב שעות].

הורמ"א פסק כדבריו **בד"מ**: "ויש אוסרים אפילו בדיעבד והכי נהוג אם לא לצורך. ודוקא אם כבר נתבשל כך, אבל אם לא נתבשל עדיין לא יבשלנו כך אלא אם הוא תוך י"ב שעות שנמלח יחזור וימלח צד השני שלא נמלח עדיין ויבשלנו אחר כך, ואם הוא אחר י"ב שעות, אזי יצלנו". וכן נראה שפסק **כף החיים** (עו) ו**הבן איש חי** (אחרי אות ב) והבא"ח כתב שלאחר יב' שעות אין לו תקנה אלא בצליה.

ונחלקו **הש"ך והט"ז** בהבנת **הרמ"א: הט"ז** (טו) הבין שהרמ"א התיר ע"י מליחת צד שני דוקא עד י"ב שעות, מכיון שלאחר מכן יש לחתיכה תקנה ע"י צלייה, ואינו נחשב הפסד מרובה. ומה שכתב שמותר "לצורך" מוסב על אם נמלחה החתיכה מצד אחד ונתבשלה כבר.

אך **הש"ך** (כא) כתב שהרמ"א בהפסד מרובה מיקל בתוך מעת לעת כמו בסימן ע', וגם כאן במקום צורך מותר לחזור ולמלוח בזמן זה. ואין לומר שאינו נחשב הפסד מרובה כי אפשר בצלי.

הט"ז (טו) כתב שיש להוכיח שלא כרמ"א מדין חלחולת²⁷, ומותר ע"י מליחת הצד השני של הבשר אף לאחר שתיים עשרה שעות עד 24 שעות.

²⁵ וכתב **המרדכי** בשם **ר"ת** שכן מדויק בדברי שמואל שכתב שצריך למלחו "יפה יפה", כלומר שצריך למלוח הרבה.

²⁶ עוד מובאת שם דעה בשם ר' שמואל ור' שמריה שאם נמלח מבפנים ולא מבחוץ מותר.

הפת"ש (יא) כתב שבשו"ת **רבי משולם כתב**, שיש להקל בהפסד מרובה בין אם הצד הנמלח למעלה או אם הוא למטה כי תמיד המלח מושך הדם אל המקום שהוא שם.

♦ **האם מעכב שלא ישאר מקום מבלי מלח:**

הש"ך (כ) כתב שהתורה חטאת ומהרש"ל אסרו אפילו בדיעבד אם לא התפזר המלח בכל החתיכה ממש. אך **הש"ך** עצמו כתב שאין מדקדקים בזה אלא כל זמן שהמליחה הייתה משני הצדדים - יש להקל, וכדעת **הב"ח**. וכן העלה **הט"ז** (יד)²⁷.

כשמלח רק צד אחד והדיחו, האם אפשר לתקן על ידי מליחת הצד השני?

ב"ח, ש"ך (כב) - מותר לחזור ולמלוח הצד השני דוקא כשעדיין לא הודח הבשר, אך לאחר שהודח הבשר לא מועילה עוד מליחה, מכיון שאז כבר נסתמו נקבי הפליטה וכמבואר לקמן בסימן ע.

ט"ז (טו) - גם לאחר שהודח הבשר אפשר להתירו על ידי מליחת הצד השני. מכיון שלא כולם מסכימים שם שנקבי הפליטה נסתמים ע"י הדחה, ועוד שבמקום הפסד סומכים בכל מקרה על המתירים. וכן העלה **הילקוט יוסף** (סט, נד).

וכף החיים (פו) כתב שבצליה מותר בכל מקרה - ואין חילוק בין הודח ללא הודח.

♦ **מתי צריך מליחה מבפנים?**

ר"ן - כל דבר שמתבשל כולו כאחד כמו עופות - צריך מליחה גם מבפנים וגם מבחוץ משני צדדים. **והוסף הט"ז** (יג) בשם **הא"ה** - כל דבר שחלול מבפנים יש למלחו גם מבפנים. (ולכן לפני מליחת הריאה - יש לפתוח הקנוקנות שבה).

חתיכה עבה - האם לפני מליחתה יש לחתכה לשניים?

מרדכי - חתיכה עבה לפני מליחתה יחתכנה לשתיים.

רשב"א - אין צריך. וכן פסקו **הש"ך** (יט), כף החיים (סז) וילקוט יוסף (סט, נה).

מלח בשר במלח שהיה מעורב בו דברים נוספים, מה דין הבשר?

הפת"ש (י) כתב בשם **החמודי דניאל** על מעשה שמלחו בשר עם מלח שהיה מעורב בו שליש או רביע 'גרופין', והעלה לאסור אפילו בדיעבד, מכיון שיש מקומות בבשר שגם לאחר מליחה נאכלים מחמת מלחם.

אמנם אם לא שהתה החתיכה במלח שיעור מליחה - אפשר לתקנה ע"י הדחה ומליחה במלח אחר. ואם שהתה שיעור מליחה (המבואר בסעיף ו) ידיחנו מעט, ולא יותר כדי שלא יסתמו נקבי הפליטה, וימלחנו שנית.

²⁷ שבסימן עה סעיף א' התיר הרמ"א אפילו לאחר שתיים עשרה שעות לחזור ולמלחה אם לא נתבשלה עדיין מכיון שאינה מוחזקת כ"כ בדם, והוא הדין לכאן שיש לומר שלא מוחזק הצד השני בדם לאחר שנעשתה מליחה.

²⁸ אמנם יתכן שיש הבדל בין **הט"ז לש"ך**, כי לכאורה מלשון **הש"ך** משמע שגם לכתחילה אין צורך לדקדק בזה, **ולט"ז** רק בדיעבד. וצ"ע אם זו כוונתם.

ובכף החיים (עט) כתב שהכל לפי הראות, ואם רואים שהחתיכה אינה נאכלת מחמת המליחה יש להקל מלהצריכו מליחה נוספת. ולפוסקים כדעת **השו"ע** בודאי שאם אינו נאכל מחמת מלחו מותר.

סעיף ה - דין חתיכה שנמלחה כדינה ונחתכה

אחר שנמלחה החתיכה, אם חתך ממנה אינו צריך לחזור ולמלוח מקום החתך.

דין זה מבואר על פי דברי **הרשב"א** לעיל.

הט"ז (טז) **והש"ך** (כד) כתבו שכל זה דוקא כשהיתה החתיכה שיעור מליחה וקמ"ל שאע"פ שהחתיכה עבה מאד, הדם שבה יוצא ע"י מליחה. אך אם חתך ממנה קודם ששהתה החתיכה במלח שיעור מליחה – צריך לחזור ולהדיח ולמלוח, מכיון שבשעת החיתוך יצא דם בעין על הבשר. וכן כתב **בהליכות עולם** (ח"ו עמ' סג).

סעיף ו - שיעור זמן המליחה

שיעור שהייה במלח אינו פחות מכדי הילוך מיל, שהוא כדי שלישית שעה בקירוב.

הגה: ועל זה יש לסמוך בדיעבד, או אפילו לכתחלה לכבוד אורחים או לצורך שבת, אבל בלאו הכי המנהג להשהות במליחה שיעור שעה, ואין לשנות (מהר"א"י בת"ה סימן קס"ז ובהגהת ש"ד ואו"ה כלל א').

כמה זמן צריך לשהות המלח על הבשר?

רא"ש, **תוספות בשם בה"ג**, **רשב"א**, **הגהות אשר"י**, **אור זרוע ושערי דורא** - כשיעור צליית החתיכה שיעור מליחתה, שיי"ל שכשיעור הזמן שיוצא הדם ע"י הצלייה כך הוא שיעור הזמן שיצא אחר כך ע"י המליחה. והקשה **הראבי"ה** על שיטה זו, שאם כן נתת דבריך לשיעורין שפעמים שהאש גדולה ואז גם חתיכה גדולה נצליה מהר.

רמב"ם, **רש"י וראבי"ה למסקנתו** - כדי הילוך מיל (וכתב **המ"מ** בשם **הרמב"ן** שכן פירשו הגאונים).

רי"ף - שיעור המליחה כדי שישחוט הבהמה ויפשיט את עורה, ויבדק הבשר מן החלב ומכל איסורין שיש בו, ופחות מכך אסור²⁹.

תרומת הדשן - נהגו העולם שיעור שעה. ונראה שזה כדעת האומרים שיעור צליה, אלא כיון שאין כל החתיכות שוות קבעו שיעור אחד לכולן, ותפסו שיעור שעה³⁰. ובשעת הדחק או צורך שבת או אורחים יש להקל **כרמב"ם** (בשמונה עשרה דקות).

²⁹ אמנם **ברא"ש** לא הביא בשמו כן ובגירסתנו **ברי"ף** הוא בסוגריים.

³⁰ שמוכח בגמרא (פסחים נח.) שאפילו בהמה שלמה אינה צריכה יותר משעה לצלייתה.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק **כרמב"ם**: "שיעור שהיה במלח אינו פחות מכדי הילוך מיל שהוא כדי שלישיית שעה בקירוב".

הש"ך (כה) כתב ששיעור זה הוא שליש שעה (עשרים דקות - 20160) פחות חלק שלושים מן השעה (שתי דקות - 2/60), כלומר שמונה עשרה דקות³¹. **וכף החיים** (ט"ף) כתב שיש אומרים ששיעור זה הוא 24 דקות. ושם (צו) הדגיש שמדובר כאן על שעה בינונית (שעה שהיא של ששים דקות) ולא זמנית.

הרמ"א פסק: "ועל זה יש לסמוך בדיעבד או אפילו לכתחלה לכבוד אורחים או לצורך שבת אבל בלאו הכי המנהג להשהות במלח שיעור שעה ואין לשנות".

הש"ך (כו) כתב ש"בדיעבד" כלומר אם נתבשלה. אבל אם רק הודחה יחזור ומלחנה.

והפתי"ש (יב) כתב בשם **הדגול מרבבה** שמ"מ אם שהתה החתיכה במלח יותר מחצי שעה יש להקל אף אם רק הודחה - ואין צריך להפסיד מלח ולמלחו שנית. ועיין בהערה³² בפסיקת **הילקוט יוסף**.

◆ **כאשר מקילים "לצורך אורחים" - מה הגדר של "אורחים"?**

הפתי"ש (יג) כתב שהסולת **למנחה** כתב **בשם תורת האשם**, שמדובר על בעלי תורה ובעלי שם טוב ומעשים טובים או עני בן טובים או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה, כל אלו הם בכלל אורחים,

אך הגרועים או הקבצנים שעוברים ושבים בשביל טרף ומזון הם בכלל צדקה ולא בכלל אורחים.

עוד כתב, שאורחים זה דוקא אם נתארחו בביתו אך לא אדם שהזמין חבירו אל ביתו.

אך **הסולת למנחה** כתב לחלוק ולהתיר בדיעבד כשנמלח בשיעור מיל אפילו אם זימן את חבירו אצלו, שגדול כבוד הבריות, ולכתחילה לא יזמין חבירו אצלו אם יודע שיצטרך להקל.

◆ **אם טעה והדיח בתוך שיעור מיל:**

בהליכות עולם (ח"ו עמ' עז) כתב שרשאי לחזור ולמלוח הבשר שנית, להשלים שיעור מיל, בצירוף שהייתו הראשונה. ואם שהה במלחו יותר מחצי שעה והודח, מותר לכתחילה לבשלו.

³¹ ועיין בפסק"ת (או"ח סימן רסא עמ' קעד) שכתב שכן דעת רוב הפוסקים ששיעור מיל 18 דק'.

³² **הילקוט יוסף** (סט, ס) פסק: "שיעור שהיית הבשר במלח אינו פחות מכדי הילוך מיל [שהוא שיעור של כ - 18 דקות]. ואמנם המנהג גם אצל הספרדים ובני עדות המזרח להשהות את הבשר עם המלח שעליו, שיעור של שעה אחת שלימה (ושיעור של ששים דקות ולא בשעה זמנית), ונהגו כן מצד חומרא, אבל לא מעיקר הדין. ולפיכך כשיש צורך למהר את בישול הבשר, כגון בערב שבת, או בשעת הדחק, או לצורך אורחים חשובים, או לסעודת מצוה, די בשהיית הבשר במלחו שיעור של מיל. אך נחלקו הפוסקים בשיעור מיל, שיש אומרים שהוא שמונה עשרה דקות, וכן דעת מרן השלחן ערוך, ויש אומרים שהוא כשיעור שני חומשי שעה, דהיינו עשרים וארבע דקות. ולכן לכתחלה ישהנו במלחו עשרים וארבע דקות, ובדיעבד אם השהה אותו במלחו שמונה עשרה דקות, והדיחו ובישלו, מותר. והוא הדין לחולה שצריכים לבשל לו בדחיפות בשר, אף שאין בו סכנה, שמותר לנהוג כפי עיקר הדין. אך אם אפשר טוב ונכון שלא לצמצם, וגם לצורך חולה או בערב שבת ימתינו כחצי שעה". **ובהליכות עולם** (ח"ו עמ' עז) כתב שגם לצורך אורחים וכדו' ישהה 24 דק', ובדיעבד אם השהה רק שמונה עשרה דקות - יש להקל.

האם צלייה מצטרפת למליחה?

הגהות שערי דורא כתב לאסור במקרה שהובהבו רגלי כבש באור ואז נמלחו, ולא שהו כשיעור מליחה ומיד הושמו בקדירה. **ובשם רבי אליעזר ברבי יהודה** כתב להתיר מכמה סיבות, ומתן שצלייה הראשונית מצטרפת לשהיה של המלח ויש בסה"כ שיעור מליחה. וכתב **בב"י** שאין נראים דבריו בהיתר זה.

ספק אם שהה הבשר במלחו שיעור מיל ובישל הבשר:

עיין בהערה ³³.

סעיף ז - ההדחה לאחר המליחה (הדחה בתרייתא)

קודם שיתן הבשר בכלי שמדיחו בו ינפץ מעליו המלח שעליו, או ישטפנו במים,

ואחר כך יתן הבשר בכלי שמדיחין בו, וידיחנו פעמים, וישטוף הכלי בין רחיצה

לרחיצה. הגה: וי"א שצריכין להדיח ג' פעמים (חדושי אגודה בשם א"ז ומהרא"י וא"ה כ"א דט"ו והג"א), והכי

נוהגין לכתחילה, על כן ישטפנו או ינפץ המלח מעליו וידיחנו ב' פעמים דזה הוי כהדחה ג' פעמים

או ישים המים תוך הכלי ואחר כך יניח בו הבשר וידיחנו ג' פעמים, והכי נהוג. ולכתחילה יתן מים

הרבה בהדחה ראשונה, כדי שיבטל כח המלח שבציר (ד"ע). מותר להדיח הבשר במי פירות ואין

צריך מים (הר"ן פ' השוחט ותוספ' שם).

כמה הדחות יש לעשות לאחר המליחה? ומה הדין בדיעבד?

חולין דף קיג עמוד א

אמר שמואל: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא א"כ מולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה.

רא"ש, מרדכי, סמ"ק - הלשון מדיחו "יפה יפה" משמע שצריך הדחה פעמיים, הדחה ראשונה כדי

להעביר המלח מעל הבשר, והדחה שנייה כדי להעביר לחלוחית המים שנשארה בבשר (ולכן יש

לשטוף הכלי בין הדחה להדחה, שלא ידבק המלח והדם בבשר). ומ"מ כתב **הסמ"ק** שאם הדיחו

פעם אחת מותר בדיעבד.

הגהות אשר"י - כתב שצריך הדחה שלוש פעמים, והדחה השלישית מטרתה לטהר המים השניים

שנגעו בראשונים, וכתב שמ"מ בדיעבד אפשר להקל אם עשה רק שתי הדחות.

רמב"ם - ידיח הבשר יפה עד שיהיו המים זכים (לא הזכיר כמות פעמים).

³³ **הילקוט יוסף** (סט, סג) **בהליכות עולם** (ח"ו עמ' פ) כתבו, שאם עדיין לא נתבשל הבשר, טוב לחזור ולמולחו כדי שיצא מידי ספק, באופן שבצירוף השהיה הקודמת במלח, עם שהייתו במלח שלאחר ההדחה יש שיעור מיל, דהיינו עשרים וארבע דקות, ואח"כ ידיחנו ויבשלנו. אבל אם כבר נתבשל יש להתיר התבשיל מס"ס, דשמה שהה במלחו כשיעור מיל, ושמה הלכה כהראב"ד וסיעתו דבמאי דנפק מניה משערין, ומסתמא יש ששים כנגד הדם. ואין הבדל בין נסתפק מתי הדיח לבין זכר שהדיח ונסתפק מתי מלח, אע"פ שבאופן האחרון יש חזקת איסור, דספק דרבנן לקולא אפילו היכא דאיתחזק איסורא.

◆ **האם צריך הדחה גם במקום שמנפץ את המלח?**

חולין דף קיג עמוד א

רב דימי מנהרדעא מלח ליה במילחא גללניתא, ומנפיץ ליה.

רמב"ם, מ"מ בשם גאון - צריך בתחילה לנפץ החתיכה ואח"כ ידיחנה.

ר"ן ומ"מ בשם יש מפרשים - במלח גס מספיק רק ניפון ואין צריך הדחה, ובמלח דק צריך גם הדחה מכיון שאינו מתנפץ יפה.

רשב"א - צריך להסיר המלח מהחתיכה לפני הדחה, והטעם שאם יניח הבשר עם מלחו בתוך כלי שאינו מנוקב עם מים, המים ישברו את כח פליטת הבשר ונמצא שהדם שעל פני הבשר ושעם המלח חוזר ונבלע בתוך הבשר³⁴. ולכן לכתחילה ימלח במלח גסה לפי שבקלות הוא מתנפץ, ואם מלח במלח דקה ישפשף את החתיכה או ישטפנה במים ואח"כ ידיחנה.

רש"י, וכן משמע ממרדכי - רק במלח גס צריך גם ניפון וגם הדחה וכדבר דימי, אך במלח דק מספיקה הדחה, שכן המלח הדק נתן מעצמו מהחתיכה.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדברי **הרשב"א** וכשיטת **הרא"ש**: "קודם שיתן הבשר בכלי שמדיחו בו ינפץ מעליו המלח שעליו, או ישטפנו במים, ואחר כך יתן הבשר בכלי שמדיחין בו, וידיחנו פעמיים, וישטוף הכלי בין רחיצה לרחיצה".

והרמ"א פסק: "וי"א שצריכין להדיח ג' פעמים והכי נוהגין לכתחילה, על כן ישטפנו או ינפץ המלח מעליו וידיחנו ב' פעמים דזה הוי כהדחה ג' פעמים או ישים המים תוך הכלי ואחר כך יניח בו הבשר וידיחנו ג' פעמים, והכי נוהג. ולכתחילה יתן מים הרבה בהדחה ראשונה, כדי שיבטל כח המלח שבציר".

והקשו האחרונים, שלכאורה דברי **השו"ע והרמ"א** דומים וא"כ מדוע כתב **הרמ"א** דבריו בשם יש אומרים?

הש"ך תירץ שני תירוצים: בתחילה כתב שישנה מחלוקת, **והשו"ע** סובר שאם מדיח הבשר בעודו בידו מספיק לעשות שתי הדחות, שעיקר טעם ההדחה הוא כדי שהמלח והדם לא יבלעו בבשר, וכשמדיחו באויר אין לחוש לכך. אך **הרמ"א** חלק וסבר שאף בדרך זו צריך שלוש הדחות.

ובתירוקן שני תירוקן, שנראה **שהשו"ע והרמ"א** אינם חולקים, וכוונת **הרמ"א** לומר שיכול גם להדיח הבשר בכלי שלוש פעמים ואז אינו צריך לנפצו לפני כן.

והקשה **הש"ך** על דברי **הרמ"א** הללו, איך ישים הבשר ישירות בתוך הכלי, והרי צריך ניפון או שטיפה לפני כן. ותירץ שמדובר בששטף הבשר לפני אותן שלוש שטיפות, ואעפ"כ אין נחשבות ארבע כי הדחה הראשונה שבכלי אינה מן המנין. או י"ל שמדובר שלא שטף וניפץ לפני כן, ואעפ"כ מותר אם יש הרבה מים בכלי והם מבטלים כח המלח. וסיים "ודוחק".

³⁴ **והגמ"י** כתב בשם גאון שטעם הניפון הוא כדי שהמים לא יהיו רותחים מחמת המלח ויאסר הבשר והכלי

אך ה"ט"ז (יז) תירץ שהרמ"א חולק על השו"ע, ויש לגרוס ברמ"א "על כן ישטפנו וינפץ" ואין לגרוס "או ינפץ", והרמ"א סובר שכשנעשה שטיפה וניפץ ביחד זה מועיל כמו הדחה אחת, ומספיק עוד שתי הדחות, ואם לא, צריך עוד שלוש הדחות.

בהליכות עולם (ח"ו עמ' פה) כתב אחר המליחה והשהייה שיעור שעה, ינפץ בידו את המלח שעליו, ואחר כך יתן את הבשר בכלי ההדחה, וידיחנו פעמיים, האחת, כדי להעביר מעליו את המלח והדם, והשניה כדי להעביר את הלחלוחית שנשארה עליו.

♦ מה הדין אם נעשה רק הדחה אחת:

ומ"מ כתב הד"מ בשם הגש"ד בשם מהרא"י ובשם או"ה שבדיעבד יש להקל אפילו אם הייתה רק הדחה אחת. וכן כתב הש"ך (כט) שאם נתבשל יש להקל למרות שהייתה רק הדחה אחת וכן פסק כף החיים (ק). ולא כדברי האגור שאסר אם הייתה רק הדחה אחת, דבעינן יפה יפה.

כתב כף החיים (צט) שכך יש לנהוג: תחילה ינפץ המלח שעל הבשר או ישטפנו במים כשהבשר באור, ואח"כ ישים הרבה מים בכלי וידיח הבשר שלוש פעמים. ובין כל הדחה והדחה ישטוף את הכלי, ובינתיים ישים הבשר בכלי מנוקב או יתפשנו בידו, ובזה יוצא כל הדעות. וכן פסק הזכחי צדק.

האם אפשר להדיח במי פירות?

ד"מ, שו"ת הרמ"א – דייק מדברי הר"ן שהדחה במי פירות מועילה. וכתב, שזה דוקא בהדחה שלאחר המליחה, אך לא בהדחה שלפני המליחה, שאז המי פירות מקשים (מטריש) את הבשר (ולפי הר"ן מטרת ההדחה לרכך הבשר).

ט"ז (יז), ש"ך (ל) – אפשר לעשות במי פירות אפילו את ההדחה הראשונה, וכן כתב הפת"ש (יד) בשם הרדב"ז. ובכף החיים (קא) כתב שבדיעבד אם עשה ההדחה הראשונה במי פירות יש להתיר.

סעיף ח - הדיח בלא שטיפה ובלא ניפוף

אם לא ניפץ המלח שעליו ולא שטפו, אין לאסור, כי המים שבכלי מבטלין כח

המלח. הגה: ואפילו המים מועטים מ"מ מבטלים כח הציר (ד"ע וארוך כלל ו' ומהרא"י). ויש מתירין אפילו לא היה מים כלל בכלי והניחו בו הבשר, דאין לחוש בשעה מועטת כזו שעוסקין בהדחת הבשר (ש"ד ואו"ה כלל א' ו' וע"ל ס"כ), ויש לסמוך עלייהו. ואין לחוש בכל זה רק בהדחה ראשונה, אבל לאחר הדחה ראשונה אין לחוש (כך משמע ממדרכי ור"ן). ואין חילוק בין אם הדיחו בכלי כשר או טרפה או חולבת. ואם היה מעט מים בכלי, שמבטל כח המלח שאינו חשוב עוד כרותח, אפילו הכלי חולבת או הטריפה מלוכלך עדיין באיסור, מותר (בארוך).

בשר שנמלח מדמו ולא נופץ והודח והונח בכלי עם מים, מה דינו?

טור – אם לא הדיח או ניפץ תחילה לפני הדחה אחרונה יש להתיר הבשר, שהמים שבכלי מבטלים כח המלח ואינו חשוב כרותח לאסור הבשר מחמת הדם שעליו.

הב"י כתב שדבריו נכונים בטעמם, ועוד שאם זה אסור היה נזכר בגמרא. וכן פסק בשו"ע.

והרמ"א פסק שאפילו היו בכלי מים מועטים יש להתיר ולומר שהמים מבטלים כח הציר.

והש"ך (לא) כתב שלא דוקא מים אלא הוא הדין אם יש בכלי ציר, וכתב השו"ע "מים" לאפוקי היכא שיש דם של איסור שאז המלח חוזר ונבלע בבשר ונאסר לפחות כדי קליפה.

האם יש להקפיד לתת קודם את המים ואח"כ את הבשר? ומה הדין בדיעבד?

הנהגות אשר"י - כשמדיחין הבשר לאחר המליחה, יש לתת קודם את המים ואז את הבשר. ובדיעבד אם נתן את הבשר לפני המים יש להתיר הכלי, מפני שלאחר ששהה הבשר שיעור מליחה שוב אין המלח אוסר. וכן דעת **השערי דורא**, מטעם זה ומטעם שאין לחוש בזמן מועט כזה של ההדחה.

והמרדכי כתב בשם **ראבי"ה** ש"הורגלנו להשים הבשר בכלי תחילה ושוב לשפוך עליו מים לכלי, והמחמיר לתת מים תחילה מנהג כשר הוא".

♦ **אם הכלי היה מלוכלך בחלב:**

בהנהגות שערי דורא כתב שאם הדיח בשר בכלי חולב מלוכלך קצת מן החלב אפשר שאסור ויש להצריך בבשר ששים נגד הלכלוך, והכלי צריך הגעלה.

ובד"מ בשם **האו"ה** כתב שמכיון שיש מים בכלי מתבטל כח המלח, ולכן אע"פ שהכלי היה מלוכלך בחלב - מותר.

פסיקת הלכה:

השו"ע לא התייחס לזה במפורש, אבל לכאורה יש לדייק מדבריו שבלא מים אינו מתיר בדיעבד³⁵. **הרמ"א** פסק **בהנהגות אשרי ושערי דורא**: "ויש מתירים אפילו לא היו מים כלל בכלי והניחו בו הבשר דאין לחוש בשעה מועטת כזו שעוסקין בהדחת הבשר". ומ"מ משמע שאם הבשר הונח זמן מרובה נאסר.

עוד כתב **הרמ"א**, שכל הדינים הללו דוקא כשלא הודח הבשר עדיין בכלל, אך כשהודח כבר פעם אחת אין להקפיד בכל זה.

♦ **הדחה שנעשתה בכלי חלבי או טרף נקי:**

הרמ"א כתב: "ואין חילוק בין אם הדיחו בכלי כשר או טרפה או חולבת".

הש"ך (לג) **והט"ז** (יח) פירשו שמדובר שהכלי היה נקי. **והש"ך** כתב שאפילו אם הכלי היה בן יומו - יש להקל. **השפתי דעת** ביאר הטעם, מפני שאין המלח מפליט מכלים, ויתבאר לקמן בסוף סימן קה סעיף יב, ג.

♦ **הדחה שנעשתה בכלי חלבי או טרף מלוכלך:**

הרמ"א פסק **כאו"ה**: "ואם היה מעט מים בכלי, שמבטל כח המלח שאינו חשוב עוד כרותח, אפילו הכלי חולבת או הטריפה מלוכלך עדיין באיסור, מותר", והטעם כדלעיל, ש"ל שהמים שבכלי מבטלים את רתיחת המלח ולכן אין החתיכה נאסרת, ומ"מ אם לא היו מים - יש לאסור.

³⁵ ועיין בסימן סט סעיף כ' על מעשה **רש"י** ומה שכתב **הש"ך** שם, שמשמע שמותר בדיעבד.

והט"ז בשם רש"ל כתב שכל זה דוקא כשיש לכלוך של חלב ממש, אך אם יש רק פירורי מאכל חלב, אפילו אם הם לחים, יש להקל כמו בכלי נקי.

סעיף ט - בשר שהתבשל בלא הדחה

בשר שנמלח ונתבשל בלא הדחה אחרונה, צריך שיהא בו ששים כדי המלח שבו.

הגה: וכל הקדרה מצטרף לששים (ש"ד וע"פ עיין ס"ק ל"ד). ואם יש בקדרה כ"כ כמו החתיכה שנמלח ולא הודח, הכל שרי, דודאי איכא ששים נגד המלח שעל החתיכה דהחתיכה עצמה בודאי היא שלשים נגד המלח שעליו, (בארוך כלל י"א ד"ד). ואי ליכא ס' בקדרה נגד המלח, אפילו לא הושם רק בכלי שני, הכל אסור, דמאחר שיש שם מלח וציר אפילו בכלי שני מבשל (שם דין א' ובמרדכי). בשר יבש יש להתיר אפילו בכלי ראשון, דודאי יש ס' נגד המלח שעליו מאחר שכבר נתייבש (מרדכי פכ"ה וראב"ן וב"י בשם הגהת אשירי וש"ד). אבל לכתחלה יזהר אפילו בבשר יבש שלא לבשלו או להדיחו במים שהיד סולדת בהם בלא הדחה אחרונה (ש"ד שם) וכל זה מיירי שלא הודח באחרונה כלל, אבל אם הודח רק פעם אחת ונתבשל כך, מותר, דבדיעבד סגי ליה בהדחה אחת באחרונה (מהרא"י בהגהת ש"ד). מלח שמלחו בו פעם אחת, אסור למלוח בו פעם שנית (כל בו וד"ע ודעת רוב הפוסקים), וכל שכן שאסור לאכול המלח אחר שמלחו בו.

חתיכה שנמלחה ולא הודחה והתבשלה בקדרה, מה דין החתיכה והקדרה? והאם שייך בזה חנ"נ ואיסור דבוק?

סמ"ק, ר"ש מקוצי – צריך שיהיה בקדרה ששים כנגד כל המלח שעל החתיכה, שהמלח נאסר מחמת הדם ונעשה נבילה³⁶, ולא כשיטת **רבינו אפרים** שלא אומרים חנ"נ אלא בבשר בחלב.

ומ"מ כתב **הסמ"ק** שאין להחמיר ולומר שלא יבטל אפילו באלף כי מלח הוא דבר העביד לטעמא (כמבואר לקמן צח, ח), שלא יהיה הנאסר (המלח) חמור מן האוסרו (הדם).

ר"מ – החתיכה מותרת, מפני שבכל חתיכה יש ששים לבטל הדם שעליה.

ובד"מ כתב ששאר הפוסקים אינם סוברים שבחתיכה יש ששים כנגד דמה, אמנם כתב בשם **הא"ה** שאם בקדרה יש כמו גודל החתיכה – יש להקל, מכיון שבכל חתיכה יש שלושים כנגד דמה, ואם הכמות שיש בקדרה היא כמו החתיכה – ודאי שיש ששים.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדעת **הסמ"ק** שצריך ששים כנגד המלח.

הש"ך (לד) ביאר שאע"ג שלדעת **הטור והשו"ע** אין חנ"נ בשאר איסורים אלא רק בבשר וחלב כדלקמן בסימן צב סעיף ד' – ובששים כנגד הדם הבלוע במלח היה מספיק, מ"מ כאן יש להחמיר מכיון שלא ידוע כמה דם נבלע במלח.

³⁶ לקמן בסימן צב סעיף ד' נחלקו רבינו אפרים ור"ת האם אומרים חתיכה נעשית נבילה בכל האיסורים או רק בבשר בחלב. כלומר, חתיכה שנבלע בה איסור ולא היה בה ששים לבטלו, בבשר בחלב לכולי עלמא צריך ששים כנגד כל החתיכה שנאסרה, ולא רק כנגד הבלוע בה. בשאר איסורים – דעת רבינו אפרים שאין חנ"נ, ולכן צריך לשער רק כנגד **האיסור הבלוע** בחתיכה, אך ר"ת כתב שצריך ששים כנגד כל החתיכה, דאמרינן חנ"נ גם בשאר איסורים.

ועוד כתב שם שמ"מ צריך ששים לא רק כנגד המלח, אלא אף כנגד לחלוחית דם שעל החתיכה מבחון.

♦ **האם יש לחוש לאיסור דבוק?**

הט"ז (יט) כתב שאין לומר שהחתיכה עצמה נעשית גבילה ויצטרך ששים כנגד כולה מטעם "איסור דבוק"³⁷, כי מיד כשהחתיכה נכנסת לקדרה נמס המלח מן הבשר ולא מתבשל המלח שבלוע בו הדם עם החתיכה ממש וכן כתבו **הב"ח** (ט) ו**הש"ך** (לה). וכן משמע שפסק **הרמ"א**.

אך **רש"ל** כתב שצריך ששים כנגד כל החתיכה מפני שנחשבת כאיסור דבוק, ומ"מ אם הודחה החתיכה פעם אחת קודם שהתבשלה מודה שמותרת, וגם היא מסייעת לבטל המלח.

♦ **מה מצטרף לבטל המלח האסור?**

הרמ"א כתב שכל הקדרה מצטרפת לששים. [וכתב **הט"ז** (כ) ומ"מ גוף הקדרה עצמו אינו מצטרף (ועיין לקמן בסימן צט בסעיף ד', שם יתבאר דין צירוף גוף הקדרה)].

כמו כן פסק **כאו"ה**: "שאם יש בקדרה כ"כ כמו החתיכה שנמלח ולא הודח (כלומר שיש בשאר הדברים שבקדרה כמות השווה לגודל החתיכה) הכל שרי דודאי איכא ששים נגד המלח שעל החתיכה, דהחתיכה בודאי היא שלושים נגד המלח שעליו".

וכן פסק **הט"ז** (כא) בשם או"ה. וכף החיים (קכ) כתב בשם הספר **כנפי יונה** שאם נראה למורה הוראה שיש ששים בחתיכה כנגד המלח והדם שעליה - יש להקל להכשירה.

ובהליכות עולם (ח"ו עמ' קה) כתב שגם אם אין ששים, מותר להוסיף ולהרבות עד שיהיה כשיעור ששים, שכיון שדם שבישלו אינו אסור אלא מדרבנן, מותר לבטל האיסור, ויחזור התבשיל להיתרו.

♦ **מה הדין בצלייה בלא הדחה אחרונה?**

בכף החיים (קיג) כתב שבצלייה בלא הדחה אחרונה מותר ובלבד שידיחנו אחר צלייה.

מה דין חתיכה שנמלחה ולא הודחה לבסוף, שהונחה בכלי שני בחום יד סולדת?

מרדכי - מסתפק בזה. או"ה (מובא בד"מ) - החתיכה אסורה, שאע"פ שכלי שני לא מבשל, כאן שיש מלח וציר - חוששים ונוהגים לאסור.

פסיקת הלכה:

הרמ"א פסק כדעת האו"ה.

הש"ך (לז) כתב שרש"ל חלק על דין זה והתיר, מפני שכלי שני אינו מבשל³⁸. **והט"ז** כתב עוד בשמו, שי"ל שלאחר שפסק כח המלח לא חשוב עוד לרותח.

³⁷ לסוברים שיש חנ"נ בשאר איסורים, אם איסור דבוק לחתיכה נאסרת החתיכה אע"פ שיש ששים בקדרה כנגד כולה, ושוב נעשית גבילה. ולקמן בסימן צב סעיף ד יתבאר דין זה בהרחבה.

³⁸ וכתב **במשבצות זהב** (כג), אע"פ שסובר רש"ל שכלי שני מפליט ומבליע, מ"מ אינו מפליט ומבליע כאחד, ולכן גם אם הדם נפלט מהמלח, מ"מ אינו נבלע בבשר לאחר מכן. ומ"מ נשאר בזה בצ"ע עיין שם.

וכתב הש"ך שכן נראה שסובר השו"ע, כפי שכתב באו"ח סימן שיח סעיף ט שכלי שני לא מבשל אפילו עם מלח שלא פסק כחו. ולמעשה פסק הש"ך שבמקום שאין הפסד מרובה – יש להחמיר כדברי הרמ"א.³⁹

אך הט"ז (כג) כתב שהמיקל כדעת רש"ל לא הפסיד.

◆ **האם ישתנה הדין כשהיה בכלי שני חומץ או דבר חריף:**

הש"ך (לח) כתב שלשיטת הרמ"א יש להחמיר גם אם היה חומץ או שאר דבר חריף.

והחוות דעת (ביאורים אות יב) כתב שגם הרש"ל יודה לזה, ש"ל שרק במלח לאחר שפסק כחו ועשה פעולתו לא חשיב עוד כרותח, אך חומץ או שאר דבר חריף תמיד נשארים בכוחם. ומאידך כתב, שכל זה רק אם נפל הדבר החריף לתוך הקדירה עם הבשר, או שהיה הכל חריף, אך אם היה בתוכה כבר דבר חריף לפני נפילת הבשר אינו אוסר.

◆ **מה דין הקדרה?**

כף החיים (קכו) כתב שמ"מ הקדרה מותרת, ואם אין צריך לה עדיף להשתמש בה אחר כך שעות.

◆ **מה דין בשר שור⁴⁰ שלא נמלח כלל שהניחוהו בכלי ראשון?**

הט"ז (כג) כתב בשם התורת חטאת שאפילו בבשר שור אין לחלק בין אם נמלח ולא הודח או לא נמלח, ואם הניחוהו בכלי ראשון – נאסר, מכיון שהלחלוות שבו מתבשלת אע"פ שהוא עצמו לא מתבשל.

אך הט"ז ורש"ל כתבו שבשר שור שלא נמלח כלל, או נמלח והודח, אף אם הניחוהו בכלי ראשון – מותר. וטעם הדבר – שדוקא ביש עליו מלח יש כח במלח להרתיח הלחלוות מה שאין כן אם לא נמלח. (ולענין איסור שבת – אסור אף שלא נמלח).

חתיכת בשר שנמלחה ולא הודחה, והניחוה להתייבש במלחה והתבשלה כן – מה דינה?

שערי דורא בשם ראב"ן וריב"א – החתיכה מותרת, כי עתה שנתייבשה החתיכה אין בה עוד לחלוות דם, ועוד טעם כתב הד"מ, שמן הסתם שבחתיכה כזו יש ששים כנגד הדם.

ומ"מ כתב שנהגו העולם שכשמדיחין בשר יבש אין מדיחים אותו במים חמים שהיד סולדת בהם, ובדיעבד גם בזה יש להתיר.

רוקח – גם אם הבשר היה יבש נאסר.

פסיקת הלכה:

הרמ"א פסק כדעת ראב"ן וריב"א שבשר יבש יש להתיר אפילו בכלי ראשון, כיון שודאי יש ששים כנגד המלח שעליו, אך כתב שלכתחילה יש להזהר אפילו בבשר יבש שלא לבשלו או להדיחו במים שהיד סולדת בהם בלא הדחה אחרונה.

³⁹ מפני שיש לדחוק וליישב דעת השו"ע וכמה ראשונים לדעת הרמ"א.

⁴⁰ שצריך זמן רב כדי להתבשל.

הש"ך (לט) כתב שאם הודח והוכשר הבשר כדינו קודם שנתייבש, ואח"כ נמלח שוב ונתייבש, דינו כשאר בשר ואין צריך זהירות אפילו לכתחילה.

ולבסוף כתב **הרמ"א** (וזה מוסב גם על כל ההלכות לעיל): "כל זה מיירי שלא הודח באחרונה, אבל אם הודח רק פעם אחת ונתבשל כך מותר, דבדיעבד סגי ליה בהדחה אחת באחרונה".

בשר שנמלח ולא הודח ונמלח שנית, מה דינו?

ב"י בשם תרה"ד התיר, ואין לחוש שיבלע הדם, מפני שהרא"ש כתב שאין דרך המלח להבליע דם.

האם מותר למלוח במלח אחד כמה פעמים?

דרכי משה בשם **בעל המנהל וכף החיים** (קלג) בשם **רמב"ן רא"ה ור"ן** - מותר.

דרכי משה בשם **כל בו וסמ"ק** (הובא בכה"ח שם) - אסור. והביא ביאור **הגר"א** (מב) שני טעמים - האחד, שיש לומר שכבר פסק כח המלח ושוב לא יוציא דם. והשני, שיש לחוש שיחזור הבשר השני ויבלע דם מהמלח.

פסיקת הלכה:

הרמ"א פסק: "מלח שמלחו בו פעם אחת אסור למלוח בו פעם שנית".

והש"ך (מ) כתב בשם **התורת חטאת** שבדיעבד מותר, וכתב שבדיעבד היינו דוקא אם בישל הבשר, אך אם לא בישל הבשר עדיין - ידיחנו ויחזור וימלחנו. וכן פסק **בהליכות עולם** (ח"ו עמ' קו).

והפרי חדש חלק וכתב להתיר בדיעבד אפילו אם רק נמלח. וכן משמע שהכריע **הבאר היטב**. וכן פסק **הילקוט יוסף בקיצור שו"ע** (סס, עח).⁴¹

◆ ספק אם נמלח הבשר במלח שכבר מלחו בו כבר פעם אחת

כף החיים (קלג) כתב שמ"מ אם יש ספק אם נמלח הבשר במלח כשר או במלח שכבר מלחו בו פעם אחת - מותר משום ס"ס, ספק אם הלכה כדעת **הרמב"ן**, וגם אם הלכה כדעת **הסמ"ק** ספק אם נמלח במלח הכשר.

◆ מלח שנכבש בציר מעת לעת:

ופת"ש (טז) בשם הספר **חמודי דניאל** כתב שמלח שנכבש בציר מעת לעת (כמו מלח של ערינג) אסור למלוח בו אפילו בדיעבד, שגרע ממלח שמלחו בו בשר.

◆ מה דין מים שהדיחו בהם בשר, ונשפכו על מלח?

הפת"ש כתב בשם **השבבות יעקב** שיש להמתין עד שהמלח יתייבש מן המים ויהיה מותר למלוח בשר במלח זה. ומ"מ אסור לתת מלח זה לתוך מאכל. ואם היה מלח הרבה אין להשהותו בביתו שלא יטעו ליקח ממנו לאוכל. **(ובכף החיים** אות קלה, כתב שמדובר שלא היה במים ששים כנגד הדם).

◆ האם מלח שנמלח בו בשר מותר באכילה?

הרמ"א פסק: "שכ"ש שאסור לאכול המלח אחר שמלחו בו".

⁴¹ וראיתי שחזר בו בקיצור ממה שכתב בילקו"י איסור והיתר חלק א.

והש"ך (מא) **שהאפי רברבי** כתב שאם נתייבש היטב נראה שמותר. ונשאר בצ"ע.

ובכף החיים (קלד) נראה שלא קיבל את פסק **האפי רברבי** וכתב לאסור בכל עניין. וכן פסק **הילקוט יוסף** (סט, פא).

אשה ששלחה לבעלה בשר וספק לו אם מלחה, ובישל הבשר, מה הדין?

הפת"ש (שמ) כתב בשם **השו"ת פנים מאירות** שאם יש אומדנא מוכיחה שמלחה – יש להתיר הבשר, כגון שנשלח הבשר סמוך לכניסת שבת שאז אין זמן מספיק למלחו ולבשלו. וכן פסק **הילקוט יוסף** (סט, צה).

אך **השבות יעקב** חלק וכתב שאין לסמוך על אומדנא זו, שהרי מ"מ היה אפשר למלוח ולטמון הבשר ואז יתבשל במשך שבת או לתקנו ע"י צלייה שאף בזמן מועט נתקן הבשר. ועוד, שזה דבר שיכול להתברר ואין להתיר על ידי ספק, ואפילו בס"ס יש להחמיר⁴².

סעיף י - נאמנות גוי

עובד כוכבים משמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדרה, ואין ידוע אם הדיחו, אם

ידוע העובד גלולים מנהג ישראל סומכין על דבריו, אם היה שם ישראל יוצא

ונכנס או שום קטן בן דעת. הגה: ובחד מינייהו סגי (טור), או במסיח לפי תומו שהדיחו יפה או שישאל, אפילו קטן, יוצא ונכנס, דמרתת הואיל וידוע מנהגי ישראל. מיהו אם מיחה לעובד גלולים שלא ידיחו בלא רשותו, והוא עבר על דבריו, אסור, דהא חזינן דאינו מרתת ואין לסמוך גם כן אדבריו (הגהת ש"ד ואו"ה).

בשר שנמלח והתבשל ע"י גוי ואין ידוע אם הדיחו הגוי, מה דין הבשר?

עבודה זרה דף ל עמוד א

(לגבי חשש גילוי במים של הגוי) **נהי דאגילויא** (לכסות המים משום איסור גילוי) **לא קפדי, אמנקרותא** (לכסות משום נקיון) **מיהא קפדי.**

שם דף סט עמוד א

המניח עובד כוכבים בחנות (שיש בה חביות יין), **אף על פי שיצא ונכנס מותר** (אע"פ שבעל החנות יוצא ונכנס מותר, שהגוי ירא לפתוח החבית פן יכנס בעל הבית ישראל בכל רגע), **ואם הודיעו שהוא מפליג (מתרחק), אז אסור היין אם עבר זמן של) - כדי שישתום ויסתום ויגוב; רשב"ג אומר: כדי שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב.**

סמ"ק - אם הגוי מסיח לפי תומו שהדיח את הבשר נאמן. ואע"ג שקיימא לן שגוי נאמן במסל"ת רק לעדות אשה, מ"מ כתב **הב"י** שכאן זה דבר של נקיות, וקיימא לן שבדברים של נקיות חזקה שהגויים

⁴² ויתכן שאין כאן מחלוקת עקרונית, אלא הכל לפי הענין של האומדנא.

מקפידים. ועוד כתב, שמליח כרותח וחשיב כדם שבישלו שאיסורו מדרבנן ובמילי דרבנן גוי ג"כ נאמן במסל"ת.⁴³

כמו כן, במקרה שיש גוי הבקי בדיני ישראל ויודע שצריך להדיח הבשר וגם⁴⁴ יש שם נער שיודע דיני הדחה, הגוי מירתת (מפחד) ונזהר להדיח. ונער זה אין צריך שיהיה שם תמיד אלא אפילו נכנס ויוצא שייך הטעם של מירתת.

סמ"ג - אע"ג שכתב **רבי האי גאון** שאין סומכים על הגוי לא לאיסור ולא להיתר, כאן אפשר לסמוך על דברי הגוי שהדיח הבשר רק אם יש שם נער שיוצא ונכנס.⁴⁵ **ולסמ"ג** במסיה לפי תומו גוי אינו נאמן אלא רק בעדות אשה.

ריב"א - אין גוי נאמן כאן כלל, שסומכים על הטעם שהגוי מירתת להתיר רק כשאי אפשר למימקם עלה דמילתא⁴⁶ אך כאן שאפשר להטעים הקדרה לגוי אחר ולדעת אם הודח הבשר או לא - אין גוי נאמן. ולא **כסמ"ג** שהתיר אע"ג שאפשר לבדוק ע"י טעימה.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק: "עובד כוכבים משמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדירה, ואין ידוע אם הדיחו, אם יודע העובד כוכבים מנהג ישראל סומכין על דבריו, אם היה שם ישראל יוצא ונכנס או שום קטן בן דעת".

הש"ך (מב) ביאר **שהשו"ע** פסק **כסמ"ג** שאין להתיר מטעם מסל"ת לחוד כי **ריב"א** וגם **הסמ"ג** חולקים על טעם זה, ומ"מ מכיון שגם **הסמ"ג** וגם **הסמ"ק** מסכימים על טעם מירתת - **השו"ע** פסק כמותם. עוד ביאר, שיתכן שחזר בו ממה שכתב **בב"י** שאפשר לסמוך על מסל"ת כי זה איסור דרבנן, שהרי בסימן קל"ז משמע שאינו סובר להתיר מסל"ת באיסור דרבנן.

עוד כתב **הש"ך** שניתן להסביר שגם **השו"ע** סובר שגוי נאמן במסיה לפי תומו, אפילו לפי דעתו בסימן קל"ז, כיון שיש כאן גם את הטעם של נקיות, ולכאורה כך אפשר לדייק מלשונו "סומכים על דבריו" שהרי אם משום מירתת אין צריך שידבר כלום, ולכן גם **הרמ"א** כתב "שבחד מייניהו סג"י או במסיה לפי תומו או בישראל יוצא ונכנס, ולא כתב "י"א". ומ"מ נראה **שהש"ך** סובר שהעיקר בדברי **השו"ע** כהסברו הראשון - שגוי לא נאמן במסל"ת.

ובכף החיים (קלט) כתב שלשיטת **השו"ע** אין סומכים על גוי במסל"ת וכן יש לפסוק.

עוד כתב **כף החיים** (קמא) על פי **הש"ך** ס"ק מב בשם ספר **אפי רברבי** שרק בעבדו ושפחתו שייך דין מירתת ולא בגוי דעלמא.

⁴³ ובסימן פז כתב הב"י שהרמב"ם ורש"י סוברים שדם שבישלו עדיין יש בו איסור דאורייתא, והטור סובר שדם שבישלו איסורו דרבנן, וכאן משמע שהוא סובר שדם שבישלו איסורו מדרבנן.

⁴⁴ **כתב הב"י** שהטעם של מירתת לא מספיק ואפילו אם יש שם נער שנמצא שם, כי ממה יפחד אם כלל לא יודע את הדין, אלא רק כשהגוי יודע מנהג ישראל שצריך להדיח, אז אפשר לומר שפחד לשנות כשיש שם נער שיודע דיני הדחה.

⁴⁵ ואע"ג דאיכא למיקם עליה דמילתא ולהטעים קפילא, כאן שיש לצרף את הטעמים של מירתת ושל נקיות אין צורך לטעום.

⁴⁶ כגון שהגוי היה מוכר בחנות של ישראל, והיה יין בחנות, והישראל יצא וחזר, ולא היה אפשר לדעת אם טעם הגוי את היין שבחנות שכן אין ביין דבר הניכר, וכיון שאי אפשר לעמוד על הדבר - היין מותר. אך כשיש אפשרות לעמוד על הדבר ולבדוק את הגוי, כגון אצלנו אם הגוי הדיח הבשר לאחר המליחה או לא - על ידי טעימת קפילא את הקדירה אם יש בה יותר מדי טעם מלח - אין להתיר בלא טעימה.

אמנם **הרמ"א** פסק שבאחד מהם נאמן, או מירתת או מסיח לפי תומו, וכדעת **הסמ"ק**.

בהליכות עולם (ח"ו עמ' פה) כתב שמכיון שיש מחלוקת אם גוי במסל"ת נאמן, מכיון שאין האיסור אלא מדרבנן, יש להתיר להוסיף מרק וירקות ובשר כשר אחר לתוך הקדרה, עד שיש לשער שיש ששים כנגד הדם והמלח שעל פני הבשר, ומותר, שכל איסור דרבנן שנתערב, מותר להוסיף עליו ולבטל את האיסור בששים (לקמ' סי' צט ו).

♦ **האם כדי שהגוי יהיה מירתת, צריך שהקטן ידע דיני הדחה? או שהגוי עצמו ידע?**

הט"ז (כה) כתב בשם **הדרישה** על מה שכתב **הרמ"א** דמרתת הואיל וידע מנהג ישראל "שלא דוקא צריך שידע אלא כל שראוי לדעת" ולכאורה נראה שדבריו מוסבים על הגוי, והיינו שאם הגוי ראוי להיות יודע – בזה הוא כבר מרתת.

אך **נקודות הכסף** השיג על הבנה זאת, והעלה שדברי **הדרישה** מוסבים על קטן, היינו שאין צריך שהקטן ידע דיני הדחה, אלא אפילו אם הוא ראוי לדעת – הגוי מפחד.

♦ **האם גוי מסיח לפי תומו נאמן גם כשיודע מנהג ישראל?**

ב"ח (י), **פרישה** (י) – גוי נאמן במסיח לפי תומו דוקא כשאינו יודע שישראל נוהגים להדיח הבשר לאחר המליחה, אך כשיודע לא כי אינו נחשב "לפי תומו", שמתכוון לומר שמותר.

ט"ז (כב) **ש"ך** (מג) – מסיח לפי תומו נאמן גם כשיודע הגוי מנהג ישראל, ואע"פ שבסימן צח לא סמכו על גוי במסל"ת, י"ל ששם ודאי יודע הגוי שהאיסור וההיתר תלוי בו כיון שנותנים לו לטעום אך כאן שמסיח דרך סיפור לאחרים שלא שאלוהו שהדיח, נאמן.

בפת"ש (יז) כתב בשם **הנודע ביהודה**: אם יש עדות עכו"ם ורגלים לדבר (כגון כאן שהגוי משמש בבית ישראל), נאמן, ואפשר שעדיף ממסל"ת.

האם אפשר להתיר מטעם מרתת גם כשהגוי עבר פעם אחת על דברי ישראל?

הרמ"א פסק: "אם מיחה לעובד כוכבים שלא ידיחו בלא רשותו והגוי עבר על דבריו, אסור לסמוך עליו שהדיח מטעם מירתת, שהרי ראינו שאינו מרתת". **וכף החיים** (קמא) הביא בשם **החוו"ד** שמ"מ במסל"ת מהני. **ורע"א** כתב שאפילו במסל"ת לא מהני.

בעלת הבית אמרה שמהשרתת מלחה, והמשרתת אמרה שבעלת הבית מלחה - מה הדין?

בתשובת **האלף לך שלמה** (חיו"ד קכה) העלה להקל, שזה דומה לאחד אומר מת ואחד אומר נהרג שנאמנים (אבן העזר יז, ט), ה"נ כיון דלדברי שתיהן נמלח הבשר מותר באכילה, כיון שדם שבישלו דרבנן.

אך **בשו"ת שבט הלוי** (ח"ג סימן קג) העלה להחמיר, ולא דמי לאחד אומר מת, שכן כאן כל אחת מעידה שלא נמלח הבשר על ידה, ומכחישות זו את זו, משא"כ שם שכל אחד מעיד עכ"פ שמת, ואינם מכחישים זה את זה.

אשה שבשלה בשר ושכחה אם מלחה אותו תחילה - האם אפשר להתיר הבשר?

הט"ז כתב על מעשה באשה שבשלה בשר ושכחה אם מלחה אותו או לא, שהבשר מותר כיון שדם שבישלו איסורו מדרבנן, וספק דרבנן לקולא וכמו שמקילים כאן לגבי גוי מסל"ת. ועוד יש לומר שמה שרגילה האשה לעשות עשתה ("סיריכה נקיט"). וראיה מק"ש (אורח חיים סד, ד) שאדם שנסתפק ב"וכתבתם" באיזו פרשה הוא והתחיל "למען ירבו" של פרשה שניה יש לומר דסיריכה נקיט ויכול להמשיך מהמקום שהוא. ואע"ג שיש חזקת איסור לבשר, יש לומר רוב וחזקה, רוב עדיף ורוב פעמים מולחים. וכן כתב שמצא **בקובץ ישן** שהעלה שאדם שמסופק אם הדיח הדחה אחרונה - כיון שדם שבישלו איסורו מדרבנן - יש להקל.

ובנקודות הכסף השיג על דבריו, והעלה שאין לומר ספק דרבנן לקולא במקום שאיתחזק איסורא⁴⁷ וכמו שכתוב בכללי ס"ס לקמן סימן קי כלל כ"י⁴⁸. ומק"ש אין להביא ראיה למליחה, שכן מליחה עסק גדול הוא ואיך שכחה אם עשתה. ועוד כתב שאין שייך כאן דין רוב.

הכף החיים (קה) כתב שבהפסד מרובה אפשר להקל כט"ז.

והילקוט יוסף (סט, צג) פסק כדברי **הט"ז**, שקיימא לן שדם שבישלו דרבנן, וכן פסק **היביע אומר** (ח"ה סימן ה) אלא שסיים שהמחמיר כשאין הפסד מרובה תבוא עליו ברכה, וכן אם נודע הספק קודם שהתבשל הבשר, פשוט שיש לחזור להדיח ולמלוח הבשר כדת (ואף למאן דאמר שק"ש היא מדרבנן, ואם ספק אם קרא אינו חוזר, במקום שיש ספק אם קרא כהוגן חוזר)⁴⁹.

ובספר הכשרות (עמ' רלט) כתב שיש מתירים לאכול את הבשר ואת התבשיל, וכתב שיש שלא התירו אלא בהפסד מרובה **[בן איש חי (טהרות יט), וכף החיים (קה)]**.

◆ **אם מלחה צד אחד וספק אם מלחה הצד השני:**

ואם מלחה צד אחד והדיחה ושכחה אם מלחה הצד השני, כתב **הפתי"ש** בשם **מו"ה שבתי כ"ץ** שיש להתיר אפילו **להשיך**, שיי"ל שכיון שהתחילה האשה במעשה, עשתה כמו שרגילה לעשות. וכן פסק **הכה"ח** שם.

⁴⁷ והט"ז דחה טענה זו, שכאן רואים שגוי נאמן במסל"ת אע"ג שאתחזק איסורא בבשר שלא נמלח, א"כ לא נחשב כאן אתחזק איסורא.

⁴⁸ עוד כתב שם שאינו נחשב ספק דרבנן כי מעיקרו היה דאורייתא ורק נתגלגל לדרבנן, וכמו שכתוב שם כלל יט.

⁴⁹ באות א', הוכיח שאומרים ספק דרבנן לקולא אף במקום שאיתחזק איסורא. ובאות ד' הביא שאפשר לתלות מחלוקת זאת בדעת הראשונים האם ספק דאורייתא מדאורייתא לחומרא או מדרבנן, ולדעת הסוברים שזאת חומרא מדרבנן אומרים ספק דרבנן לקולא מול חזקת איסור דרבנן. והוכיח שם **היביע אומר** שדעת הרבה אחרונים שהעיקר כדעת **הרמב"ם** שספק דאורייתא מדרבנן לחומרא ועיין עוד בסימן קי סעיף ט'. ובאות ה' צירף דעת **הראב"ד** שמשערים במאי דנפיק מינה. ובאות ו' הביא דעת **הישועות יעקב** שסובר שבשר שלא נמלח לא מיקרי שאיתחזק איסורא מכיון שראוי לאוכלו חי. ובאות ז' כתב שיש שחלקו על **הט"ז** (החכמת אדם) ממה שכתב שיש כאן רוב מול חזקה, וכתבו שלא אמרין כן ברוב התלוי במעשה וכאן תלוי אם מלחה, אלא שהביא שכאן שהאיסור הוא מדרבנן שדם שמלחו אינו עובר עליו, שפיר אמרין רוב גם כשהוא תלוי במעשה.

סעיף יא - דין בשר שהתבשל ללא מליחה

בשר שנתבשל בלא מליחה, צריך שיהיה בתבשיל ששים כנגד אותו בשר ואז

מותר הכל. הגה: ויש אוסרים אותה חתיכה אפילו בדאיכא ס' נגד החתיכה (טור בשם י"א והגהות מיימוני בשם סמ"ק והגהות ש"ד וארוך ומהרא"י ומרדכי בשם ראב"ן), והכי נהוג אם לא לצורך, כגון לכבוד שבת או לכבוד אורחים, דאז יש לסמוך אדברי המקילין (ב"י בשם א"ח וד"ע עד"מ). ואם נמלחה חתיכה ולא נמלחה כראוי, דינה כאלו לא נמלחה כלל. וכן בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה, אף אם נמלח דינו כאלו לא נמלח, ואם נתבשל צריך ס' כנגדו (או"ה).

בשר שלא נמלח והתבשל בקדרה, כמה צריך כנגד הבשר? והאם שייך כאן איסור דבוק?

רא"ש ומרדכי בשם ר"ש בן נטרונאי (רשב"ט) - בשר שלא נמלח והתבשל בקדרה צריך ששים כנגד כל החתיכה (מכיון שלא ידוע כמה דם נפלט), ואם יש ששים אפילו החתיכה עצמה מותרת - משום שהדם שיוצא מתבטל בקדרה, ואם נשאר דם בחתיכה שלא יצא, נקרא דם האיברים שלא פירש ומותר.

וכתב **הט"ז** (ז), שאע"פ שלקמן סז סעיף ג מבואר **שהרא"ש** אוסר מחשש שפירש הדם ממקום למקום, וכאן לא חשש לזה, י"ל שכאן שמדובר בבישול כל מה שפירש יצא לחוץ, ומה שלא יצא לחוץ לא יפרוש, מה שאין כן שם יש לחוש שהדם שפירש נשאר.

הגהות מימון, ראב"ן, רא"ש בשם י"א - כיון שהחתיכה נתבשלה בדמה - החתיכה נאסרת.

הט"ז (כח) כתב **שהאו"ה** ביאר שטעם האוסרים הוא שיי"ל שכיון שהאיסור (הדם) נמצא ממש בחתיכה - נשאר האיסור בה ואין הרוטב יכול לבטלו. ועוד י"ל שהדם נחשב כאיסור דבוק, ויש לחוש שמא הגביה החתיכה מחוץ לרוטב קודם שפלטה החתיכה כל דמה ומיד נאסרה, ולפי זה תהיה הקדירה צריכה ס' נגד כל החתיכה ואם לא הכל אסור.

אמנם **הש"ך** (מו) כתב שאין לומר שהטעם שהחתיכה נאסרת הוא משום חנ"נ⁵⁰ אלא הטעם הוא מפני שהרוטב מבלבל טעם החתיכה בכולה וגורם שהדם שבה פירש ממקום למקום והלכך נאסרה מיד ושוב לא הותרה שאפשר לסחטו אסור.

אורחות חיים - יש להתיר בלא ששים בערב שבת משום דוחק, בצירוף שני טעמים: האחד, שהמים היו רותחים כשהכניסו את הבשר לקדרה, שאז נחשב כחליטה, ובצירוף דעת **הראב"ד** שסובר שתמיד משערים כנגד מה שנפלט ולא כנגד כולו, ובטל בששים.

ובד"מ למד מזה שבמקום הדחק כגון בערב שבת - אפשר עכ"פ לסמוך על המקילים בששים.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדברי **הרא"ש**: שבשר שהתבשל בלא מליחה, אם יש ששים כנגד החתיכה - הכל מותר.

⁵⁰ וביאר **הפרי מגדים** שאף אין שייכים כאן טעמי איסור דבוק, שאין לחוש שמא פעם אחת הייתה מחוץ לרוטב כיון שדם שבישלו דרבנן, והטעם שדבוק ממהר לבלוע טעם אסור לא שייך כאן, שהבשר לא נאסר מעולם.

והרמ"א כתב "ויש אוסרים", והעלה שיש להקל רק במקום צורך שבת או לכבוד אורחים. **והש"ך** (מז) בשם **התורת חטאת** כתב שה"ה שיש להקל במקום הפסד מרובה.

ועוד כתב הש"ך (מז) שמרגע ששמו את החתיכה בקדרה חמה שהיד סולדת בה אף שלא התבשלה החתיכה ממש, נחשבת מבושלת.

ובכף החיים (קמט) כתב שיש לאסור אפילו בבשר שור, שהדם שבחתיכה מתבשל ונבלע. ועוד כתב (אות קמז) שמ"מ אם נפל הבשר לכלי שני - יש להתירו על ידי מליחה שנית.

♦ **האם החתיכה מצטרפת לשיעור ששים:**

בשו"ת יביע אומר (ח"ח סימן ח) העלה להחמיר כדמשמע מלשון מרן, אלא שמכיון שדם שבשלו דרבנן, מותר להוסיף על מה שבקדרה, ואין בזה משום ביטול איסור לכתחילה (לק' סי' צט סעי' ו)⁵¹.

♦ **אם נתנו הבשר בתחילת למים רותחים:**

הפת"ש (יח) כתב בשם **הברכי יוסף** שאם נתן בתחילה את הבשר שלא נמלח למים רותחים מאד, וחזר ונפל לקדירה, בשעת הדחק כגון ערב שבת יש להקל אפילו בלא ששים, דהוי כמו חליטה דלקמן סימן עג סעיף ב. וכן כתב **כף החיים** (קנה). וע"ע **ביביע אומר** (ח"י סימן ב) ועיין בהער'⁵².

♦ **האם הדין דומה גם בתרנגולת שלימה? ומה הדין בחלולה?**

המרדכי כתב בשם **ר"ש משאנן** שתרגולת שלימה שהתבשלה בלי מליחה אסורה אפילו כשיש ששים, ואין מקרה זה דומה לדין בשר שלא נמלח - שמכיון שבתרגולת יש את הכבד ובני מעים ודם הנפלט מהם נבלע בתרגולת, שוב אינו יוצא ונאסרת. (ודמי לכחל לקמן בסימן צ').

והט"ז (כט) כתב בשם **התורת חטאת** שגם אם התרגולת חלולה אסור אפילו בשעת הדחק והפסד מרובה, שיש לחוש שמא הדם פירש ממקום למקום ונבלע ושוב לא יצא.

אך **הנקודות הכסף** השיג על **התורת חטאת** **והט"ז** בזה, והעלה להתיר, שכן י"ל שכל מה שאסר **הר"ש משנן** בתרגולת, זה דוקא כשהכבד ובני מעיים בתוכה, ודוקא דבוקים בה, אך כשהתרגולת חלולה, י"ל שהדם שפירש מתבטל מיד במים.

ולדעת **השו"ע** משמע שאין חילוק ותמיד מותר בששים.

⁵¹ וזוהי גם חומרתו שאין כאן מקום הפסד מכיון שיכול להרבות עליו ולבטלו.

⁵² שם דן בענין מושב קטן ואנשים בו מעט, וחלה אחד מתושבי המושב בחולי שאין בו סכנה, ונפל למשכב, ואמר לו הרופא שרפואתו לשתות מרק של בשר, ואין ברשותו אלא בשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה, שלפי חומרת הגאונים, ונפסק כדבריהם בש"ע (סי' סט סי"ב), אין לו תקנה אלא בצלייה. האם יש לו איזה עצה לבשל את הבשר הזה ולשתות מן המרק שלו לצורך רפואתו, והעלה להקל על ידי הדחת הבשר ומליחתו והדחתו כדת, ואח"כ נתינת הבשר במים רותחים מאד (שמוכח מכמה ראשונים שחליטה ברותחים מהני בדיעבד. והביא **שבשו"ת הרדב"ז** (ח"א סי' רמא) התיר חליטת שעורים בפסח לחולה שאין בו סכנה, ואע"פ שאיננו בקיאים בחליטה, לענין חולה סמכין על בקיאות שלנו כשהמים רותחים מאד. וה"ה לנידון שלנו שאפשר להקל לחולה לתת הבשר ברותחים, והביא **שרבי רפאל בירדנו** בספרו **תורות אמת** (סי' סט) התיר גם לבריא בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה, למולחו כראוי ולבשלו במים רותחים דה"ל חליטה. והביא עוד **שבשו"ת שבט הלוי** (ח"ב חיו"ד סי' כו) היקל לחולה שאסרו עליו הרופאים לאכול בשר שעבר מליחה, לאוכלו ע"י חליטה). **ויביע אומר** (ח"א סימן ד) דן בענין בשר שלא נמלח ששמו אותו ישר במים רותחים ומבעבעים והעלה להקל.

◆ **מה הדין בשומן שלא נמלח והתבשל?**

הפתי"ש (יט) הביא בשם **ספר שמש צדקה**, שהסתפק אם יש לשער כנגד כל השומן או לא, הואיל ואין בו כ"כ הרבה דם. והשיג עליו ע"פ דברי **הש"ך** **ותורת חטאת** לקמן בסימן עה שלהדיא הצריכו ששים כנגד כולו.

◆ **מה דין הכלים שנתבשל בהם הבשר בלא מליחה:**

בשוי"ת יביע אומר (ח"ח סימן ד) העלה, שיש להתיר הכלים לאחר מעת לעת, כיון שיש ס"ס, שמא הלכה כהראב"ד וסיעתו דס"ל במאי דנפיק מניה משערין, ובודאי שיש ששים נגד הדם שיצא מהבשר, ואת"ל דבכוליה משערין, שמא לא יתן הכלי טעם בתבשיל ההיתר שיתבשל אח"כ בקדרה ההיא, שדבר זה לא יצא מידי ספק וכדעת **המהרש"ך** (ח"א סימן עז) ויש לדבריו סיוע בראשונים. ומלבד זה יש חזקת היתר לכלים. ובצירוף דעת הסוברים שדם ובשר חשיב מין במינו, דמאורייתא בטל ברוב. ולכן יש להתיר הכלים בנ"ד אף לכתחילה, לאחר מעת לעת.

והגר"ש משאש **בתבואות שמ"ש** (חיו"ד סימן יב) ו**בשמ"ש ומנן** (ח"ב חיו"ד סימן טז) אסר הכלים.

◆ **בשר שבטעות נמלח עם סוכר והתבשל, מה דין הכלים?**

מליחה בסוכר אסורה כמבואר בסעיף ג', ולכן הבשר אסור, ולענין הכלים: **ביביע אומר** (ח"י, יו"ד סימן נח אות א, על ח"ב של רב פעלים) העלה להתיר כמבואר לעיל, והביא **שבשוי"ת הרב פעלים** (ח"ב יו"ד סימן ד) אסר.

בשר שלא נמלח כראוי והתבשל, האם מותר בדיעבד?

הרמ"א פסק על פי **האו"ה**: "ואם נמלחה חתיכה ולא נמלחה כראוי דינה כאילו לא נמלחה כלל"⁵³.

וביאר **הט"ז** (כ) שמדובר שלא שהתה החתיכה שיעור מליחה. שאם נמלחה מצד אחד ושהתה כשיעור הראוי – הרמ"א בסעיף ד' התיר בדיעבד.

בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה ונמלח ונתבשל, מה דינו?

כתב **הרמ"א** בשם **האו"ה**: "בשר שהה שלושה ימים ללא מליחה אף אם נמלח דינו כאילו לא נמלח ואם נתבשל צריך ששים כנגדו" (ויתבאר בהרחבה בסעיפים הבאים).

וכתב **הש"ך** (מח) בשם **תורת חטאת** שאפילו אם יש ששים כנגדה – החתיכה עצמה אסורה. ו**בכף החיים** כתב (קעב) שלפוסקים **כשו"ע** גם החתיכה מותרת.

והבאר היטב (מא) כתב שהר"ש **הלוי** העלה להתיר בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה, אם בטעות נמלח והתבשל עם חתיכות אחרות ואינו ניכר ביניהם. וכן כתב **השמש צדקה**.

⁵³ ומ"מ אם התבשלה החתיכה ונפלה לשאר חתיכות ואינו מכירה, כיון שהאיסור שבה בלוע לא מיקרי חתיכה הראויה להתכבד ובטילה היא ברוב (ויתבאר לקמן סימן קא סעיף ב, וסימן קט סעיף א).

מה דין בשר שלא הוכשר ע"י מליחה לבישול ונטחן במכונת בשר?

ביביע אומר (ח"ה חיו"ד ס"ה אות א, ה) כתב לאסור הבשר למליחה ולקדרה לאחר מכן, אך להתירו בצליה לכתחילה⁵⁴, והמכונה עצמה לא צריכה הגעלה. וכן הניף ידו בשנית **בשו"ת יחיה דעת** (ח"ה סימן נב), וכן העלה **בשו"ת שמש ומנן** (חיו"ד סימן ג).

אך **שו"ת שבט הלוי** (ח"ב סימן כז) העלה לאסור וז"ל: "והבשר נאסר כי לא שייך לא מליחה ולא צליה כיון דבלועה מדם בענין שנבלע בכולו ע"י דוחק העצום של המכונה".

♦ **אדם שמשווק לקיבוץ חילוני בשר שלא נמלח האם מותר להמשיך בכך?**

בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ט סימן קנט) העלה שעליו לחפש פרנסה אחרת, אלא אם כן מקצת הקונים בשר מולחים אותו בביתם והוא מודיע לכולם שצריך למלוח. ומ"מ מותר להמשיך לשווק עד שימצא פרנסה אחרת, ובלבד שאינו הבעלים אלא רק המשווק⁵⁵.

בשר שלא נמלח שנפל לתבשיל בשר, ונשפך, ואין ידוע אם יש ששים בתבשיל נגד החתיכה?

בשו"ת יביע אומר (ח"ח סימן ו) העלה להקל, מכיון שדם שבישלו דרבנן, וספיקא דרבנן לקולא.

סעיף יב - חומרת הגאונים בבשר ששהה שלשה ימים

בשר ששהה ג' ימים מעת לעת בלא מליחה, נתייבש דמו בתוכו ולא יצא עוד ע"י מליחה ואין לאוכלו מבושל, אלא צלי. ואחר שצלאו לא יבשלנו, ואם בישלו מותר.

(ואין להשהות בשר ג' ימים בלא מליחה, דחיישין שמא יבשלו) (ב"י בשם פסקי מהרא"י סימן קצ"א).

בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה האם מותר למלחו? ומה הדין בצליה?

טור בשם הגאונים - בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה אין למלחו כי נתייבש הדם ולא יצא במליחה. **והריב"ש** כתב שלולי חומרת הגאונים היה מתיר בשר אפילו לקדרה, וכמו שאמרו בגמרא (חולין צג עמוד ב) ש"אומצא דאסמיק (בשר שהאדים הרבה); חתכה ומלחה - אפילו לקדרה נמי שפיר דמי", אלא שיש לחוש לדבריהם במקום שנהגו.

וכתב מרדכי ורא"ש בשם הר"מ, ואור זרוע שניתן להכשירו לאכילה ע"י צליה. ואע"פ שנשאר דם לאחר הצליה - נחשב כדם האיברים שלא פירש שמותר. ומ"מ אסור לבשלו מפני שלאחר הבישול יפלט דמו.

⁵⁴ וכתב בתחילה: שלכאורה יש לומר שהדוחק של הסכין גורם לחמם הבשר ולהפליט ולהבליע דם, ולכן אין האש מוציאה אח"כ הדם שנבלע, אלא שדייק מכמה פוסקים שיש להקל מכיון שאין החום מהמכונה כחום בית השחיטה ולא נבלע הדם בבשר, והתיר הבשר לצליה לכתחילה. אך למליחה לקדרה אסור מפני שאי אפשר להדיחו היטב קודם המליחה מדם בעין שעל פניו, ועוד שקשה מאד למלחו בכל חלקיו משני צדדיו (ואע"פ שבדיעבד לא צריך מליחה על פני כולו, כאן שהבשר מתפורר לפירורים דקים, וא"א למלוח כל פירור בפני עצמו, הא ודאי שאין מליחה מועילה מחתיכה לחבירתה).

⁵⁵ וצירף שם שיטת **הש"ך** (יו"ד קנא סעיף א) שבמזמור אין דין מסייע אם יכול להשיג ממקום אחר, ועוד שאפשר להשתמש בבשר לצלי, ועוד שעכ"פ צריך שיוודע להם שצריך לעשות מליחה או צליה, ובתנאי שאינו המוכר עצמו אלא רק מסייע לשיווק. וכתב לבסוף שזה רק עד שימצא פרנסה אחרת בהיתר ולא באיסור.

וכתב תרומת הדשן - המנהג שלא להשהות בשר שלושה ימים בלא מליחה שמא יבשלו, וכן פסק הרמ"א.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק **כאור זרוע** וסייעתו שבשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה ניתן לאכלו ע"י צלייה. **והש"ך** (מט) כתב בשם **התורת חטאת ורש"ל** שלא מועיל אפילו אם יתנו הבשר במים כדי לעורר דמו שיצא.

ועוד כתב **הש"ך** (ו) שכשבא לצלותו, לכתחילה יש למלחו קצת כשאר צלי כמבואר לקמן סימן עו סעיף ב.

ומ"מ **הרמ"א** בשם **תרומת הדשן** כתב שאין לשהות בשר שלושה ימים בלא מליחה [כדי לצלותו. **ש"ך** (גב) שיש חשש שמא ישכח ויבשלו. וכן כתבו **הבן איש חי** (קדושים אות יד) **ובהליכות עולם** (ח"ו עמ' ריג) והבן איש חי כתב שאם השהה צריך לצלותו מיד, ובהליכות עולם כתב שטוב להזדרז לצלותו בהקדם.

וכף החיים (קצח) הביא שבספר **חמודי דניאל** כתב שאם יש הפסד - לצורך שבת מותר להשהות. **האם אחר צלייה מותר לבשל הבשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה? ובמה זה שונה מכבד?**

תרומת הדשן - אסור, שיש לחוש שהבשר יפלוט בבישול מה שלא פלט בצלייה. [שהמים הרתחים מרככים הדם שנתקשה, ועל ידי הבישול יצא הדם יותר ממה שהיה יוצא על ידי הצלייה]. וכן דייק **הד"מ מהטור**, שנראה מדבריו שחולק, ממה שכתב שאין לאכלו מבושל, ולא חילק אם נצלה קודם לכן.

וביאר **הש"ך** (נא) שאין זה דומה לדין כבד לקמן סימן עג, שמותר בבישול אחר צליה, שכבד שאין לו היתר אלא על ידי צלייה מחמת ריבוי דמו, י"ל שהדם שלא נפלט בצלייה לא יפלט בבישול. אך בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה, שהמליחה לא מועילה מהטעם שהתייבש דמו - יש לחוש שמא מה שלא יצא ע"י הצלייה יצא ע"י הבישול, ולכן לכתחילה אין היתר לאחר הצלייה לבשלו.

דרכי משה בשם או"ה, ותרומת הדשן בשם אחד מהגדולים - מותר. וביאר **הש"ך** שדעה זו סוברת שע"י הצלייה יצא כל הדם, ומה שלא יצא י"ל שגם לא יצא על ידי הבישול.

פסיקת הלכה:

הב"י הכריע שלכתחילה אין לבשל בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה לאחר הצלייה, ובדיעבד אם בישל - יש לסמוך על דברי המקילים, וכן פסק **בשו"ע** וכן פסק **הב"ח** (יב).

ורש"ל פסק שאפילו בדיעבד אסור אם בישלו לאחר הצלייה. **והב"ח** כתב שלא נראו דבריו [והובאו בט"ז, לב].

עוד כתב **הט"ז** שם בשם **קובץ ישן** בשם **מהר"ר עוזר** שאם לאחר ששהה שלושה ימים ללא מליחה מלחו והדיחו ואח"כ צלאו מותר לבשלו אפילו לכתחילה.

אך **הפת"ש** (כד) כתב בשם ספר **מעיל צדקה** שאין לסמוך על היתר זה אפילו בהפסד מרובה. ועוד כתב **הפת"ש** (כה) בשם ספר **חמודי דניאל**, שגם כשרוצה לבשל (לצלוח) ביושב בקדרה - אסור. ובשם **הרדב"ז** כתב שכל איסור בישול אחר צליה הוא דוקא במים פושרים שאז המים מרכיני את הבשר ופולט דם, אך כשהמים רותחים מותר. וכתב שאפשר לסמוך על היתר זה בשעת הצורך כגון בלילי פסחים שאין אוכלים צלי אלא רק צלי שאח"כ בישלו.

ובכף החיים (קעח) פסק שאם היה בערב שבת, יש להקל לכתחילה לבשל בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה אחרי שצלאו מפני כבוד שבת, שהדרך להכין מאכלים רבים בבישול יותר מבצליה. ובאות קעט כתב שה"ה שאפשר להתיר כה"ג בסעודת מצווה או בהפסד מרובה, ולא **כמעיל צדקה**. ומ"מ אם אפשר יעשה כדברי הרדב"ז להכניס למים רותחים, שכל מה שאפשר לעשות בהיתר עושים. ועוד כתב (באות קפב) שאם אפשר יעשו גם כדברי **הקובץ ישן** שימלחהו וידיחהו ויצלה הבשר ואז יוכל לבשלו.

בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה ונמלח כשיעור מליחה בכלי מנוקב, ולאחר מכן חזרו ומלחוהו בכלי שאינו מנוקב ומצאו בכלי ציר, מה דין הבשר? והאם ישתנה הדין אם שהה הבשר בכלי שאינו מנוקב שיעור כבישה?

הט"ז (לב) בשם **רש"ל** כתב שיש להתיר הבשר (לצליה), מכיון שיש לומר שממאי נפשך מותר, אם לא יצא הדם במליחה הראשונה אינו יוצא גם בשנייה, ואם יצא במליחה הראשונה - יצא הכל. ואין דין זה דומה לסכין שנאסר והיה צריך להכשרו על ידי ליבון והכשירו ע"י הגעלה שאסור לחתוך בסכין זה רותח (לקמן סימן קכא סעיף ה) - מכיון ששם י"ל שאע"פ שהגעלה לא מפליטה האיסור, מ"מ היא גורמת לאיסור הבלוע לזוז קצת ממקומו, וכשבאה רתיחה שנייה, כלומר כשבא אח"כ לחתוך בו רותח, התווספה עוד תזוזה והאיסור יוצא (ובבשר שהתייבש אין שייך כל זה ולכן מותר).

הט"ז דייק **מרש"ל** שני דברים: א. אם מלחו בתחילה בכלי שאינו מנוקב - יש לאסור אם נמצא ציר, (כמבואר לקמן סעיף יח) שיש לחוש שמא יצא הדם על ידי המליחה. ב. אם שהה הבשר בכלי שאינו מנוקב שיעור כבישה והיה ציר - אע"פ שזוהי מליחתו השניה הבשר נאסר.

ובנקודות הכסף כתב שצ"ע על **הרש"ל**, שהסברא נותנת שהבשר פולט קצת דם גם במליחה השנייה - ולכן יש לאסרו גם במליחה שניה ואע"פ שלא שהה שיעור כבישה.

♦ **בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה שנמלח עם בשר אחר, מה דין הבשר הראשון?**

הט"ז (שם) כתב (שם) ללמוד עוד מדברי **רש"ל**, שבמקרה כזה הבשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה - נאסר, שיש לחוש שמא בולע מהבשר האחר שנמלח. ואע"פ שהדם שבתוכו נתקשה, מ"מ הבשר שבו לא נתקשה ויכול לבלוע. ודומה מקרה זה לבשר שנמלח בעבר ועכשיו מולח אותו שנית עם בשר שלא נמלח - שהדין הוא שהבשר שכבר נמלח נאסר (ואע"פ **שרש"ל** רק מסתפק, יש ללכת לחומרא, כי בלאו הכי **הריב"ש** כתב שגם בשהה שלושה ימים מעיקר הדין הוא כבשר רגיל).

וכתב שאחד מהפוסקים העלה להתיר הבשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה, מהסברה שעדיין הוא פולט קצת וי"ל שכבולעו כך פולטו. אך הוא כתב שהעיקר לאסור.

אך **בנקודות הכסף** הסכים עם המתיר, שהרי רואים שיוצא ממנו עכ"פ מעט דם, ואם כן יש לומר בו "כבולעו כך פולטו", וכן נראה שפסק **כף החיים** (קפו).

◆ **מה דין בשר שנמלח כבר לבדו, ונמלח שנית עם בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה?**

הט"ז כתב (שם) שיש לאסור הבשר שכבר נמלח, שיש לחוש לחומרא שמא הבשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה פולט עדיין דם.

בשר שנמלח והודח והתבשל, והתברר לאחר מעת לעת שהבשר שהה שלושה ימים ללא מליחה, מה דין הכלים?

הפת"ש (כה) כתב בשם **תפארת צבי** שאם לכלים יש היתר על ידי הגעלה כיון שהיו כדבר שיש לו מתירין – יש להגעילם, אך אם אלו כלי חרס שאין להם תקנה – יש מקום להקל כיון שנודע לאחר מעת לעת והוא ספק דרבנן. ומ"מ כתב שלא היה מורה להתיר, שהספק על הבשר ולא על הכלים ועיקרו דאורייתא⁵⁶.

האם מותר להשהות לכתחילה כבד וכחל ללא מליחה שלושה ימים?

הרמ"א לעיל פסק שאסור להשהות בשר שלושה ימים ללא מליחה.

הפת"ש (כו) כתב בשם **ספר חמודי דניאל** שכבד וכחל מכיון שודאי יצלה אותם תחילה – מותר להשהותם. ואע"פ שמותר גם לבשל כבד אחר צלייה – מ"מ אין לגזור שמא יבשל הכבד אחר ששהה שלושה ימים בלי מליחה, מכיון שכל דבר שבדיעבד מותר אין גוזרים שמא ישכח. [וכתב **כף החיים** (קצז) ומ"מ אם שהה הכבד, אף לאחר הצלייה אין לבשלו לכתחילה].

האם דין בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה חל גם על שומן?

הפת"ש (כא) כתב **שהשבות יעקב** התיר (וכתב **הנו"ב** שזה דוקא אם השומן הופשט מהאוז, אך אם לא הופשט אף **השבות יעקב** אוסר). אך **הנו"ב** העלה לאסור, וסובר שדין שומן כדין בשר. וכן דעת **רבי עקיבא איגר**.

ואף **החוות דעת** העלה שדין שומן כדין בשר, אלא שכתב שאפשר למלחו ולבשלו במים באופן שיהיה במים ששים כנגדו.

ממתי מונים שלושה ימים לבשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה?

הפת"ש (כב) העלה בשם **הברית אברהם** שיש להקל ולמנות רק משעת יציאת הנשמה ולא משעת שחיטה. וכמו כן יש להקל שאם נשרה במים מתחילים למנות רק משעה שכלתה לחלוחית המים (עיין לקמן בסעיף הבא).

⁵⁶ ונראה כוונתו למבואר לקמן **בש"ך** סימן קי כללי הספיקות אות יט ועיין שם.

סעיף יג - בשר שהודח או נשרה בתוך שלושה ימים

ואם שרו אותו במים תוך הג' ימים, יכול להשהותו עוד שלשה ימים אחרים פחות

חצי שעה (אגור). (בשר שנמלח וספק אם נמלח תוך ג', מותר) (בארוך).

בשר שעומד לעבור שלושה ימים ללא מליחה, איך אפשר להמשיך את היתרו?

אגור - בשר שעדיין לא עברו עליו שלושה ימים ללא מליחה ושפכו עליו מים מותר להשהותו שלושה ימים נוספים פחות קצת מכיון שהמים מרכיני את הבשר ואינו מתקשה. והמהדרין משרים הבשר במים שתי שעות לפני שיעברו עליו שלושה ימים נוספים.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדברי **האגור**: "ואם שרו אותו במים תוך הג' ימים, יכול להשהותו עוד שלשה ימים אחרים פחות חצי שעה".

ונחלקו בביאור כוונת המילים "חצי שעה" - **הט"ז** (נד) ביאר שחצי שעה זהו זמן השרייה במים כשמדיחים הבשר, וכמו שהתבאר בסעיף א'. אך **הש"ך** (נד) כתב שזמן זה לאו דוקא הוא.

הפת"ש (ל) הביא שהספר **לית חן** החמיר שמותר להשהות את הבשר שלושה ימים פחות שלוש שעות ולא שלושה ימים פחות חצי שעה, מפני שאדם טועה עד שלוש שעות. אך **הפת"ש** דחה דבריו והעלה שאין להחמיר בדין זה שמקורו מחומרת הגאונים, ולא חששו לטעות אלא בדין דאורייתא. ועוד שבמשך זמן אדם אינו טועה.

מה הדין אם לא שרה אלא רק הדיח במים?

הט"ז (נג) בשם **האור"ה** כתב שאם לא שרו במים בתוך השלושה ימים אלא רק העבירו מים כמו שעושים בבית המטבחים יש לסמוך על כך בדיעבד אם הבשר היה מנוקד מגידי הדם שבו. ומ"מ כשירצה לבשל צריך לעשות הדחה נוספת קודם המליחה לקדרה.

הילקוט יוסף (סט, קכד) פסק שלכתחלה אין להקל בהדחה בעלמא, אלא היכא דאפשר יש להשרות את הבשר במים. אך המקילים על ידי הדחה בעלמא, באופן שמתזים הרבה מים על כל הבשר, יש להם על מה שיסמוכו.

בשו"ת שמש ומנן (ח"א חיו"ד סימן לב) אם הבשר היה קפוא, ונפשר, יש להקל שדינו כהודח במקום הפסד מרובה, שהרי בדיעבד הדחה מועטת מועלת, וזיעת ההפשרה לא גרע מהדחה מועטת.

האם מותר לכתחילה לשרות הבשר במים כדי להרוויח שלושה ימים נוספים?

הש"ך (נג) כתב שהתורה חטאת התיר רק בדיעבד אם נשרה או בשעת הדחק או הפסד מרובה לשרות הבשר בטרם יעברו שלושה ימים נוספים כדי להרוויח שלושה ימים נוספים להשהות הבשר. ותמה **הש"ך** על **הרמ"א** מדוע לא הגיה בסעיף שלנו שמותר רק בהפסד מרובה. ותירץ שכיון שגם התורה חטאת עצמו כתב שיש מקומות שמקילים בזה, לכן הכריע שבכל מקום יש ללכת כמנהג המקום. ו**הש"ך** פסק שכיון שדין זה לא מופיע בגמרא לכן יש להקל. ומ"מ לכתחלה כתב **הש"ך** שכשרוצה להשהותו עוד ימים נוספים יש לשרותו היטב.

♦ **האם מותר לשרות בשבת בשר כדי להרוויח שלושה ימים נוספים?**

הפתי"ש (כט) כתב בשם **המגן אברהם** שאם היום השלישי יוצא בשבת - אסור להדיח הבשר אפילו ע"י גוי משום שניכר שעושה לצורך חול.

ובנודע ביהודה כתב שאם יש הפסד כגון אווזות מפטומות שעיקרם בשביל השומן ואם יצלה השומן כלה ויש הפסד, יש להתיר להדיח האווזות על ידי גוי. והוא הדין לבשר בהמה שאינו ראוי כ"כ לבישול כמו לצלי - שיש להתיר להדיחו על ידי גוי, כדי שיוכל אח"כ גם לבשלו. וכתב שאם אין גוי מותר אפילו על ידי עצמו, ובפרט אם רוחץ את ידיו וממילא הבשר יודח. ומ"מ ביום טוב מותר בכל עניין אפילו על ידי עצמו. וכן פסק **הילקוט יוסף** (סט, קלא).

ובכף החיים (רטו-ריז) כתב שבהפסד גמור כגון חנווני ששכח להדיח הבשר ולא יוכלו הקונים לאכול הבשר אלא רק על ידי צלייה - יש להתיר על ידי גוי אפילו לשיטת **המגן אברהם**.

ובהליכות עולם (ח"ו עמ' ריד) כתב שכשהיום השלישי חל בשבת, מותר לומר לגוי שישרה אותו במים כדי שלא יאסר בבישול לאחר השבת, וטוב לומר לגוי שיאמר לגוי אחר לשרותו, דהוי כעין שבות דשבות שמותר במקום הפסד, ואם אין שם גוי, מותר לישראל ליטול ידיו הנקיות על הבשר, כדי שלא יאסר.

♦ **האם מותר לשרות הבשר כדי להרוויח שלושה ימים נוספים כמה פעמים או ההיתר רק לפעם אחת?**

כף החיים (רי) כתב בשם **הדבר שמואל** שמותר לשרות הבשר אפילו כמה פעמים, וכתב **שהבכרי יוסף** ציין שהגהות **נור אריה** אסר. **וכף החיים** הכריע שבמקום שיש מנהג להתיר אין לאסור ומותר. **והילקוט יוסף** (סט, קכו) התיר בפשטות.

מה דין בשר שיש ספק אם שהה שלושה ימים ללא מליחה?

הד"מ כתב בשם **האז"ה** שאם נמלח הבשר ויש ספק אם עברו שלושה ימים - יש להתיר, וכן פסק **הרמ"א**. **[גר"א]**: שיש לומר ספק דרבנן לקולא, וכל שכן שבשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה זאת חומרא של הגאונים. **וכף החיים** (רכד) כתב שכ"ש שלא צריך להכשיר כלי שהתבשל בו בשר שספק אם שהה שלושה ימים.

בילקוט יוסף (סט, קיח) כתב שיש מתירים אף לכתחלה למולחו ולהכשירו לבישול. וכתב שכן עיקר.

עוף שלם שהודח עם עורו בטרם יעברו עליו שלושה ימים ללא הדחה, האם מועילה ההדחה גם לבשר הפנימי?

הפתי"ש (כח) כתב שנחלקו **המנחת יעקב** ו**חמיו מהר"ש** על מקרה שהיו אווזים שלימות שעמד לעבור עליהם שלושה ימים ללא הדחה, והדיחם עם עורם: **מהר"ש** כתב שיש להפשיט את העור וע"י כך העור יהיה מותר גם בבישול, אך הבשר הפנימי יש להתירו רק על ידי צלייה, שאין הדחת העור מועילה לבשר, אך **המנחת יעקב** כתב שיש להקל אף בבשר הפנימי, שי"ל שבעור יש נקבים והמים עוברים דרכם.

ובשם **הנודע ביהודה** כתב **הפת"ש**, שאם שרה במים את האווז יש להתיר גם את הבשר הפנימי שכן המים מחלחלים, ואם שטף בשפע על האווז ושפשף היטב - יש להתיר חוץ מהאיברים הפנימים שמותרים רק על ידי צליה, ובדיעבד בהפסד גדול יש להתיר גם האיברים הפנימים על ידי השטיפה שנעשתה.

והחתם סופר כתב, שבזמן הדחת עופות לאחר שחיתתם יש להסיר את הנוצות, ואם לא הסירו הנוצות ועברו שלושה ימים מעת לעת משעת שחיתתן, אפילו נשרו העופות בנחל שוטף יש לחלק: שאם ראשי העופות היו למעלה יש לאסור, אך אם רגלי העופות היו במקום שיכולת הנהר - יש לצדד להתיר, שכן המים שפגעו ברגלים נכנסו בתוך הנוצות וריכזו את הבשר. אך לדינא נשאר בצ"ע גם בזה.

מה דין בשר שהיה קפוא שלושה ימים לפני מליחתו?

הבאר היטב (ח) כתב בשם **המנחת יעקב** שבשר שנשרה במים ונעשה לקרח בשרייה, ונשאר כך כמה ימים - הבשר אסור. שממאי נפשך, אם הקרח כמו מים, דינו כבשר ששהה במים מעת לעת והדם נבלע בו ונאסר. ואם לא חשוב הקרח כמו מים, מ"מ אסור מדין בשר ששהה שלושה ימים בלי מליחה. אמנם לבסוף הוכיח שקרח לא חשוב כמים, ולכן ע"י צלי מותר. וכן משמע **משו"ת שבט הלי** (ח"ב סימן כה).

והפת"ש (י) כתב בשם הספר **דבר שמואל** לאסור אף אם הבשר שהה רק מעת לעת עם הקרח.

ובשם שו"ת קרית חנה כתב, שאף אם שהה שלושה ימים עם הקרח לא ברור לאסור.

אך **בילקוט יוסף** (סט, קכט) פסק: "בשר [חלק] המונח בתוך מקרר חשמלי (בפריז), או בשר חלק קפוא הבא מקרית חוצות, שמקפאים אותו עד שנעשה כאבן, אפילו שהה עשרה ימים או יותר אין לחוש בזה שמה נתייבש דמו בתוכו, ומותר למולחו ולהדיחו ולבשלו בקדרה, אחר שיפשירו אותו... וכן המנהג פשוט בארץ ישראל על פי הוראת גאוני ירושלים. ואין להחמיר בזה, שהיא חומרא יתירה. [ואם הבשר נשאר קפוא אפשר לרככו תוך ג' ימים רק במים פושרים]. ומיהו החרדים לדבר ה' נזהרים לקנות בשר חלק קפוא שהוכשר קודם ההקפאה, או בשר חלק טרי משחיטה מקומית. ומכל מקום אף הנוהגים להקל בבשר קפוא [שלא נמלח], מה טוב אם לאחר מליחה והדחה כדת, יתנו את הבשר לקדרה בשעה שהמים רותחים, כדי שיתוסף טעם להיתר של חליטה ברותחים". וכן פסקו **בשו"ת משפטי עוזיאל** (ח"ד סימן ו), **בשו"ת יביע אומר** (ח"ב סימן ד, וב-ח"ז סימן ד) **ובשו"ת מקור נאמן** (ח"א סימן תקפה).

ובספר הכשרות (עמ' רמא) כתב שטוב יותר להחמיר לבשלו רק לאחר הכשרה עם חליטה ברותחים (והביא שכן דעת הגר"ש אלישיב).

הפת"ש (כח) כתב בשם **הפרי מגדים** שמ"מ אם הבשר היה קפוא מבפנים לא מועיל לשרותו במים כדי להרוויח שלושה ימים נוספים ואסור אף בדיעבד, מאחר שמטרת השריה לרכך הבשר וכשהוא קשה כאבן אין השריה מועילה בו כלל. **וביביע אומר** (שם, אות ג') השיג על דבריו.

ועוד כתב **הפת"ש** בשם **הפמ"ג** שאם שרו במי פירות להתיר שהיית הבשר לעוד שלושה ימים נוספים - אפשר שיש להחמיר.

סעיף יד - בשר ששהה ג' ימים ללא מליחה לא אוסר מדין חה"ל או דשיל"מ

בשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות, בטלה ברוב ומותר לבשל כולו, ואפי' היתה ראויה להתכבד⁵⁷. וכן הדין בנתבשל

בלא מליחה ונתערב אח"כ באחרות (או"ה).

הקדמה (בהרחבה יתבאר בסי' קא, קב): בסימן קא פסק **השו"ע** שחתיכת איסור הראויה להתכבד (חה"ל)⁵⁸ למרות שמעיקר הדין בטלה בששים - גזרו חכמים שאפילו באלף לא תתבטל.

בסימן קב נפסק שדבר שיש לו מתירין, כלומר דבר שכרגע אסור אך היתרו יבוא לאחר מכן, שהתערב - אפילו באלף לא בטיל, ואע"פ שמעיקר הדין בטל הוא בששים.

אמנם במקרים מסוימים חכמים הקילו בין בדין חה"ל ובין בדין דבר שיש לו מתירין, ומקרים כאלו נמצאים בסעיף שלנו:

בשר ששהה שלושה ימים בלא מליחה והתערב ואינו ניכר, האם אוסר התערובת מדין דבר שיש לו מתירין? והאם אוסר התערובת מדין חה"ל?

תרומת הדשן - בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה שהתערב בחתיכות - מותר. ואע"פ שאפשר להתיר הכל ע"י צליה והוי כדבר שיש לו מתירין, אין להחמיר ומותר לבשל את כל החתיכות. וכן אינו אוסר התערובת מדין חתיכה הראויה להתכבד.

הט"ז (לה) ביאר שאין לאסור מדין חה"ל, דאין האיסור מחמת עצמו אלא מחמת דם הבלוע והדם אינו ראוי להתכבד (והוא הדין לכל איסור בלוע).

והרמ"א בסימן קב סעיף ד' ביאר שכיון שהאיסור בלוע - אין לאסור בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה גם מדין דבר שיש לו מתירין, אך **הט"ז** (לה) חלק וסבר שדין דבר שיש לו מתירין חל אף באיסור בלוע. וכתב בשם **מהר"י** שהטעם שיש להקל הוא שהחתיכה לעולם לא תותר למה שנאסרה (לבישול), ובכי האי גוונא לא חל דין דבר שיש לו מתירין. וכן כתב **הש"ך** (ו).

רי"ף - החתיכה אוסרת התערובת מדין דבר שיש לו מתירין לאסור, כיון שלתערובת יש היתר על ידי צליה.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק **כתרומת הדשן**, שבשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה והתערב באחרות בטל הוא ברוב. **והרמ"א** כתב שהוא הדין שחתיכה שהתבשלה בלא מליחה והתערבה באחרות - שבטילה היא ברוב.

⁵⁷ וכתב **כף החיים** (רעט) שמכאן משמע שאפילו חתיכה חיה מיקרי ראויה להתכבד ולא כמו שכתב בסימן קא, ולעניות דעתי נראה שאין להביא ראיה מכאן שיש לומר שהשו"ע כתב בתורת רבנותא, כלומר שאפילו אם נגיד שחתיכה חיה נקראת חתיכה הראויה להתכבד, כאן איסור. ועוד שכיוון שמקור הדין בב"י הוא התרומת הדשן והביא גם פרט זה, לכן העתיקו מרן בשו"ע בדרך רבנותא ולכן אין להביא מכאן ראיה שגם שהחתיכה לא מבושלת מיקרי חה"ל.

⁵⁸ פירושה חתיכה שראוי לתת אותה לפני אורחים. ועיין שם.

הש"ך (נה) ביאר שמדובר שחתיכה ששהתה שלושה ימים ללא מליחה התערבה בחתיכות שעדיין לא עבר עליהן שלושה ימים - והדין הוא שמותר לבשלן לאחר שימלח את כולן. או י"ל שמדובר בחתיכות שנמלחו כדין - והדין שבטלה היא ברוב ומותר לבשל כל החתיכות.

הט"ז (לה) הוסיף שלשיטת השו"ע לקמן בסימן קב סעיף ג', יש להתיר אפילו בחתיכה שלא נמלחה שני ימים שהתערבה בשתי חתיכות - שאע"פ שיש לו מתירין על ידי שימלח את כל החתיכות, מ"מ מכיון שיש לו הוצאות - אין איסור מדין דבר שיש לו מתירין.

ולשיטת **מהרי"ל** שם שסובר שאם יש הוצאה מועטת לא מיקרי דבר שיש לו מתירין - יש למלוח החתיכות.

קיימא לן יבש ביבש מין ושאינו מינו בטל בששים, אם כן מדוע כאן החתיכה בטילה ברוב?

הש"ך (נז) הקשה שמאחר שאם יבשלם יש לחוש שמא יבוא לידי נתינת טעם (כמבואר לקמן סימן קט), א"כ מדוע בטלה החתיכה ברוב, היה צריך ששים? ותירק שלפי **השו"ע** שדין בשר ששהה שלושה ימים ללא מליחה הוא חומרת הגאונים לכן יש להקל ולומר שהחתיכה בטילה ברוב, שלא החמירו הגאונים כל כך.

אך לשיטת **הרמ"א** שהיקל אף בבשר שנתבשל בלא מליחה שמדינא הבשר אסור - עדיין קשה, וכתב שאולי י"ל **ברמ"א** בדוחק שאין הכי נמי שצריך בזה ששים, ונשאר בצ"ע. **הש"ך** ציין שלשיטת **הא"ה** שכל מה שצריך ששים במין ושאינו מינו ביבש ביבש זה דוקא אם ניכר האיסור, וכאן שהאיסור בלוע (איוני ניכר) בטלה החתיכה ברוב - יש להקל בלא ששים וכמבואר בסימן קט סעיף א'.

ובנקודות הכסף תמה **בנו** של **הש"ך** על דבריו על פי מה **שהש"ך** עצמו העלה לקמן שבאיסור דרבנן יבש ביבש אף במין ושאינו מינו - יש להקל שבטל הוא ברוב וכאן מדובר על דם שבישלו או מלוח שאסור רק מדרבנן. **והפרי מגדים** כתב ליישב **שהש"ך** לשיטתו שדם שבישלו כיון שיש לו עיקר מן התורה יש לגזור שמא יבשלם ויתן טעם והאיסור מדאורייתא ולכן צריך מ"מ ששים.

ופת"ש (לב) כתב בשם **התולדות יצחק** שאפשר לתרץ את קושית **הש"ך** ולהעמיד שברמ"א מדובר שהיה במים ששים כנגד החתיכה ואז הדין שהחתיכה אסורה רק מתורת חומרא - לכן בטילה היא ברוב. (ולבסוף כתב שמפשט רמ"א משמע שאפילו אם לא היה בתחילה ששים כנגד החתיכה ונאסרה החתיכה מדינא - יש להקל שבטילה היא ברוב. וכן הסכים להלכה).

♦ האם מותר לבשל את כל החתיכות ביחד כמות שהן?

הש"ך (נח) כתב שבישול החתיכות מותר דוקא כשכל חתיכה בפני עצמה. ואם רוצה לבשל את כולן יחד בקדרה אחת - ירבה עד ששים כנגד האיסור (ויתבאר לקמן בסימן קט סעיף ב) .

עוד הקשה **הש"ך** מדוע כאן הרמ"א התיר את כל החתיכות בלי להשליך אחת מהן, ובסימן קט כתב שיש מחמירים להשליך אחת מהם? ותירק שמכיון שכל האיסור הוא מתורת חומרת הגאונים, אין להחמיר להשליך אחת מהן, שהיא עוד חומרא.

סעיף טו - בשר המלוכלך בדם שנשרה במים

בשר המלוכלך בדמים שנשרה במים מעת לעת, יש אוסרים לאכלו כי אם צלי, אלא אם כן יש במים ס' כנגדו. (עיין ס"ק נ"ו. ויש אוסרים אפילו לצלי, והכי נהוג) (או"ה).

מה דין בשר מלוכלך בדם שנשרה במים? האם אפשר להתירו על ידי צלי? ומה דין הכלי?

פסחים דף מד עמוד ב

אלא: בשר בחלב חידוש הוא דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא – שרי.

רבינו ירוחם, **אגור בשם יש אוסרים, שערי דורא** - אע"פ שבשר בחלב שנשרו מעת לעת לא נאסרים (מדאורייתא), מ"מ שאר איסורים כגון בשר מלוכלך בדם שנשרה במים מעת לעת – יש לאסרו⁵⁹.

אגור בשם התוספות – בשר שנשרה מעל"ע מותר, שאין צון בצון נאסר.

♦ **האם מותר ע"י צלייה:**

אגור ושערי דורא בשם יש מתירים – בשר⁶⁰ שנשרה מעת לעת יש מתירים לאכלו על ידי צלייה.

דרכי משה בשם או"ה – אסור אפילו ע"י צליה.

♦ **מה הדין אם היה ששים במים כנגד הבשר:**

הגהות ש"ד בשם מהר"ם – אם היה ששים במים כנגד חתיכת הבשר – מותר, מאחר שהדם מתבטל במים.

והאו"ה כתב שצריך ששים רק כנגד הדם שעליו ולא כנגד כל החתיכה, שאין השרייה מוציאה דם אלא מעט, אך **הד"מ** חלק וכתב כיון שדין כבוש כמבושל ממש – נבלע הדם בחתיכה וצריך ששים כנגד כולה.

עוד כתב **בתשובת מהר"ם** שמשמע מתשובת **הרשב"א** (שהובאה לעיל בסעיף א) שהשיב **ר"ש משאנן** שבשר שנשרה יום שלם אע"ג שבולע ניתן לתקנו ע"י מליחה.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדעת המתירים שבשר המלוכלך בדם שנשרה מעת לעת יש להתירו על ידי צליה או אם היה ששים כנגדו.

הש"ך (ס) הקשה שהפוסקים המתירים בשר שנשרה מעת לעת אם יש ששים כנגדו לא הזכירו היתר זה גם על בשר המלוכלך בדם, מאחר שאם הבשר היה מלוכלך בדם דמו שעליו נחשב כדם שבעין, ובולע הבשר את הדם שעליו, ולאחר מכן אין עוד אפשרות להכשיר את הבשר אפילו על ידי צליה, ואם כן מניין **לשו"ע** להתיר אף בבשר מלוכלך בדם ע"י צליה?

⁵⁹ ולכאורה יש מחלוקת ביניהם מתי בדיוק נאסר, כי מדברי רי"ו משמע שרק אם מלוכלך בדם אסור, אך מדברי האגור ושערי דורא משמע שאפילו בלי זה וצ"ע.

⁶⁰ ולא הזכירו בדבריהם בשר המלוכלך בדם, ונפק"מ לקמן להבנת קושיית הש"ך על המחבר.

הש"ך תירץ תחילה שהשו"ע לא דוקא התכוון לבשר מלוכלך ממש בדם אלא אורחא דמילתא נקט, היינו ששורים בשר בדב"כ כדי לנקות הבשר מן הדם. ובתירוץ שני כתב שיש לומר שלדעת השו"ע שאפילו מלוכלך בדם כיון שנשרה ונתערב הדם במים ונכבש סובר השו"ע שלא נחשב דמו כדם בעין.

והרמ"א פסק **כאו"ה**, שאין היתר לבשר ע"י הצליה: "ויש אוסרים אפילו לצלי והכי נהוג".

והש"ך (סב) פירש שאפילו אם החתיכה לא הייתה מלוכלכת בדם יש לאוסרה לצלי.

ובכף החיים (רלז) כתב שמנהג הספרדים **כשו"ע**, ואפשר להתיר החתיכה על ידי צליה. ומנהג האשכנזים כדברי **רמ"א**.

לעניין הכלי, כתב **הרמ"א** בסעיף א' שיש לאסרו ועיין מה שכתבנו שם, אך **השו"ע** מתיר את הכלי כיון שיש היתר לבשר על ידי צליה.

♦ מה הדין אם היה ששים כנגד הבשר:

השו"ע פסק כדברי **מהר"ם**: אלא אם כן יש במים ששים כנגדו". וכן משמע בתורת חטאת ובד"מ.

הש"ך (סא) ביאר **שהרמ"א** גם התיר, ולא כמו לעיל סעיף יא בבישול, מכיון שכשאנו אומרים כבוש כמבושל אין הכוונה כמבושל ממש שיכול לבלבל את טעם החתיכה כמו בבישול ע"י רוטב, אלא רק לעניין שהכבישה מבליעה ומפליטה (וכן משמע מדברי הט"ז ס"ק לז). ועוד שגם בבישול אינו אלא מנהג לאסור בששים.

וכתב **הש"ך שרש"ל** אסר את החתיכה אם נכבשה מעת לעת (וכמו שבבישול אסר אפילו במקום הפסד מרובה, ט"ז ס"ק לז). **והש"ך** הסיק שלמעשה יש לסמוך על דברי **השו"ע והרמ"א** להתיר החתיכה בששים אם יצלה אותה, מפני שבכל מקרה יש מתירים את החתיכה לצלי (אפילו אם לא היה ששים).

אך **הט"ז** (לז) כתב שהחתיכה מותרת אפילו לבישול.

האם כבישה לסירוגין אוסרת? ומה דין בשר ששהה בתוך נהר?

הפת"ש (לג) כתב **בשם השב יעקב** ועוד פוסקים שאין כבישה לסרוגים אוסרת, כלומר שאם אחרי עשרים ושלוש שעות הוחלפו המים ונשרה הבשר שעה נוספת במים אחרים לא נאסר הבשר מדין כבוש. וכן פסק **הילקוט יוסף** (סט, קמו) ומ"מ כתב שאין לעשות כן לכתחילה.

וספר עיקרי דינים רצה להתיר גם אם נענע את הכלי שהיה בו המים, שיש למנות מחדש את זמן הכבישה, אלא שחזר בו.

עוד כתב **הפת"ש** על פי האמור לעיל, שאם נפל בשר לנהר ושהה שם עשרים וארבע שעות - מותר הבשר אפילו לקדרה (ובתנאי שאין בו משום בשר שנתעלם מן העין), מאחר שהמים הראשונים המשיכו הלאה ובאו מים אחרים במקומם ודין מה שנשרה בנהר כמים מוחלפים, וכמו שמצאנו במג"א או"ח סימן ד לענין נטילת ידים שחרית שנחשב הנהר כמו ג' פעמים של נתינת מים.

בשר שספק אם עבר עליו מעת לעת, האם יש להתירו לקדרה ע"י מליחה והדחה?

בשו"ת יביע אומר (ח"ח סימן ז) העלה להקל מכמה סניפים: א. ספק דרבנן לקולא, ועוד שיש לבשר חזקת היתר, שהרי היה מוחזק שהוא מותר לבישול ע"י מליחה, והעמד דבר על חזקתו. ודעת **הט"ז**

בריש סימן קה להקל בספק כבוש בחתיכה אחת. ב. דעת רש"י וסיעתו שאין כבישה אלא בחומץ ותבלין. ג. דעת ר"ת וסיעתו שדוקא כבוש הוא מה שנכבש שלושה ימים. ד. כבוש באיסור דם הוא מדרבנן וספקו לקולא. ה. ספק אם שהה מעת לעת.

ובשו"ת טוב טעם ודעת (סי' קמא) החמיר בזה.

סעיף טז - שיש למלוח רק בכלי מנוקב ומה הדין אם מלח בכלי שאינו מנוקב

אין מולחין אלא בכלי מנוקב או על גבי קשין וקסמין או במקום מדרון, בענין שאם ישפך שם מים יצאו מיד. הגה: ודף חלק ברהטני, שמים זבין ממנו, אין צריך להניחו במדרון. אבל אם אינו חלק ברהטני, צריך להניחו במדרון שיצאו המים ממנו (שערים ש"ו ובב"י בשם ת"ה סימן קע"ב /קע"ג/) בכלי מנוקב יזהר לכתחלה שיהיו הנקבים פתוחים. (בארוך כלל ג'). ולכן לא יעמידו על גבי קרקע, כי הוא ככלי שאינו מנוקב (ע"ל ס"ס ע'). וכן מחמירין קצת לשום תוך הכלי מנוקב קש או קסמין, כי הבשר יסתום הנקבים (הגהות אשרי"י פכ"ה ובארוך כלל א'), ובדיעבד אין לחוש לכל זה. **ואם מלח בכלי שאינו מנוקב, אסור להשתמש באותו כלי בדבר רותח.** הגה: ואם נשתמש בו, בעי קליפה אם הוא דבר יבש (רשב"א), ואם הוא דבר לח, בעינן ששים נגד קליפה מן הקערה. (ב"י בשם י"א). **ויש אומרים שאפי' בצונן אסור להשתמש בו בלא הדחה, ואם נשתמש בו בלא הדחה, ידיח מה שנשתמש בו.** הגה: אבל מותר לחזור ולמלוח בה בשר לאחר שניקבוה, או אפילו בלא נקיבה אם הבשר שהה כבר במליחתו והודח (ב"י בשם הגהות ש"ד וארוך).

באיזה כלי מולחים?

חולין דף קיג עמוד א

אמר שמואל: אין מניחין בשר מליח אלא ע"ג כלי מנוקב.

רא"ש - כל דבר ששופכים עליו מים והם יוצאים מיד - מותר למלוח בו, כגון כלי מנוקב, או על גבי קשים ועצים, או במקום מדרון, שאם לא כן הדם מתכנס תחת הבשר ואוסרו כי נבלע ע"י המלח.

עוד כתב **הב"י** בשם **תרומת הדשן** שיש לחלק בין דף שהוחלק ברהטני (קדש שהחליקו אותו ע"י דבר חד) שמותר למלוח עליו, לבין דף שלא הוחלק שאסור למלוח עליו אם אינו עומד במדרון מאחר שאין המים זבים ממנו מיד.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק **כרא"ש**: "אין מולחין אלא בכלי מנוקב או על גבי קשין וקסמין או במקום מדרון, בענין שאם ישפך שם מים יצאו מיד".

והרמ"א הוסיף: "ודף חלק ברהטני, שמים זבין ממנו, אין צריך להניחו במדרון. אבל אם אינו חלק ברהטני, צריך להניחו במדרון שיצאו המים ממנו".

עוד כתב הרמ"א (ומקורו מדרכי משה בשם או"ה): "בכלי מנוקב יזהר לכתחלה שיהיו הנקבים פתוחים. ולכן לא יעמידו על גבי קרקע, כי הוא ככלי שאינו מנוקב. וכן מחמירין קצת לשום תוך הכלי מנוקב קש או קסמין, כי הבשר יסתום הנקבים. ובדיעבד אין לחוש לכל זה".

הט"ז (לח) כתב שמה שכתב הרמ"א: "בדיעבד אין לחוש לכל זה" לא מוסב על דברי השו"ע, מכיון שאז פשוט שיש לאסור אם אין המים יוצאים מן הכלי בבת אחת, שנחשב כמולח בכלי שאינו מנוקב.

♦ **מליחה על גבי קערה כפויה:**

סמ"ג - מותר למלוח על גבי קערה כפויה (כלומר מעל קערה הפוכה), מפני שהדם נשרק (מתגלגל) ונופל מחוץ לקערה. אך אם יש גומא בגב הקערה שאז הדם מתאסף - אסור.

♦ **האם מותר להניח בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב?**

הר"ן דייק מדברי שמואל מדקאמר "אין מניחין" ולא כתב אין "מולחין", משמע שאסור אפילו להניח בשר שנמלח ולא הודח בכלי שאינו מנוקב - לפי שיש לחשוש שמא החתיכה תבלע מן הדם. ואע"ג שעדיין פולטת החתיכה ציר והיה מקום לומר שמכיון שטרודה החתיכה לפלוט לא בולעת, כאן שהכלי לא מנוקב יש להחמיר ולומר שהדם מתכנס מתחת לחתיכה וודאי נבלע (אלא א"כ הניח את החתיכה קודם שפלטה כל דמה, שאז אפשר לתקנה ע"י מליחה נוספת).

האם מותר להשתמש בכלי שאינו מנוקב שנמלחה בו חתיכה? וכיצד ביארו הראשונים את הסוגיה לגבי "ההיא פינכא דהוה בי ר' אמי דמלח ביה בשרא ותבריה"?

חולין דף קיא עמוד ב

אמר רב נחמן אמר שמואל: סכין ששחט בה - אסור לחתוך בה רותח צונן; אמרי לה: בעיא הדחה ואמרי לה: לא בעיא הדחה.

חולין דף קיא עמוד ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: קערה שמלח בה בשר - אסור לאכול בה רותח; ושמואל לטעמיה, דאמר שמואל: מליח - הרי הוא כרותח, וכבוש - הרי הוא כמבושל. כי אתא רבין א"ר יוחנן: מליח - אינו כרותח, וכבוש - אינו כמבושל; אמר אביי: הא דרבין ליתא דההיא פינכא דהוה בי ר' אמי דמלח ביה בשרא - ותבריה.

פסחים דף ל עמוד ב

אמר רבא בר אבא אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל: כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן - משתמש בהן מצה.

רשב"א בשם יש מי שאומר קמא, טור - דוקא בסכין ששחט בה בהמה, שיש דוחקא דסכינא נחלקו האמוראים אם צריך להדיחה אם רוצה לחתוך בה צונן, אך בכלים שנאסרו ע"י מליחה שאין דוחקא דסכינא מותר להניח בהם היתר צונן בלא הדחה. ורבי אמי שבר את הכלי מפני שחשש שמא יבוא להשתמש בכלי בחמין, או י"ל שמכיון שהכלי היה של חרס נבלע בו כ"כ עד שפולט אפילו בצונן.

ראב"ד, רמב"ן - כמו בסכין שצריך להדיחה אפילו לצונן, ה"ה לכלי שמלחו בו שאפילו אם רוצה להשתמש בו צונן צריך להדיחו, מפני רתיחת המליחה שהייתה בו לפני כן⁶¹. ואם השתמש בצונן צריך להדיח הצונן.

רשב"א בשם יש מי שאומר בתרא - כלי שנאסר על ידי מליחה אוסר את הנכנס אליו כדי קליפה, מאחר שהכלי נחשב תמיד לרותח. ואע"פ שבסכין סגי בהדחה, שאני סכין שנחשב צונן. וכתב שדעה זו אינה עיקר.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק בסתם כדעת ה**טור**, ובשם יש אומרים הביא דעת ה**רמב"ן**.

והתורת חטאת ורש"ל פסקו שבכלי חרס מותר להשתמש רק לאחר הדחה, ובשאר כלים מותר אף בלי הדחה [ומ"מ צריך לקנחם היטב, ש"ך (יט)].

מה דין כלי חרס שאינו מנוקב שמלח בו?

הקדמה: קיימא לן (לקמן קה, יב) ש"אין מליחה לכלים", פירוש שאין דבר מלוח מפליט מן הכלי דבר הבלוע בו, אלא רק בישול. ואעפ"כ כלי (שאינו מנוקב) נאסר ע"י מליחה שנעשית בו, מפני שיש מליחה בכלים להבליע, ולכן אין להניח בו דבר רותח.

הפת"ש (לה) כתב שה**פרי מגדים** כתב שחכם אחד העלה שבכלי חרס ישן שכבר שבע מבלוע, יש להקל שאין הוא בולע במליחה, לפי שיטת ה**ט"ז** (סי' צג ס"ק ב) לענין כבישה, שסובר שכלי אינו בולע אא"כ מפליט משהו מאצלו, ולפי זה במליחה יש להקל מאחר שאין מליחה מפליטה. ומ"מ ה**פמ"ג** וה**פת"ש** לא קיבלו דבריו.

גוש חם שנפל לקערה שנאסרה ממליחת בשר מה דין החתיכה? ומה הדין בדבר לח?

רשב"א, תוספות - לח גמור ורותח שנפל לקערה צריך ששים כנגד הקליפה של הקערה⁶², ואם הוא גוש, אפילו שהיה לח קצת מספיק לקלף ההיתר במקום שנגע בקערה.

ראב"ד - אם ההיתר היה לח ורותח - צריך שיהיה בו ששים כנגד כל הקערה, ואם היה גוש וקצת לח - צריך נטילה במקום שנגע, ואם הוא יבש לגמרי - סגי בקליפה.

פסיקת הלכה:

הרמ"א פסק כ**רשב"א** שאם נשתמש בכלי שאינו מנוקב שמלחו בו בשר בדבר מאכל רותח צריך כדי קליפה, ואם היה המאכל דבר לח צריך ששים כנגד הקליפה של הקערה.

הט"ז (לט) בשם **התורת חטאת** כתב שכל זה דוקא כשהקערה צוננת, אך אם הקערה הייתה רותחת, אם אין ששים במאכל כנגד קליפת הקערה - הכל אסור אף במאכל שאינו לח.

⁶¹ אמנם נחלקו בדין הקערה. **לרמב"ן** אינה נחשבת כרותחת אלא בשעת מליחה, ועכשיו צוננת היא. **ולראב"ד** אע"פ שסובר שהקערה נחשבת רותחת, מ"מ אינה אוסרת צונן כי לא עדיף מסכין, שדוחקא דסכינא במקום רתיחת הקערה.

⁶² והש"ך (סד) כתב שצריך כדי קליפה כנגד כל הקערה אפילו איפה שלא נגע המרק.

והש"ך (סד) בתחילה הסתפק האם **הרמ"א** דיבר באופן שהקערה חמה או אפילו בצוננת, והסיק שמדובר כאן בקערה צוננת. ואע"פ שבסימן צא סעיף ד' הרמ"א העלה שדבר שאי אפשר לקלפו אין צריך קליפה כמו שמיקל ר"ת שם, מ"מ כאן מכיון שיש את דעת **הראב"ד** שמחשיב הקערה כרותחת אפילו לאחר הדחה, ובנוסף יש דעת **ריב"א** שמצריך ששים גם בדבר שאי אפשר לקלפו - יש להחמיר.

♦ **האם בתכולת הכלי יש בסתם ששים כנגד קליפתו?**

הש"ך (סה) כתב שלקמן סימן קלז מוכח שכל הכלים יש ששים בתכולתם כנגד קליפתם, מלבד כלי רחב שאינו גבוה כגון כאן בקערה.

האם יש הבדל בין חום של עירוי לבין ציר שנטף על גבי כלי?

הגהות שערי דורא כתב שאע"פ שבכלי שנאסר ע"י עירוי - הכשרו ע"י עירוי, מ"מ בציר שנופל על גבי הכלי - צריך הגעלה. שדוקא עירוי יש לדון אותו ככלי שני, אך ציר שגם לאחר שנופל על הכלי עדיין נשאר בחומו (כלומר במליחתו) הכשרו רק ע"י הגעלה.

האם מותר להשתמש בכלי שנאסר מחמת מליחה למליחה חוזרת? והאם מותר לשים בו סתם בשר שנמלח כדינו והודח?

הרמ"א פסק על פי **הגהות שערי דורא** שכלי שנאסר ממליחה, אם אח"כ ניקב, מותר לחזור ולמלוך בו שנית.

הט"ז (מ) ביאר שמכיון שאין מליחה לכלים להפליט, מותר לחזור ולמלוך בכלי זה.

הש"ך (טו) הקשה שאם מותר למלוך בכלי בשר, כל שכן שיהיה מותר להשתמש בו בצונן, אם כן מדוע **הרמ"א** כתב דין זה לאחר שכתב **השו"ע** בשם יש אומרים שאסור בצונן? ותירץ שלא הולך **הרמ"א** על קטע זה **בשו"ע**, שהרי מדובר בבשר חי שדרכו בהדחה ולכ"ע מותר להניחו בכלי איסור, אלא דברי **הרמ"א** הולכים על מה שכתוב לפני זה **בשו"ע** שאסור ברותח, וחידש שאין מליחה נחשבת כרותח לענין זה.

♦ **שימוש בכלי בלא נקיבה:**

הרמ"א כתב: "או אפילו בלא נקיבה מותר להשתמש בכלי אם שהה כבר הבשר כדי מליחתו והודח".

והט"ז (מא) כתב שמ"מ יש להקפיד שלא ישהה בכלי בשר מעת לעת, שאם ישהה יאסר הבשר מפליטת הכלי (ואע"פ שבכבוש בציר השיעור הוא כדי שיתנגנו על האור וירתיח, זה דוקא בבשר שנשרה בציר, אך כשנשרה בכלי יש להקל).

אך **הש"ך** (סח) חלק על דברי **הט"ז** והתיר בדיעבד⁶³ אפילו אם שהה הבשר בכלי מעת לעת, ש"ל שלאחר זמן מעת לעת הכלי פולט טעם פגום.

⁶³ שאין עושים נותן טעם לפגם לכתחילה.

סעיף יז - כלי מנוקב שנמלח בו בשר האם מותר לשים בו רותח

אבל אם הוא מנוקב, מותר לאכול בו אפילו רותח. ויש אוסרין ברותח. (ויש לזהר לכתחלה, ובדיעבד מותר). (ארוך כלל ג').

כלי מנוקב שמלח בו בשר, האם מותר להניח בו היתר רותח?

חולין דף קיא עמוד ב

אמר שמואל: קערה שמלח בה בשר - אסור לאכול בה רותח;

רא"ש - שמואל אסר לאכול רותח בקערה שמלח בה בשר - דוקא אם מלח הבשר בקערה שאינה מנוקבת, אך אם מלח הבשר בקערה מנוקבת מותר. שאם לא כן האריך התירו למלוח פעמיים באותו כלי מנוקב, אלא ודאי י"ל שהדם מישרק שריק (מחליק) ולא אסור הכלי.

ארחות חיים בשם רא"ה - כלי מנוקב שמלחו בו בשר, מותר הכלי, שעד שלא הגיע הבשר למליח שהוא כרותח כבר יצא הדם.

ר"ן, רשב"א, ראב"ד, רמב"ן - אפילו קערה מנוקבת שמלח בה בשר, שמואל אסר להניח בה דבר רותח. ואעפ"כ מותר למלוח פעם שנייה בכלי הזה - שי"ל שאידי דטרידא החתיכה השנייה לפלוט לא בלעה, ואפילו כשכבר פולטת רק ציר.

רבינו פרץ - בגמרא מדובר בכלי של חרס ולכן אע"פ שהכלי מנוקב אסור לאכול בו רותח⁶⁴, אך בכלים שאינם של חרס כשהם מנוקבים מותר לאכול בהם רותח.

רמב"ם (לפי פירוש ב"י ומ"מ) - אסר בכלי שאינו מנוקב אלא אם כן עשה לו הגעלה, וכלי חרס אין לו תקנה לעולם. ובכלי מנוקב משמע מהב"י שלא אסר.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק בסתם כדברי **הרא"ש**, ובשם יש אוסרים **כר"ן**.

הרמ"א כתב שיש לזהר לכתחילה ובדיעבד מותר.

הש"ך (ע) בדברי **הרמ"א** ביאר על פי תורת חטאת **שהרמ"א** סובר שיש לזהר לכתחילה אפילו בשאר כלים, ובדיעבד מותר אפילו בכלי חרס.

ורש"ל פסק כדעת **רבינו פרץ** שדוקא בכלי חרס אסור ואפילו כשהוא מנוקב, ובשאר כלים מותר לכתחילה כשהם מנוקבים.

והש"ך (ע) הכריע שבשאר כלים אסור לכתחילה ומותר בדיעבד, ובכלי חרס אף בדיעבד אסור. וכן הכריעו **הב"ח ואו"ה**. ומ"מ להשתמש בצונן בכלי חרס מנוקב מותר לכולי עלמא אפילו לכתחילה ע"י קינוח היטב.

⁶⁴ כמו שאיתא בגמרא (פסחים ל ע"ב) שכלי חרס אפילו בצונן בולעים שחזין להו דמדייתי (כלומר שפולטים המשקה שבהם מדפנן החיצון, ואם כן ודאי בלעו הרבה

סעיף יח - בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב כשיעור שירתחו מים

בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב ושהה בו כשיעור שיתנו מים על האש ויתחילו להרתח, כל מה שממנו בציר אסור לאכלו אפילו צלי, וחלק החתיכה שחוץ לציר אין אסור ממנו אלא כדי קליפה, ואפילו אם יש בה שומן. הגה: ויש אוסרין כל החתיכה, אפילו מה שחוץ לציר. (טור ומרדכי בשם מהר"ף). ואפילו לא נמלח רק מעט, כדרך שמולחין לצלי, ואפילו לא שהה שיעור מליחה רק מעט, עד שנראה ציר בכלי (מרדכי פכ"ה בשם ראב"ה והגהת ש"ד וארוך כלל י'), וכן נוהגין, ואין לשנות. ומכל מקום אינו אסור רק אותה חתיכה המונחת למטה בכלי ונוגעת בציר, אבל שאר חתיכות שעליה הנמלחים עמה, מותרות. (שם בארוך ובכל בו) והכי נהוג.

דם שפירש ממקום למקום מה דינו ומהו המקור בגמרא? מה דין חתיכה שנמלחה בכלי שאינו מנוקב? מה דין חתיכה שנפלה לציר?

חולין דף קיג ע"א

אמר שמואל משום ר' חייא: השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה - הרי זה מכביד את הבשר, וגוזל את הבריות, ומבליע דם באברים.

חולין דף קיב עמוד ב

אמר רב נחמן: דגים ועופות שמלחן זה עם זה - אסורין; היכי דמי? אי בכלי שאינו מנוקב - אפי' עופות ועופות נמי אסירי!.

הקדמה: בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב ונבלע בו דמו, או שנבלע בו דם ממקום אחר - נאסר לעולם, ואין מועילה צליה או מליחה כדי להפליט את הדם הנבלע בו⁶⁵ אמנם נחלקו הראשונים כמה מהבשר נאסר:

רבינו פרץ - חתיכה שנמלחה בכלי שאינו מנוקב, אפילו החלק של החתיכה שמעל הציר נאסר, כדמוכח בגמרא שבכלי שאינו מנוקב אם עופות נמצאים עם עופות ונמלחים יחד, נאסרים כולם. והטעם שמכיון שבכלי שאינו מנוקב המקום בכלי דחוק לכן הדם שבחתיכה אינו יכול לצאת ופורש ממקום למקום ואוסרה. ואע"פ שחתיכה שנפלה לתוך ציר, רק מה שבתוך הציר נאסר, זה מפני שבחתיכה זאת נפלט ממנה כל דמה קודם לכן.

רא"ש, רשב"א - רק מה שבתוך הציר נאסר, ומה שמחוץ לציר נאסר כדי קליפה והשאר מותר ומה שכתוב בגמרא שהעופות אסורים הכוונה כדי קליפה. ואין לומר שהדם פירש ממקום למקום בכל החתיכה, שאין אלו אלא דברי נביאות להשחית ממונם של ישראל. ומ"מ אם יש חתיכה שחלק ממנה היה בציר ולא ידוע איזה חלק ממנה היה - יש לאסור את כולה.

הרא"ש כתב שאפילו אם חתיכה נפלה לציר שיש בו שומן רק החלק מן החתיכה שבתוך הציר נאסר, מכיון שאין הנאסר (השומן) יהיה חמור מן האוסר (הדם), מכיון שהדם לא מפעפע, גם השומן שנאסר ממנו אינו מוליך האיסור.

⁶⁵ מכיון שדינו ככבוש ונחשב כמבושל, ובלוע ע"י בישול לא יוצא ע"י האש.

♦ **ממתי החתיכה נאסרת?**

רבי יהודה אלברצלוני - החתיכה נאסרת לאחר ששהתה שיעור מליחה.

רבינו תם, ד"מ בשם או"ה ומהרא"י - החתיכה נאסרת מיד ברגע שנראה שם ציר, והטעם כתב **הרשב"א** כיון שהציר והטיפות אינן נאכלות מחמת מלחן הבשר נחשב ככבוס בציר ובולע מיד מהציר ומהדם שפולט כיון שנמצא בכלי שאינו מנוקב.

רא"ש - כדי שיתנו מים⁶⁶ על האש וירתיח ויתחיל להתבשל⁶⁷. והטעם כי כבוס כמבוסל וא"כ צריך שיעור בישול.

♦ **שיעור המליחה (כמות המלח) האוסרת:**

רשב"א, ר"ת - מליחה כזאת שהבשר אינו נאכל מחמת מלחו, כעין מליחה לקדרה.

רשב"א בשם יש מי שהורה - דוקא כשמלחו את הבשר עם כ"כ הרבה מלח כדרך שמולחין להצניע ולהוליכו למרחוק שאפילו לאחר ההדחה עדיין הבשר אינו נאכל מחמת מלחו.

ד"מ בשם או"ה - אפילו מליחה מועטת כעין שעושים לצלי אוסרת.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדעת **הרא"ש והרשב"א**: "בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב ושהה בו כשיעור שיתנו מים על האש ויתחילו להרתיח [וכתב **הש"ך** (עב) ובפחות משיעור זה נאסר הבשר רק כדי קליפה⁶⁸], כל מה שממנו בציר אסור לאכלו אפילו צלי, וחלק החתיכה שחון לציר אין אסור ממנו אלא כדי קליפה [במקום שנגע הציר בחתיכה], ואפילו אם יש בה שומן". וכתב **הש"ך** (עא) **שהשו"ע** פסק ג"כ **כר"ת** לענין ששיעור המליחה האוסרת היא כעין מליחה לקדרה, שזהו שיעור שהבשר אינו נאכל מחמת המליחה⁶⁹.

עוד כתב **הש"ך** (עב) שכאן הבשר נאסר אפילו לפני זמן מעט לעת שלא כמו בסעיף טו, מכיון שכאן יש גם רתיחת המליחה, היינו שהחתיכה נכבשת בציר, ומהסיבה הזאת אפילו לצלי אין כאן היתר. אך בסעיף טו מדובר בכבישה במים ולכן רק לאחר מעט לעת החתיכה נאסרת, וכן הותרה לצלי.

⁶⁶ צ"ע בהבנת כוונת הרא"ש כי בבית יוסף כתוב "שיתנונו" על האור ומשמע שיתן חתיכה זו עצמה, ואילו בטור ושו"ע כתוב "שיתנו מים" ומשמע שמספיק בשיעור שירתיחו המים. וצ"ע, ומהמבואר בהע' הבאה בכף החיים משמע שמוסב על המים.

⁶⁷ **ובכף החיים** (אות ערד) כתב ששיעור זה יש לשער בכלי בינוני לא ששולו עב שמתאחר מלהרתיח ולא ששולו דק שממהר להרתיח וכן במים לא במים מרובים ולא מועטים וכן באש לא מרובה ולא במעט. ובאות ערה כתב שאפשר שיש גם לשער בעוד הכלי מכוסה. ובאות רעו כתב מחלוקת על שיעור זה האם הוא מיל כלומר שמונה עשרה דקות או בפחות מזמן זה.

⁶⁸ כמבואר לקמן סימן קה סעיף א.

⁶⁹ אך כתב **הש"ך** שלדידן קיימא לן **כרמ"א** כאן שכתב "ואפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחין לצלי", שכל מליחה אוסרת מכיון שאין אנו בקיאים וכמבואר בסימן צא סעיף ה', ובסימן קה סעיף ט'.

הרמ"א פסק כדברי **רבינו פרץ והא"ה**: "ויש אוסרין כל החתיכה, אפילו מה שחונן לציר. ואפילו לא נמלח רק מעט, כדרך שמולחין לצלי, ואפילו לא שהה שיעור מליחה רק מעט, עד שנראה ציר בכלי⁷⁰, וכן נוהגין, ואין לשנות.

ובכף החיים (רפא) פסק **כשו"ע**. וכתב שבמקום שיש מנהג להחמיר **כרמ"א** אין לשנות.

והפתי"ש (לו) כתב בשם **החמודי דניאל** שמה שכתב **הרמ"א** לאסור דוקא לאחר שנראה ציר בכלי, י"ל שכל זה דוקא בתחילת מליחה שאז י"ל שעדיין הדם שבחתיכה לא פירש מקום למקום, אך באמצע מליחה אפילו אם לא נראה ציר י"ל שהחתיכה אסורה ונשאר בצ"ע.

♦ מדוע בשובר מפרקת של בהמה אפשר להתיר ע"י צלייה או מליחה ואילו כאן לא?

הש"ך (עד) תירן, שאע"פ שבשובר מפרקת של בהמה הדם שבה פירש ממקום למקום ובכל זאת על ידי מליחה וצלייה יש להתיר, לעניין חתיכה שנכבשה בציר יש לאסור משני טעמים: האחד, מכיון שהדם פירש ע"י מליחה גרע טפי. ועוד יש לומר שמכיון שנמלחה החתיכה בכלי שאינו מנוקב הוי כבוש, וכבוש הרי הוא כמבושל ולא מועילה אפילו מליחה או צלייה.

♦ לשיטת הרמ"א, מה הדין אם התערב החלק שמחונן לציר בשאר חתיכות?

הט"ז (מד) כתב שגם **רש"ל** פסק **כרמ"א**. ומ"מ היקל **רש"ל** שאם התערב החלק שלא היה בציר בחתיכות אחרות ואותו חלק אינו ניכר בשאר החתיכות – בטל הוא ברוב, ואפילו לבשל התערבות מותר. שבכהאי גוונא אפשר לסמוך על המתירים את החלק שמחונן לציר, כי בלאו הכי מה שלא בטל המתבשל ברוב זה רק מדרבנן.

והש"ך (עו) כתב שאולי אפשר לסמוך על דבריו מכיון שדם שבשלו איסורו מדרבנן.

♦ חתיכה שספק אם שהתה שיעור מליחה ונפלה לציר שנמצא בכלי שאינו מנוקב מה דינה?

הש"ך (עה) כתב, שבספק אם כבר עברה שיעור מליחה – יש להקל, וכ"ש אם ודאי שהתה החתיכה שיעור מליחה. אך אם ברור לנו שנפלה לציר בכלי שאינו מנוקב קודם ששהתה שיעור מליחה – החתיכה אסורה, שאז י"ל שהדם שבה פירש ממקום למקום מכיון שעדיין לא פלטה החתיכה כל דמה, ונחשב כמולח בכלי שאינו מנוקב.

♦ האם החתיכות שלא נוגעות בציר מותרות? ומדוע?

הרמ"א פסק: "אבל שאר חתיכות שעליה הנמלחים עמה מותרות והכי נהוג". **הט"ז** (מה) ביאר על פי **הא"ה**, שמכיון שהחתיכות שמעל אלו שנוגעות בציר לא ממש דחוקות עליהן שיעכבו אותן מלפלוט, לכן החתיכות מותרות, ואפילו קליפה לא צריך.

בשר שנמלח והודח בעבר שנמלח שנית מעל בשר שלא נמלח, מה דין הבשר התחתון? (מהו מעשה דהט"ז?)

הט"ז (מד) כתב על מעשה באשה שהניחה אווז שנמלח והודח על אווז שלא נמלח והודח, ומלחה את האווז העליון, ונשרה האווז התחתון בציר של העליון בכלי שאינו מנוקב, שבמקרה זה אפשר לסמוך

⁷⁰ וביאר **כף החיים** (רפד) שאע"פ שהאיסור הוא מפני הדם שבתוכו, רק משרואים את הציר יש לאסור, שכשיש ציר אנו יודעים שהדם התחיל לפרוש ממקום למקום.

על דברי הרא"ש והרשב"א שאוסרים רק מה שבתוך הציר, מכיון שאין כאן מליחה כלל אלא רק דין כבוס בציר ולקמן בסימן קה הביא הרמ"א שיש מקילים במה שמחזין לציר.

ובנקודות הכסף תמה על ה"ט"ז, שהרי יש להקל אף במה שבתוך הציר, מכיון שמדובר שהאוזן העליון נמלח והודח בעבר וקיימא לן שהציר היוצא לאחר המליחה והדחה – ציר של היתר הוא. וכתב נקה"כ שאולי יש לגרוס בדברי ה"ט"ז שנמלח העליונה ולא הודח, או שנמלח אך לא כשיעור מליחה.

חתיכת בשר שנפלה לציר שעל הקרקע - מה דינה?

הגהות שערי דורא כתב שיש להסתפק אם קרקע חשובה ככלי מנוקב מכיון שהציר נבלע בה עם הזמן, או שמא אין הקרקע ככלי מנוקב ונאסר הבשר. **והרמ"א** פסק לעיל בסעיף טז שקרקע חשובה ככלי שאינו מנוקב לכתחלה, ובדיעבד אין לחוש.

והילקוט יוסף (קיצור שו"ע יורה דעה סט, קנ) העלה שאם הקרקע רכה כגון חול דק שאם יבואו שם מים יבלעו מיד – יש להקל, ואם הקרקע קשה – מעיקר הדין מותר, וראוי להחמיר. ובקרקע מרוצפת יש להחמיר מדינא. וע"ע **בהליכות עולם** (ח"ו עמ' קפב).

בשר שלא נמלח, האם מותר לאחר השחיטה לתת זרם חשמלי על מנת לרככו וליפותו?

בשו"ת שבט הלי (ח"ח סימן קפב) העלה לאסור מכיון שיש לחוש שמא הדם פירש ממקום למקום ולאשכנזים אסור לפי פסק הרמ"א בסעיף יא. ועוד, שאפילו אם היה מותר מספק אין לבנות הנהגת כלל ישראל לכתחלה על ספק איסור דרבנן. ועוד כתב: "דעלינו להתרחק מהתחדשות אשר לא שערו אבותינו ורבותינו, ואם נוותר בזה יתרבו ענינים כאלה ואנה אנחנו באים, ע"כ האיסור לכתחלה בזה ברור מאד, ומספיק שלא להכניס עצמו בזה, ולענין דיעבד עוד נתבונן".

סעיף יט - לאחר המליחה באילו מים מבשלים את הבשר

אחר שנמלח הבשר והודח, מותר ליתנו אפילו במים שאינם רותחין. ויש מי

שמצריך ליתנו במים רותחין. (והמנהג כסברא ראשונה, וכן עיקר) (ב"י ודעת עצמו).

לאחר המליחה וההדחה, היאך מותר לבשל הבשר?

רמב"ם - דוקא במים רותחים אבל לא בפושרין כדי שהבשר יתלבן מיד ולא יוציא דם, וביאר הר"ן **שהרמב"ם** סובר שהמליחה מוציאה את הדם שעל פני החתיכה ואת הדם הסמוך לחתיכה אך את הדם שבתוך החתיכה המליחה אינה מוציאה, ואעפ"כ אסור לעשות מיד חליטה לפני המליחה שיש לחוש שמא קודם שהבשר יחלט יצא הדם הקרוב לפני הבשר.⁷¹

⁷¹ **הרב זכריה טובי שליט"א** בשיעורו אמר בשם **העמק שאלה** שגירסת הרמב"ם בגמרא בחולין צג ע"א הייתה ואפילו לקדרה וגירסתו בגמרא ואפילו לקדרה, ולפי הרמב"ם יש לומר שמפיל את הבשר לקדרה לאחר המליחה מיד לרותחים. וכן כתבו הגאונים. ועוד אמר הרב בשיעור שאין כאן מחלוקת במציאות אלא המחלוקת תלויה בשאלה אם דם שבשלו הוא איסור דאורייתא או דרבנן, לפי הרמב"ם שדם שבשלו עדיין אסור מן התורה, יש חזקה שיש דם בבשר מול חזקה שמליחה מוציאה דם, ולכן נשאר ספק דאורייתא לחומרא ויש להקל רק על ידי חליטה, אך לרשב"א שדם שבשלו איסורו מדרבנן יש

וערוך השולחן (לו) פירש שאם מולח שעה גם **הרמב"ם** יודה שיוצא כל הדם ורק כשיעור מיל לא מוציא.

והר"ן השיג על **הרמב"ם**, ע"פ מה שמשמע בגמרא⁷² שאפילו הדם הפנימי יוצא במליחה, וכל מה שנשאר אח"כ אינו אלא מוחל אדום. ועוד שקיימא לן שדם שמלחו אינו עובר עליו ולכן לא רצו חכמים להחמיר יותר מידי. וכן דעת כמה ראשונים שהובאו ב**ב"י**.

והב"י כתב שכיון שהרבה פוסקים חולקים על **הרמב"ם** יש לפסוק כמותם, ובמקום שאפשר טוב לחוש לדברי **הרמב"ם**.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדעת שאר הפוסקים, ובשם יש מי שאומר כתב את דעת **הרמב"ם**.

והרמ"א כתב שהמנהג כסברא ראשונה.

הש"ך (עח) ביאר **שהרמ"א** לא חשש כלל לדעת **הרמב"ם**. אך **השו"ע** כתב הדיעה השנייה מפני שסובר שבמקום שאפשר יש להחמיר **כרמב"ם**.

אמנם **הילקו"י** (סט, קסה) הבין שבשו"ע חזר בו ממה שכתב ב**ב"י**, וסבירא ליה שאין צורך להחמיר ולכן השמיט משפט זה ש"יש להחמיר כרמב"ם" מהשו"ע, וכן כתב **בהליכות עולם** (ח"ו עמ' ב).

ובכף החיים (רצ) כתב שלדידן שנוהגים למלוח במשך שעה את הבשר יש להקל כדעה ראשונה.

ובשו"ת מאמר מרדכי לרב מרדכי אליהו (ח"ג חיו"ד סימן א) כתב שלדעת **הרמב"ם** יש לעשות מליחה לפני החליטה, ורק בחליטה בחומץ אפשר לעשות בלי מליחה לפניה. ובח"א סימן ב, כתב שה"ה אם הבשר נמלח והקופא ולא נחלט לפני, יש לעשות לו חליטה לאחר שיפשיר. **ושם סימן ב** כתב שחייב בן העדה התימנית או בחור ישיבה שנמצא בצבא או בישיבה ושם לא חולטים את הבשר - יכול לסמוך על המתירים ולאכול את הבשר, אך אם הולך לחתונה וכיוצא בזה ושם אין בשר חלוט - אסור לו לאכלו.

ובשו"ת שמש ומנן (חיו"ד סימן ב) העלה שאין לתמנים לזוז ממנהגם, ואין לסמוך על **ערוך השולחן** שכתב שע"י מליחה במשך שעה **שהרמב"ם** יודה, שכן **הרמב"ם** היה צריך לכתוב כן, ועוד שהרמב"ם סובר שלאחר שיעור מיל המלח כבר עשה פעולתו ואפילו אם יהיה יום שלם לא יוסיף להוציא עוד יותר ממה שהוציא. והמתירין סוברים שע"י שיעור מיל פולט כל הדם שבתוכו, וכל מה שיוצא אח"כ זהו מוהל בעלמא ואין צריך שום חליטה.

להקל. לסיכום, לרשב"א לא נשאר דם לאחר המליחה ולכן מותר לעשות מבשר שנמלח בשר טחון או לתת תחילה במים קרים, אך לרמב"ם נשאר דם בחתיכה ולכן אחר המליחה יש להכניס למים רותחים (ומי שסובר כשיטת הרמב"ם לא יכול לאכול בשר טחון כי שנטחן דם עם בשר הדם נבלע בבשר ולא מועילה צליה להוציא את הדם.

⁷² חולין צג ע"ב: "אומצא דאסמיק (בשר שקיבל מכה והאדים) ביעי (ביצים) ומזרקי (הורידים) דחתיכה ומלחיה (אם חתך ומלח) אפילו לקדרה שרי", משמע שאפילו הדם שבחוטי הדם יוצא במליחה.

סעיף כ - בשר ששהה בכלי שאינו מנוקב לפני הדחה (מעשה דרש"י)

בשר שנמלח, ושהה כדי מליחה, ונתנוהו אחר כך בכלי בלא הדחה ונתמלא מציר, מותר. ולפי זה בשר שנפל לתוך ציר היוצא מהבשר אחר ששהה כדי מליחה, מותר. ויש מי שאוסר בזה ובזה, ויש לחוש לו לכתחלה. הגה: ויש אוסרין (תוספות ורא"ש וכמה מן האחרונים), אפילו בדיעבד, כדי קליפה. (הגה ש"ד ובשערים, ומהרי"ב ומהר"ש וב"י וארוך), והכי נהוג. ודוקא מה שמונח בתוך הציר, אבל מה שחוץ לציר, שרי. והכלי שנפל בו אותו הציר, אסור. וכן אם היה הכלי חולבת ויש בו לכלוך, אסור הבשר, דאף לאחר שיעור מליחתו נחשב כרותח (הגה ש"ד ות"ה סימן קנ"ט). אבל אם הוא הפסד מרובה ואית ביה גם כן צורך סעודת מצוה, יש להקל ולומר דאחר ששהה שיעור מליחה לא מחשב צירו כרותח (ד"ע ועיין לקמן סימן צ"א). ולפי דבריו, אף על פי ששהה הבשר במלח כשיעור, אסור לאכול ממנו עד שידיחנו יפה יפה. ואסור לחתוך ממנו בסכין קודם שידיחנו, ואם חתך צריך להגעילו. הגה: ויש מתירין לחתוך בסכין לאחר ששהה שיעור מליחה, דאין מליחה לכלים, וכן עיקר דמותר (ת"ה סימן קנ"ב ואו"ה כלל ל"ז). אבל הסכין צריך הדחה אחר כך, או נעיצה בקרקע אם נתייבשה עליו הציר (ארוך). ואפילו קודם שיעור מליחה אין האיסור משום הסכין, אלא משום שיצא דם בעין על הבשר, ואם רוצה להדיחו שם היטב ולחזור ולמלחו שם, מותר. וכשרוצים לעשות מליח להתקיים לאחר ששהה במלחו בכלי מנוקב כשיעור הראוי, מדיחים אותו יפה יפה ואחר כך חוזרים ומולחים אותו כדי שיתקיים, ואפילו בכלי שאינו מנוקב. ואפילו לפי סברא זו, אם רוצה למלוח ולאכול צלי בלא הדחה, עושה ואינו חושש לדם שעל המלח, שהאש שואבו ומונע המלח מלבלוע דם. והני מילי במולחו ומעלהו לצלי, אבל אם שהה במלחו, המלח בולע הדם ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה יפה וצולה ואוכל. (וע"ל סימן ע"ז מדין בשר שנמלח ולא הודח ונצלה כך).

בשר שנמלח ולא הודח ושהה בכלי שאינו מנוקב, מה דינו?

רש"י, רא"ש, טור ועוד - בשר שנמלח ושהה שיעור מליחה ולא הודח לאחר המליחה, ושמו אותו בכלי שאינו מנוקב - אינו נאסר אפילו אם נמצא ציר בכלי, מפני שאותם המים הנמצאים בכלי הם בסה"כ מוהל. ואף לדם שנבלע במלח אין לחוש, משני טעמים: אחד, שהתייבש הדם שבמלח ואין לו עוד כח לצאת. ועוד, שהמלח לאחר שהפליט את הדם מן החתיכה פסק כוחו ואין החתיכה נחשבת עוד לרותחת מחמת אותו מלח.

מרדכי בשם רבי אליעזר, רבינו יונה - אסור, שהציר בלוע מדם ואוסרו.

תוספות, הנמ"י בשם סמ"ג - מעיקר הדין מותר, אך נהגו העם לאסור ואין להקל.

שערי דורא - נהגו העולם להתירו ע"י קליפה.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק בסתם כדברי **רש"י**, **וביש מי שאוסר** כתב את דברי **רבינו יונה** וכתב שיש לחוש לדבריו לכתחילה.

הרמ"א פסק כדברי **השערי דורא**, וכתב שמה שבתוך הציר נאסר כדי קליפה, ומה שמחוץ לציר מותר.

ורש"ל ואו"ה פסקו שמה שנמצא מהחתיכה בתוך הציר נאסר, וכן מה שמעל הציר נאסר כדי קליפה. ומ"מ גם **הרש"ל** העלה שאם נתערבה החתיכה חד בתרי בטילה ברוב ובזה יש לסמוך על **רש"י** שמיקל.

הש"ך (פ) בשם **התורת חטאת** כתב שמ"מ אם הודח הבשר קודם שהונח בכלי ואפילו הדחה אחת - יש להתיר לכולי עלמא ואפילו אם נתמלא הכלי אח"כ בציר.

◆ **מה הדין אם היה ששים בחתיכה כנגד הציר?**

הש"ך (פא) כתב שלפי **הרמ"א** גם כשיש ששים בחתיכה כנגד הציר עדיין יש לקלוף החתיכה, שכל מקום שצריך קליפה לא מועיל שיש ששים. אך לפי **רש"ל ואו"ה** שאוסרים כל החתיכה שבציר, כשיש ששים בחתיכה נגד מה שבציר יש להקל, ומ"מ דוקא מה שבציר מצטרף לס' ולא שאר החתיכה מכיון שדם לא מפעפע למעלה (**והתורת חטאת** הבין **שהאו"ה** החמיר שאף אם היה ששים במה שבציר כנגד הציר עדיין נאסר, **והש"ך** תמה על הבנתו).

◆ **האם דוקא כשיש מוהל נפסקת רתיחת הבשר או אפילו בלי מוהל:**

הט"ז (מו) הקשה על **הטור** שמצד אחד פסק בסעיף כ' כמו דברי **רש"י** שלאחר ששהה שיעור מליחה אין הבשר נחשב עוד לרותח, ומאידך לעיל בסעיף ח' פסק שאפילו לאחר ששהה החתיכה שיעור מליחה צריך מים כדי לבטל את רתיחת המליחה, ותירץ **שהטור** כתב שם שאפילו לשיטת האוסרים דבר זה מועיל, אך לענין דינא אפילו אם לא היה מים בכלי - מותר, שכן עיקר טעמו של **רש"י** הוא מפני שהדם נתייבש או בגלל שפסק כח הרתיחה של המלח ואין הטעם משום המוהל. ועל פי זה כתב **שה"ה** בסכין שחתך בו בשר לאחר ששהה החתיכה שיעור מליחה שאין הסכין נאסרת.

אך **הב"ח** (יח) כתב שרק כשיש מוהל או מים יש ביטול לרתיחה של החתיכה הבאה מחמת המליחה (ואם היה דם ומלח של איסור גרידא-אסור). ולקמן (יט) כתב שלענין סכין **רש"י** יודה **לרבינו יונה** שאסר מפני שאין מוהל שיבטל רתיחת המליחה. **והש"ך** (עט) משמע שכתב את טעמו של **הב"ח**.

◆ **מה המקרה הנלמד מתוך מעשה דרש"י, ומה הדין?**

הגהות אשירי - בשר שנפל לציר היוצא מבשר אחר לאחר ששהה הבשר האחר שיעור מליחה - הבשר שנפל מותר, מכיון שהדם הנמצא בציר נדבק במלח ואין בו עוד כח ליכנס בבשר.

והשו"ע כתב שלדעת האוסרים יש לאסור גם בזה, ויש לחוש לכתחילה.

◆ **מה דין הכלי שנפל אליו הציר?**

הרמ"א ע"פ **הגהות שערי דורא** פסק: "והכלי שנפל בו אותו הציר אסור".

הש"ך (פב) כתב שמדובר שנפל הרבה ציר בכלי עד שלא היה אפשר לקלף הכלי, או שמדובר בכלי חרס, שאם לא כן בקליפה מספיק וכמבואר לקמן סימן צא סעיף ה **ברמ"א**.

הט"ז (מט) ביאר שהכלי נאסר יותר מן הבשר מאחר שאין לציר מקום לצאת והכלי יותר נוח לבלוע.

ובכף החיים (ש) כתב שכל זה לדעת **הרמ"א**, אך לדידן שסבירא לן **כשו"ע** ז"ל גם הכלי מותר.

♦ מה הדין אם הציר נפל על כלי חרס:

הפמ"ג בשפתי דעת כתב ללמוד מדברי **הש"ך** (פב) שכלי חרס שנפל עליו ציר, אסור כולו. **והפמ"ש** (לח) כתב בשם **הפמ"ג** על מעשה שמלחו בשר ונטף ציר על כלי חרס מבחון והיה בערב שבת ולא היה אפשרות להכין כלי חרס נוסף והתיר הכלי על ידי גרידה שי"ל שמכיון שנפל מבחון הוי ככלי מנוקב דשריק (שהדם מחליק ויוצא) ודוקא לכבוד שבת.

וכתב **שהמנחת יעקב והפרי תבואה** כתבו שאפילו כלי חרס שנפל עליו ציר נאסר רק כדי קליפה.

עוד כתב שם בשם **הפרי תבואה** על מעשה שנפלה טיפת ציר מליחה על אוזן הכלי והעלה שם שאפילו קליפה לא צריך מכיון שהמקום שנפלה שם הטיפה היה גבוה ותמיד ימצא שם ששים כנגד הטיפה שנפלה (כדלקמן צט, ז), ולאחר מעת לעת גם **הט"ז** שמחמיר שם – כאן יודה. ועוד שהדרך להשתמש בכלי הזה רק על ידי שמערים עליו ומכיון שנפלה הטיפה מחוץ לכלי אין העירוי גורם להעברת האיסור לדופן הפנימי. ועוד שיש לצרף שיטת רש"י שהציר היוצא לאחר המליחה נחשב לצונן.

♦ בשר ששהה שיעור מליחה ולא הודח ושמו אותו בכלי חלבי:

הרמ"א כתב: "וכן אם היה הכלי חולבת ויש בו לכלוך אסור הבשר"⁷³ שגם לאחר שיעור מליחה נחשב כרותח, ובהפסד מרובה וסעודת מצווה יש להקל ולומר דאחר ששהה שיעור מליחה לא מחשב צירו כרותח".

הש"ך (פד) כתב שהרמ"א היקל במקום הפסד מרובה שאין הציר נחשב כרותח אפילו במקום לכלוך.

הט"ז (ג) כתב שאם הכלי בן יומו והוא חלבי אף אם אין בו לכלוך יש להחמיר שהבשר יאסר מהחלב הבלוע בכלי.

אך **בנקודות הכסף ובש"ך** (פג) חלק והעלה להתיר על פי מה שקיימא לן (בסוף סימן קה) שאין מליחה לכלים.

והפמ"ש (לט) כתב בשם **התפארת למשה** שאם הבשר שהה בכלי כשיעור כבישה כדי שיתן על האור וירתיח גם **הש"ך** מודה שהבשר נאסר אפילו אם הכלי נקי.

בשר שנמלח ולא הודח, האם מותר לאכלו על ידי צלייה? והאם מותר לחתכו בסכין?

רבינו יונה, רשב"א – בשר שנמלח ואח"כ שהה במלחו אין לאכלו קודם הדחתו אפילו על ידי צלייה מפני שהמלח בולע את הדם. ואם לא שהה הבשר לאחר המליחה מותר מיד לצלותו ולאכלו מפני שהצלי שואב הדם.

⁷³ כתב **בביאור הגר"א**, שהחידוש הוא שאפילו לדעת רש"י אסור כאן.

הב"י ביאר **שרבינו יונה** אזיל לשיטתו שהבשר נשאר כרותח גם לאחר המליחה. (ולא כרש"י לעיל שסובר שלאחר ששהה הבשר שיעור מליחה אינו נחשב עוד לרותח).

מגיד משנה - אין מקום לחומרא זאת.

ועיין לקמן בסימן עו שם יתבאר עיקר דין צלי.

♦ **האם מותר לחתוך בשר שנמלח ולא הודח בסכין:**

טור בשם **רבינו יונה** - בשר לאחר המליחה נשאר ברתיתו מחמת המלח וכל זמן שלא הודח אסור לחתכו בסכין, ואם חתך - הסכין צריכה הגעלה.

רש"י - מותר לחתוך בסכין בשר ששהה שיעור מליחה.

דרכי משה בשם תרומת הדשן ואו"ה - אע"פ שהבשר נחשב רותח מותר לחתכו כי אין מליחה לכלים.

הב"י תמה על **הטור** שבתחילה כתב את דברי **רש"י** ולבסוף נראה שפסק גם כדברי **רבינו יונה**:

1. **הב"י** תירץ ע"פ גירסה ישנה שהייתה לו **בטור** שתלמיד כתב את פסק **רבינו יונה** מבחון והסופר טעה והכניס דברי **רבינו יונה** לתוך דברי **הטור**.
2. **הד"מ** תירץ **שהטור** כתב דברים אלו ללמדנו למקרה שהבשר עדיין לא שהה שיעור מליחה, שבמקרה שכזה הסכין נאסר.
3. **ב"ח** על פי הסברו לעיל תירץ שבסכין מכיון שאין מוהל גם **רש"י** מודה (והט"ז חלק).

פסיקת הלכה:

השו"ע כתב בסתם כדברי **רש"י**, ובהמשך דבריו כתב שלפי דברי **רבינו יונה** אע"פ ששהה הבשר במלח כשיעור אסור לאכול ממנו עד שידיחנו יפה יפה, ואסור לחתוך ממנו בסכין קודם שידחנו ואם חתך צריך להגעילו. ופסק לכתחילה **כרבינו יונה** ובדיעבד **כרש"י** (וכן כתב הש"ך ס"ק פו) וכן פסקו **בהליכות עולם** (ח"ו עמ' קפב) **והבן איש חי** (אחרי, כב) וכתבו שאין הסכין צריך הגעלה אלא ידיחנו ודיו.

הש"ך (פה) **והט"ז** (נב) הקשו שהרי שגם לפי **רש"י** צריך להדיח הבשר וכדלעיל בסעיף ז', וכאן משמע שלא הצריך אלא **לר"י**?

1. **הט"ז והש"ך** תירצו **שהשו"ע** בא לומר לנו שאע"פ שגם לשיטת **רש"י** צריך הדחה, מ"מ אין צריך תכף להדיחו ויכול להניח הבשר לאחר ששהה שיעור מליחה בכלי שאינו מנוקב וכשירצה לבשלו ידיחנו. אך לפי **רבינו יונה**, קודם שמניח הבשר בכלי שאינו מנוקב יש להדיחו. **והט"ז** כתב שזה דחוק בלשון **שו"ע**.

2. **הש"ך** תירץ שמכיון שלפי **רש"י** טעם ההדחה לאחר המליחה הוא כדי להעביר דם ולחלוחית שעל הבשר, אם כן אם חתך הבשר מכל הצדדים יש להתיר באכילה את הבשר שאז לא נשאר לחלוחית של דם ומלח עליו, אך לפי שיטת **רבינו יונה** שהציר היוצא מן הבשר נחשב לרותח עד שלא ידיחנו א"כ כל זמן שלא הודח אין היתר לבשר מפני שעדיין לא נסתמו נקבי הפליטה ע"י ההדחה.

והרמ"א פסק **כתה"ד ואו"ה**: "ויש מתירין לחתוך בסכין לאחר ששהה שיעור מליחה דאין מליחה לכלים וכן עיקר. אבל הסכין צריך הדחה אחר כך או נעיצה בקרקע אם נתייבשה עליו הציר. ואפילו

קודם שיעור מליחה אין האיסור משום הסכין אלא משום שיצא דם בעין על הבשר ואם רוצה להדיחו שם היטב ולחזור ולמלחו שם מותר".

וכתב **הש"ך** (ז) שאפילו אם יש גומות בסכין מותר לחתוך בו מכיון שע"י הולכת והבאת הסכין מתקנה הלכלוך מן הגומות.

ורש"ל פסק לכתחילה יש להגעיל הסכין, ובדיעבד מותר אם קנחו בדבר קשה, והמחמיר תבוא עליו ברכה. [וכתב שדוקא המחמיר על עצמו אבל לאחרים יש להתיר בדיעבד גם אם עדיין לא קנחו וחתך בו רותח].

הש"ך (ח) ביאר שהטעם שאין מליחה לכלים הוא מפני שהדם משרק שריק ואינו נבלע בסכין ודומה לכלי מנוקב.

הט"ז (נג) הקשה **שמהרמ"א** משמע שהסכין מותר אפילו אם חתך בו בשר בתוך שיעור מליחה מפני שדם משרק שריק, והקשה על **הרמ"א** ממה שפסק בסעיף יז לחוש לכתחילה לדעת **הר"ן** שלא לאכול רותח בכלי מנוקב שנעשתה בו מליחה?

ובנקודות הכסף תירץ שבסעיף יז לכתחילה יש לאסור מפני שמשתמש בכלי למליחה ובולע יותר, אך בסכין שמשתמש בו בדרך עראי – יש להתיר.

הש"ך (ט) הקשה שמאחר שפסק **הרמ"א** שלאחר החיתוך הסכין צריך הדחה, א"כ מדוע **הרמ"א** לא חשש שמא יחתוך בסכין בלא הדחה (וכמו בסימן צא סעיף ב')? ותירץ:

1. דוקא בכלי יש לחוש לזה שאין האיסור שבתוכו ניכר, אך בסכין שהאיסור שעל גביו ניכר יזכור להדיחו.

2. כיון שיש פוסקים כאן שסוברים שלאחר ששהה הבשר שיעור מליחה אין הבשר אסור – לא חשש **הרמ"א** שמא ישכח.

וכף החיים (רצו) כתב שמ"מ לספרדים בכל המקרים לעיל (בשר ששהה שיעור מליחה לענין ציר, או בשר שנפל לציר, או הדחה מיד לאחר המליחה לקמן) אין לנו אלא כדברי **השו"ע** שבדיעבד מותר לגמרי כשיטת רש"י, ולכתחילה יש לחוש לדעת האוסרים.

כיצד יש לשמור בשר שרוצים בקיומו כמה ימים?

הקדמה: בזמנם שלא היה להם מקרר, הדרך לשמור בשר לכמה ימים היתה למלחו ולהדיחו כדין ואחרי כן למלחו שוב ולהשהותו במלח כדי שלא יתקלקל. ודנו הראשונים איך לעשות כן.

רבינו יונה - לאחר ששהה הבשר במלחו כשיעור הראוי למליחה בכלי המנוקב שנמלח בו מדיחין אותו יפה יפה, ואז מולחין אותו פעם שנייה בכלי שאינו מנוקב, שאל"כ יש לחוש שמא יפול מהכלי המנוקב דם שיוצא מהבשר עדיין לאחר שיעור המליחה ויאסור הכלים שבבית.

הב"י כתב **שרבינו יונה** אזיל לשיטתו לעיל שהציר היוצא לאחר המליחה אסור, אך לפי **רש"י** אין הציר אסור ומותר להשאיר הבשר בכלי מנוקב.

פסיקת הלכה:

השו"ע כתב **כרבינו יונה**: "וכשרוצים לעשות מליח להתקיים לאחר ששהה במלחו בכלי מנוקב כשיעור הראוי, מדיחים אותו יפה ויפה ואחר כך חוזרים ומולחים אותו כדי שיתקיים, ואפילו בכלי שאינו מנוקב".

הש"ך (צב) ביאר **שהשו"ע** סובר שיש לעשות כן רק לכתחילה, אך בדיעבד אם השאיר הבשר בכלי המנוקב שהיה בו הכל מותר.

בשר טריפה שנמלח ואחר ששהה שיעור מליחה שמו אותו עם בשר כשר, מה דינו?

עיקר דין זה יתבאר לקמן בהרחבה בסימן צא סעיף ה', עיין שם מה שכתבנו בשם **תרומת הדשן**, **והש"ך** שם כתב כאותם דברים שהעלה **הט"ז** (מז) כאן. וכן פסק **הרמ"א** שם כמו כאן: "ואם היה הכלי חולב ויש בו לכלוך אסור הבשר דאף לאחר שיעור מליחתו נחשב כרותח, אבל אם הוא הפסד מרובה ואית ביה גם כן צורך סעודת מצווה יש להקל ולומר דאחר ששהה שיעור מליחה לא מחשב צירו כרותח".

והש"ך (פד) כתב שאפילו אם יש לכלוך של חלב יש לומר שהציר לא נחשב לרותח בהפסד מרובה וסעודת מצווה, וכמבואר לעיל.

ציר היוצא מבשר שנתערב במים ונפל בשר לשם, מה הדין?

הגהות אשרי - יש להתיר הבשר, כיון שהמים מרובים הציר בטל בהם, ואפילו אין במים ששים לבטל הציר הבשר מותר. וכן יש להתיר בשר שנמלח שנפל במים שנתאדמו מפני שהדיוח בהם בשר.

אגור - יש אוסרים.

מה דין בשר שהתייבש עם המלח הראשון?

ראב"ד - נאסר כדי קליפה, שחוזר ובולע ממנו.

תוספות - לא נאסר כלל שאין איסור יוצא מחתיכה (מהמלח) לחתיכה אלא על ידי רוטב אבל לא על ידי מליחה או צלייה.

וכתב הרא"ש שאף **לתוספות** יש להדיח הבשר לאחר המליחה מכיון שיש לחוש שמא יבלע הדם שבעין בבשר.

סעיף כא - מקומות שאין המלח מצוי

במקום שאין מלח מצוי, יצלו הבשר עד שיזוב כל דמו, ואחר כך יבשלוהו.

במקום שאין המלח מצוי, איך יכשירו את הבשר?

הגהות אשרי בשם אור זרוע - אם רוצה לאכול הבשר בלי מליחה יש לצלותו עד שיזוב ממנו כל דמו.

וכתב **הטור** – יש לצלות הבשר עד חצי צלייתו ואח"כ יבשלו, וביאר **הב"י** שלפי הטור בחצי צלייתו זה כל דמו.

רש"ל בשם הר"ן – יצלה עד שיעור מאכל בן דרוסאי.

רש"ל בשם רשב"א – עד שיהא ראוי באכילה לרוב בני האדם. וכן פסק **הרש"ל** עצמו.

הגהות שער דורא – יש לצלותו כ"כ עד שיתייבש מבחוץ ואח"כ מבשלים הבשר בלי הדחה (מפני שאין הנשים בקיאות). **הט"ז** כתב שכן ראוי לנהוג כדי לצאת ידי כל הדעות.

פסיקת הלכה:

השו"ע לא ציטט את לשון **הטור** אלא דווקא את לשון **הגהות אשרי**. ונראה שלא הכריע בדבר ואולי דעתו להחמיר **כרש"ל**.

הילקוט יוסף (סט, קעא) פסק שמעיקר הדין אין צריך לצלות החתיכה אפילו כחצי צלייתו, אולם אם רוצה לבשלו אחר צלייתו, יצלו עד שיזוב כל דמו, ואחר כך יבשלוהו.

ניצוד יצלה דברים שהדרך לטגנם לאחר הצלייה?

ארחות חיים – לפני שצולים יונים יש למלחם ולהשהותם כדי מליחה לקדרה, מכיון שמטגנים אותם קודם גמר צלייתם. **והד"מ** הסתפק האם בגלל שהדרך לטגנם צריך למלחם אפילו אין דעתו לטגנם שמא ימלך ויטגנם, או רק מפני שעכשיו מטגנים אותם קודם גמר צליה צריך למלחם. ומסקנתו להקל שדווקא אם עכשיו רוצה לטגנם.

מה הדין אם אינו יכול גם לצלות וגם למלוח?

כף החיים (שיט) כתב שאם אינו יכול לאכלו צלי, ירתיח קדרה עם מים ויחתוך הבשר לחתיכות וכל פעם שעולה עמוד הרתיחה מן המים יכניס חתיכה אחת (כעין חליטה) וכן יעשה עד שישליך כל החתיכות. ודבר זה אסור למסור לנשים ולעמי הארץ.

סדר הכשרת הבשר למעשה⁷⁴

הכשרת הבשר וצליית הכבד תיעשה, לכתחילה, על ידי ישראל, איש או אשה גדולים שכבר הגיעו לגיל מצוות והינם שומרי מצוות הנאמנים על הכשרות, ובמקום שעושים זאת גויים בשעת הצורך מותר אם מפקחים איש או אישה המפקחים. ועדיף שתמיד הכל יעשה על ידי ישראל, ובפרט ההדחה לאחר המליחה.

הכשרת הבשר צריך שתיעשה במקום מואר, בפרט כאשר ההכשרה נעשית בשעות החשיכה. באין ברירה, כשמכשרים במקום אפל יש להקפיד על ההמלחה היטב וכן להדיח ולשטוף את המלח אפילו פעמים רבות עד שברור לחלוטין שהבשר נשטף ממלח. יש להניח את הבשר במילחו בריחוק ממאכלים וכלים, כדי להבטיח שלא יזוב מן הדם עליהם, ויבואו לידי איסור אכילת דם.

⁷⁴ מתוך ספר הכשרות (עמ' רמג – רמז) ועל פי הרב זכריה טובי שליט"א.

השריה:

חובה לבני אשכנז, וכך נוהגים כיום גם בני ספרד – להשרות את הבשר במים במשך חצי שעה כמבואר בסעיף א'. כשהשעה דחוקה, די להשרות את הבשר לזמן מועט ולשפשפו היטב במים עד שיהיו ללא אדמומיות. רצוי לייחד כלי לצורך השריית הבשר. אכן בשעת הצורך, מותר להשרותו אפילו בסיר בישול.⁷⁵

שרייה במשך חצי שעה

בתום ההשריה, מוצאים את הבשר מן המים וממתינים מעט כדי שיטפטפו המים מעליו. אכן, אין להמתין עד שיתייבש הבשר לגמרי שאזי אין המלח נתפס בו ולא יפעל פעולתו.

ההנחה בכלי מנוקב:

מניחים את הבשר בתוך כלי מנוקב או רשת העומדים על גבי חלל, כגון: קערה, כלי שאינו משמש לצרכי אכילה או על גבי משטח חלק המונח בשיפוע. הבשר יהא מונח באופן יציב של יפול אפילו חלק ממנו במהלך המליחה.⁷⁶

על גבי כלי מנוקב**סוג המלח ופיזורו:**

מפזרים שכיבה דקה של מלח בינוני יבש, על פני כל הבשר מכל צדדיו, עד שלא ישאר מקום בלא מלח, בכמות עד שלא יהא ראוי לאכול בשר זה מחמת אותה מליחה. המליחה הנ"ל, נעשית לחתיכה בכל גודל שהוא, אפילו שהיא עבה ביותר. אין להשתמש במלח שמלחו בו בעבר.

סוג המלח (שלא יהיה גס ביותר כדי שלא יפול מהחתיכה, וגם שלא יהיה דק מאד).

⁷⁵ אין להשתמש במים חמים להשריית הבשר ורחיצתו לפני המליחה או לאחריה, וכן אין להשתמש לשם כך במים קרים ביותר מים מלוחים אינם ראויים להשרות בהם בשר לפני מליחתו.

אין להשהות את הבשר יותר מ-24 שעות, וכן אין לחתוך את הבשר מתחילת ההשריה עד לאחר המליחה וההדחה שלאחריה. חתכו בבשר לפני המליחה, יש להדיחו שנית היטב. בני תימן אינם חותכים את הבשר כלל, עד לאחר בישולו.

⁷⁶ מותר להניח הרבה חתיכות יחד בעת המליחה, אפילו זו על גבי זו, ובתנאי שיש מקום לדם לזוב, על כן, חתיכה שיש לה בית קיבול כמו חזה עוף יש להניחה כשצד חללה מופנה כלפי מטה.

משך זמן המליחה:

הבשר צריך שיעמוד עם המלח, לכתחילה, במשך שעה אחת שלימה. אולם, בדיעבד, או כשהשעה דחוקה – די שיעמוד עשרים וארבע דקות בלבד, ובשעת הצורך, אפילו שמונה עשרה דקות בלבד. מ"מ אסור להשהות את הבשר במילחו שתיים עשרה שעות. ויש להניח את הבשר במקום שהציר יטפטף למטה ולא יגע הבשר בו (בכורים גם כן אפשר מכיון שהציר נשפך לתוך החור שבכור⁷⁷, כמו כן בכיסא שלפנינו בתמונה שהוא חלק ועשוי בצורה עיגולית, לכן הציר אינו נוגע בבשר)⁷⁸.

יש לפזר המלח על כל פני החתיכה והציר היוצא מן הבשר

ההדחה לאחר המליחה:

חלפה שעה מן המליחה, מנערים את המלח מעל הבשר, או שוטפים את הבשר במים לאחר מכן מתחת לברז, אח"כ מכניסים אותו בכלי נקי מלא במים, ומדיחים אותו יפה יפה, וחוזרים ומוציאים אותו מהמים ושוטפים אותו היטב במים אחרים פעם נוספת, עד שייצאו המים זכים והמנהג להדיח שלש פעמים, בנוסף לשטיפה האחרונה.

אכילת הבשר:

ומעתה הבשר מותר לבישול ולאכילה. ואפילו נמצאו חוטים אדומים המלאים בנוזל אדמדם הבשר מותר, שאין זה דם אלא שומן. יש המחמיר על עצמו, להסיר את אותם החוטים מן העוף בטרם האכילה.

בני תימן נוהגים, שלאחר ההדחה שלאחר המליחה מכניסים את הבשר לתוך מים רותחים. (ויש הסוברים שגם להם יש להקל אם נעשית המליחה שעה, ועכ"פ כשנמצאים במקום ציבורי כישיבה או בית מלון רשאים לוותר על החליטה).

⁷⁷ אמנם **אשרי האיש** (פ"ו אות א) כתב שכור שנפל עליו הדם, הכיור טרף, ואפשר להכשירו ע"י עירוי ג' פעמים במים רותחין, כדין כלי חרס שנטרף באיסור דרבנן, ואף כאן כיון שהדם נמלח דינו כאיסור דרבנן.

⁷⁸ שאז הבשר עלול לחזור ולבלוע מן הדם שעליו, ובדיעבד מותר.

הלכות בשר בחלב

סימן פז – באיזה בשר נוהג בשר בחלב והיאך נקרא בישול

סעיף א – מקור דין איסור בישול הנאה ואכילה

כתוב בתורה: לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים; אחד לאיסור בישול, ואחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה. והוציא אכילה בלשון בישול, לומר שאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול, אבל מדרבנן אסור בכל ענין. (כל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה, מותר בהנאה). (טור וארוך כלל ל').

אלו איסורים יש בבשר וחלב שנתבשלו יחד?

חולין דף קטו ע"ב

דבי רבי ישמעאל תנא: לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים, אחד - לאיסור אכילה, ואחד - לאיסור הנאה, ואחד - לאיסור בשול.

השו"ע פסק כלשון הגמרא, וכתב שבבשר וחלב ישנם שלושה איסורים: אכילה, בישול והנאה.

בשר וחלב האסורין מדרבנן – האם אסורים רק באכילה או גם בהנאה ובבישול?

המרדכי ועוד ראשונים הוכיחו מהגמרא¹ שדברים שאסרו חכמים משום בשר וחלב - אסורם רק באכילה ולא בבישול והנאה, וכ"פ **הטור**, **השו"ע** (בסעיף ג) והרמ"א (כאן), וכן הסכימו **הש"ך**, **הט"ז** ושאר האחרונים.

ושלא כדברי **הרש"ל** ו**הב"ח** שלמדו שאף בשר וחלב דרבנן אסורים בהנאה ובבישול, כפי שיבואר להלן בסעיף ג'.

אמנם יש לציין שישנם דברים שגזרו בהם חכמים איסור בישול, כמובאר להלן בסעיפים ו' וז'.

וכן יש לציין שנחלקו אחרונים אם יש איסור בישול בבשר וחלב דרבנן משום מראית עין ויבואר להלן בסעיף ד'.

הפת"ש (ג) העיר שמ"מ איסורי בשר וחלב שנתערבו בדרך האוסרת רק מדרבנן (כגון חם בחם בלא רוטב, או בשר שנכבש בחלב), יש להזהר לא לבשלם, לפי שאז יעבור באיסור דאורייתא כיון שמבשל עתה את החלב הבלוע עם הבשר (רע"א, כף החיים (יב), **בן איש חי** (בהעלותך ש"ש ד)).

¹ דין זה נלמד מדברי המשנה בדף קיג: "בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה, בשר בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה - מותר לבשל ומותר בהנאה", וכן מהסוגיא בע"ז דף לה שם משמע שחלב שהעמידוהו בעור אסור רק באכילה ומותר בהנאה.

בשר וחלב שנכבשו או נמלחו יחד האם איסורם מדאורייתא או מדרבנן?

בגמרא² איתא שבשר וחלב שנישרו יחד כל היום מותרים מדאורייתא, שלא אסרה התורה אלא דרך בישול בלבד, וכן פסק השו"ע.

הדר"מ הביא מהמרדכי שבשר וחלב שנכבשו או נמלחו יחד אין זו דרך בישול ולכן אע"פ שבלעו זה מזה אינם אסורים אלא מדרבנן, וכ"פ הש"ך (א, ב) ושאר אחרונים.

♦ עוף בחלב האם איסורו מדרבנן או מדאורייתא?

בסעיף ג' יתבאר.

האם מותר לבלוע כדור שעשוי מבשר וחלב שנתבשלו יחד?

הפת"ש (א) כתב בשם הרמב"ם שאיסור בשר וחלב אסור כמו כלאי הכרם, ולכן אף אם אוכלו שלא כדרך אכילתו, וכן אף שלא נהנה כדרך הנאתו – אסור. נפק"מ:

בשר וחלב שהתבשלו יחד, ולאחר הבישול פגם את טעם התערובת, עדיין התערובת אסורה באכילה ובהנאה. (אמנם אם נפגמו כשהיו כל אחד מהם לחוד, ורק אז התבשלו יחד, מותרים).

הילקוט יוסף (פז, מד) פסק שמכיון שבשר וחלב שנתבשלו יחד אסורים גם שלא כדרך הנאתם – אין להקל לחולה שאין בו סכנה לקחת תרופות העשויות מתערובת בשר בחלב, אפילו אם עירב בהם דבר מר.

האם לוקים על איסור הנאה? ומה הנפק"מ אם לוקים?

פת"ש (ב) בשם הרמב"ם – אין לוקים על איסורי הנאה.

פת"ש בשם שאר הפוסקים – לוקים.

והנפק"מ, האם העובר על איסור ההנאה נפסל לעדות מדאורייתא (רק העובר על איסור שיש בו מלקות נפסל).

♦ מהו השיעור שבו מתחייב מלקות (לשיטת המחייבים) בהנאה מבשר וחלב?

רע"א: שיעור ההנאה להתחייב מלקות הוא בנהנה בשיעור שוה פרוטה (ולא כאכילה ובישול ששיעורם בכמות של כזית).

צ"ח: שיעור החיוב בהנאה הוא בנהנה מכזית בשר וחלב (כמו בבישול ואכילה).

♦ האם חצי שיעור אסור מן התורה בהנאה ובבישול בשר וחלב?

הפת"ש (ב) כתב שהפמ"ג בפתיחתו להלכות בשר וחלב הסתפק בזה, ושהצל"ח כתב לגבי איסור הנאה שלרמב"ם (שאין מלקות בהנאה מבשר וחלב) ודאי יש איסור דאורייתא בחצי שיעור, ולחולקים עליו (הסבורים שיש מלקות) ודאי אינו לוקה כשנהנה מפחות מכזית.

² פסחים מד ע"ב.

♦ **האם מותר להשתמש באפר של בשר וחלב שנשרפו?**

הפת"ש (ב) כתב שבשר וחלב שנאסרו יש לקוברם, ואם שרפם, האפר אסור אף הוא בהנאה ויש לקברו (ודלא כמנחת יעקב) (הובא בפמ"ג בפתיחתו לסימן) שהתירו כיון שהחלב נפרד וכלה בשריפה). [כף החיים (ג): אם התבשל תבשיל באותו אפר – יש לאסור את אותו מאכל, כגון שצלה עליו ביצה].

האם מותר לתת לכלב שאינו שלו או לעכו"ם שאינו מכירו תערובת בשר וחלב שנאסרה?

לקמן בסימן צד סעיף ג' יתבאר (מחלוקת בדבר, ורוב הפוסקים אסרו).

טיגון בשר בחלב, האם איסורו מדאורייתא או מדרבנן (נפק"מ להנאה)?

הפת"ש (ג) כתב שנחלקו בדבר האחרונים:

לדעת הפרי חדש, טיגון בשר בחלב ביחד אסור מדאורייתא, וכן פסק בן איש חי (ש"ש בהעלותך יג).

מנחת יעקב ומהר"ם שי"ף: אין בטיגון בשר וחלב ביחד איסור דאורייתא.

פרי מגדים: הכריע שבהפסד מרובה יש להקל כדעת המהר"ם שי"ף.

בהליכות עולם (ז, ו) פסק שטיגון בכלל צלייה ודין אחד להם, והעלה שכל שיש ספק נוסף (כגון שלא נצלה או טוגן שליש בישול) – יש להתירו בהנאה.³

ואשרי האיש (פסקי הגר"ש אלישיב, פ"ה אות ז) החמיר אפילו בהפסד מרובה.

האם חם בחם בלא רוטב אסור בבשר בחלב מן התורה?

הפת"ש (ג) הביא שהפרי מגדים כתב בשם הרש"ל שחם בחם בלא רוטב אינו נחשב דרך בישול, ועל כן איסורו רק מדרבנן, ומותר בהנאה.

א. קדרה בשרית בת יומא שבישל בה חלב, האם עובר על איסור בישול? ב. האם התבשיל מותר בהנאה? ג. האם מותר להדליק תערובת בשר וחלב לנר חנוכה? ד. באיסור בשר וחלב, האם יש איסור בבישול אחר בישול?

הפת"ש (ד) כתב בשם הפרי מגדים, שקדרה שבלעה בשר – אם בישל בה חלב עובר על איסור בישול בשר וחלב מן התורה. ולכן נר שהוכן מחמאה בקדרה בשרית, אסור להדליקו להאיר את ביתו (שאסור בהנאה). אך בנר של חנוכה, כיון שמצוות לאו להנאה נתנו, מותר להדליקו.

אך **הפת"ש** עצמו אסר אף לנר חנוכה, ואע"ג שמצוות לאו להנאה נתנו, מ"מ כיון שנר חנוכה בעי שיעור, ודבר הנאסר בהנאה כתותי מכתת שיעוריה, לא יוצא בו ידי חובתו. וכן פסקו **כף החיים** (יד, טז), **והבן איש חי** (ש"ש בהעלותך יד).

והילקוט יוסף (פז, כט) כתב להתיר בנר חנוכה, ומ"מ כתב שטוב להחמיר לכתחילה.⁴

³ בן איש חי שן כתב "שנרות שיש בהם ספק אם עירבו חמאה וחלב יחד, יש להתיר מכח ס"ס, ר"ל ספק אם יש חמאה, ואת"ל יש, שמא נתבטלה בששים, ועוד יש ספק שלישי אולי הלכה כמ"ד אין אסור בהנאה אלא מדרבנן".

⁴ **בהליכות עולם** (ז, ז) כתב שהסניפים להקל הם שמצרפים את דעת הסוברים שאין בישול אחר בישול בבשר וחלב, ועוד שהבשר אינו בעין וי"א שאין בזה איסור דאורייתא (וממילא מותר בהנאה), ועוד ש"מיכתת שיעוריה" אין פירושו שאין כאן כלל שיעור, אלא שהדבר הנאסר נחלק לשיעורים קטנים, וזה בעיה דוקא בדבר שצריך שיהיה שיעור הגודל בחפץ אחד,

◆ **לעניין בישול בקדרה:**

מהפ"ש כאן נראה שפשוט לו שהמבשל חלב בקדרה שבלועה בשר, עובר על איסור בישול בשר וחלב מן התורה. וכן הביא להלן **הפ"ש** (סימן צח ס"ק ו) שהוכיח **החת"ס** בתשובה לתלמידו המהר"ם אש (שרצה לחדש אחרת). וכן פסק **הבן איש חי** (אות ד).

ובהליכות עולם (ז, עמ' יב) העלה שבשעת הדחק או הפסד מרובה יש להתיר בהנאה בשר שהתבשל בקדרה חלבית בת יומא, וכמו כן יש להקל בשעת הדחק לבשל עבור גוי חלב בקדרה הבלועה מבשר. ולגבי קדרה שאינה בת יומא ראה להלן סוף סעיף ג' שמדינא מותר לבשל בה, דהוי איסור דרבנן דשרי בבישול.

◆ **האם בעירוי רותחים יש איסור בישול והנאה כמו בבישול גמור**,⁵ **האם בצלייה יש איסור בישול בשר וחלב**,⁶ **בשר וחלב שנאסרו, והתערבו בתבשיל ונתנו טעם, האם מותר למכרו לגוי**,⁷ **האם גם ציר בשר אוסר בהנאה**,⁸ **האם יש איסור בישול בבשר וחלב שסופו להתאדות, האם הוא רק לוחץ על הכפתור ג"כ אסור?**, **בדין בשול ע"י קיטור אי נחשב כדרך בישול בכך**.⁹

עיין בהערות.

בשר וחלב שנתבשלו, ממתני חלים איסורי אכילה והנאה?

פרי חדש: רק אחרי שליש בישול (מאכל בן דרוסאי) המאכל נאסר באכילה והנאה.

פרי מגדים, כף החיים (ח): אף בבישול של רגע קל (כגון שנפל בשר לסיר חלב רותח וסילקו מיד) נאסר המאכל באכילה והנאה.

הפ"ש בסימן קה (ח) הביא שהחמודי **דניאל** כתב שאיסור שנפל להתיר אינו אוסר אם סילקו מיד עם נפילתו אלא רק אם שהה קצת, ולכאורה ה"ה לבשר וחלב, וכן פסק **הבן איש חי** (בהעלותך ש"ש ב).

הבן איש חי (ש"ש בהעלותך יב) כתב: "בשר בחלב שאסור בהנאה, ואח"כ נתערב ממנו בתבשיל של ירקות או אורז וכדומה, ואין בתבשיל ההוא ששים לבטל הבשר בחלב הנז', מותר למכור לנכרי חוץ

אך בנר חנוכה כיון שיש בכל השיעורים הקטנים יחד שיעור שידלק הנר כזמן הנדרש אין בזה חסרון מצד "מיכתת שיעוריה".

⁵ **הילקוט יוסף** (סימן פז סעיף י'), פסק לדינא שאסור לערות מים רותחים על בשר וגבינה ביחד, אך בדיעבד יש להקל למכור לגוי. וכן העלה **בשו"ת רב פעלים** (**ח"ג חיו"ד סימן ה'**) להתיר לערות מים רותחים על חלב שנתערב בו חלב, ולמכור לגוי, וכן דעת **הביע אומר** (ח"י חיו"ד סימן נח אות ג הערות על רב פעלים ח"ג).

⁶ **הילקוט יוסף** (פז, יד) כתב מחלוקת בעניין, והעלה שאם צלה בשר בקדרה חלבית, ואין בבשר ששים לבטל את הטעם שבקדרה, ניתן לצרף את דעת הפוסקים שסוברים שצלייה איסורה מדרבנן ואת דעת הפוסקים שאין איסור מן התורה בבישול בשר בקדרה חלבית, ולהתיר להרבות על הבשר עד שיתבטל טעם החלב הבלוע בקדרה בשישים.

⁷ **כף החיים** (י) העלה להתיר למכור לגוי תבשיל בניכוי דמי האיסור שבו, כדין כל איסורי הנאה שהתערבו באחרים, שמותר למכור את התערובת לגוי חוץ מדמי האיסור שבה אף שנתן בה טעם, ויתבאר לקמן (בסימן קי, א).

⁸ כתב **הבן איש חי** (**ש"ש פרשת בהעלותך י'**): "ציר היוצא ע"י מליחה ונפל לתוך התבשיל של חלב ונתבשל, אסור בהנאה מן התורה".

⁹ **בשו"ת שבט הלוי** (ח"ט סימן קנו) כתב: שלעניין אם נחשב דרך בישול העלה שיש בזה איסור בישול מכיון שזוהי דרך הבישול. ואף שלוחץ בכפתור יש איסור גם אם נאמר שזה גרמא. ולענין בישול בקיטור כתב שמכיון שהוא בא מכח תולדת אש, אין להקל ולומר שלא נחשב כבישול ע"י האש ממש.

מדמי איסור שבו, דכל איסורי הנאה אפילו יש בהם בנותן טעם מותר למכור לנכרי חוץ מדמי איסור שבו".

יהודי שעובד במעבדה, האם מותר לו לבדוק על ידי בישול חמאה או שוקולד אם יש בהם תערובת של בשר וחלב?

בהליכות עולם (ז, א) העלה שיש להתיר לבדוק מוצר במעבדה אם יש בו תערובת בשר וחלב, וזאת משום שיש כאן כמה צירופים: יש הסוברים שאין בישול אחר בישול בבשר בחלב, ועוד שאינו מתכון, ועוד שיש ספק אם יש תערובת של בשר וחלב, ועוד שספק פסיק רישיה הוי כדבר שאינו מתכון ומותר בשאר איסורים (לפי שיש כאן רק ספק אם יש בתערובת בשר וחלב)¹⁰, ועוד שיש לצרף בתור סניף שבבשר וחלב בטיגון אין כלל איסור בישול אלא איסור אכילה מדרבנן בלבד, ועוד שיש צירוף להקל משום דברי **הכסף משנה** שכתב שהטעם שאסרה התורה את הבישול בבשר וחלב הינו כדי שלא יבוא לאכלם¹¹, ועל פי דבריו יש שלמדו להקל במקרה שאין כונתו בבישול לאכול אלא לשרוף, ובבדיקה במעבדה כוונתו לשרוף¹², והניף ידו בשנית **בשו"ת יביע אומר** (ח"ז סימן ה). ועיין עוד בהסכמת **הרא"צ** הרב יצחק יוסף שליט"א לספרנו מה שכתב בזה.

סעיף ב - שכל הבהמות בשרם אסור בחלב

גדי, לאו דוקא, דהוא הדין שור, שה ועז. ולא שנא בחלב אם, ולא שנא בחלב אחרת, אלא שדיבר הכתוב בהווה.

סעיף ג - שבשר בחלב אסור דוקא בבשר בהמה טהורה בחלב של בהמה טהורה, ואיסור מראית עין

אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בבישול ובהנאה. ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול, ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור, אלא מדרבנן. אבל דגים וחגבים, אין בהם איסור, אפילו מדרבנן. הגה: ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף, הואיל ואינו רק מדרבנן. אבל בשר בהמה, יש להניח אצל החלב שקדים, משום מראית העין, כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ו לענין דם.

¹⁰ וכתב שם בהערות שאמנם **לרע"א** אסור, שלדעתו רק ספק אם יהיה איסור (להבא) מותר, כגון שגורר שולחן ולא יודע אם יעשה חריץ, מה שאין כן ספק לשעבר, כגון כאן שיש ספק אם בלוע בקדרה בשר וחלב. אך ההליכות עולם הביא שדעת הרבה פוסקים להתיר גם בספק שהוא לשעבר.

¹¹ **הילקוט יוסף** (פז, ח) כתב שיש מחלוקת האם טעם איסור הבישול הוא רק שמא יאכל, או שנגזרת הכתוב היא, ולכן כתב שיש לצרף את הסברא הראשונה כסניף להקל כשישנן סברות נוספות.

¹² אלא שיש שהקשו על דברי **הכסף משנה** מכך **שהרמב"ם** אסר לבשל חלב בחלב משום בשר וחלב ואע"פ שאין איסור אכילה, ואם כן נראה שאף אם אינו עלול לאכול יש איסור בישול.

האם עוף בחלב או חיה בחלב אסורים מדאורייתא או מדרבנן (נפק"מ לבישול ולהנאה)?

חולין דף קיג ע"א

משנה: בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה – אסור לבשל ואסור בהנאה; בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה, בשר בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה – מותר לבשל ומותר בהנאה.

ר"ע אומר: חיה ועוף אינם מן התורה, שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים, פרט לחיה ולעוף ובהמה טמאה.

רבי יוסי הגלילי אומר: נאמר לא תאכלו כל נבלה, ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו, את שאסור משום נבלה – אסור לבשל בחלב, עוף שאסור משום נבלה, יכול יהא אסור לבשל בחלב? – ת"ל: בחלב אמו – יצא עוף שאין לו חלב אם [ומבואר בגמרא שלשיטת רבי יוסי עוף אפילו מדרבנן אינו אסור, ואילו חיה אסורה מדאורייתא].

רא"ש, רמב"ם, רשב"א ושאר הראשונים – פסקו כדעת רבי עקיבא, ולכן עוף וחיה שבישולם בחלב מותרים בהנאה, ואסורים מדרבנן באכילה.

מהרא"י – קשה להקל בבשר עוף נגד דעת **התוספות** שכתבו שלא קי"ל כר"ע.¹³

ב"ח (ורש"ל) פסקו שאסור לבשל עוף בחלב, ואחד מטעמיהם¹⁴ הוא מחמת דברי התוס' והמהרא"י הנ"ל שאיסורו מדאורייתא.

אך **הש"ך** (ד) דחה את כל דברי **הב"ח**¹⁵, והעלה שעוף בחלב הוא מדרבנן, ומותר בבישול ובהנאה.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדברי **הרמב"ם**: "אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בבישול ובהנאה. ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול, ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור, אלא מדרבנן. אבל דגים וחגבים, אין בהם איסור, אפילו מדרבנן". וכן פסק **הש"ך** (ד), כנ"ל.

¹³ **התוספות** בדף קיג ע"א (ד"ה בשר בהמה) כתבו דלרבנן (היינו ת"ק) גם עוף אסור מדאורייתא, ודלא כר"ע. ובדף קד ע"ב (ד"ה עוף וגבינה) כתבו לבאר שמנהג העולם להחמיר ולא לאכול גבינה מייד אחר בשר, דלא כדתי אגרא בגמרא, הוא משום שאגרא סבר כר"ע שעוף בחלב לאו דאורייתא, ולא קיימא לן הכי.

¹⁴ **הב"ח** הוסיף שפשוט סוגיית הגמרא משמע שאף לשיטת רבי עקיבא בשר עוף אסור בבישול מדרבנן, ששינוי במשנה (קג:): "כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים", ומשמע שאף בשר עוף, והגמרא (בדף קד) רצתה לדייק שהמשנה היא לא כדעת ר"ע הסובר שעוף אינו מן התורה, אך רב אשי תירץ דכונת המשנה שכל בשר אסור לבשל בחלב, חלקו אסור מדאורייתא וחלקו מדרבנן. ואם כן, מוכח שאף לרבי עקיבא אסור לבשל עוף! (והב"ח הוסיף ורצה לדייק כך אף בלשונות הרמב"ם והרשב"א).

והמגיד משנה כתב שכונת הגמרא שם לא לבישול אלא לאכילה, כפי שבלשון התורה 'לא תבשל גדי' הכוונה לאכילה, אך **הב"ח** דחה שבתורה הכוונה גם לבשל וגם לאכול, אך לא מסתבר לפרש לשון בישול שהכוונה דוקא לאכילה ולא לבישול.
¹⁵ שרוב ככל הראשונים סבורים שעוף בחלב הוא רק מדרבנן, ואף מש"כ התוס' ש"לא קי"ל הכי" הוא רק כדי ליישב את מנהג העולם, ולא שכן עיקר דעתם, ומהרא"י לא כתב שאסור מדאורייתא אלא רק שקשה להקל נגד התוס'. וכן דחה את טענת הב"ח לאסור בישול עוף מדרבנן מכח לשון הגמרא והרמב"ם וכתב שאין דיוקיו נכונים והאמת בפירוש הסוגיא היא כהמגיד משנה.

האם גוזרים על בשר בהמה טמאה משום בשר בחלב, ומאי נפק"מ?

הטור כתב: "אבל בשר טהורה בחלב בהמה טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה ובשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה אינו אלא מדרבנן ומותר בבישול ובהנאה".

הב"י העיר שלשון **הטור** משובשת, כיון שמשמע ממנה שגזרו גם על אכילת בשר טמאה עם חלב משום בשר בחלב. וזה אינו, שהרי לא מצאנו שגזרו חכמים על כך, וגם אין טעם שיגזרו בזה שהרי ממילא ישנו כבר איסור דאורייתא באכילתו משום בשר או חלב הטמאה.

הב"ח חלק על **הב"י**, וכתב שאכן דעת **הטור** שגזרו חכמים על בשר וחלב של טמאה עם טהורה משום בשר בחלב. וביאר שיש טעם לחכמים להוסיף איסור זה על איסור טמאה, שכן יש בזה שתי נפק"מ:

- לדין חתיכה נעשית נבילה (המבואר לקמן בסימן צב סעיף ד', שמצריך שיהיה בהיתר ששים נגד כל החתיכה ולא רק נגד האיסור שנבלע בה), שלשיטת **הטור** דין זה שייך רק באיסור בשר בחלב ולא בשאר האיסורים.¹⁶
- לדין חתיכה הראויה להתכבד (המבואר לקמן בסימן קא, שאינה בטילה אף באלף), שאינו חל באיסור הבלוע בחתיכת היתר חשובה, אך חל בבשר חשוב שבלע חלב.

אך **הט"ז והש"ך** דחו את דברי **הב"ח**¹⁷, ו**הרש"ל** שינה את הגרסא בטור באופן שיהיה מבואר אף בדבריו שאין איסור מדרבנן בטמאה, והסכימו עמו **הדרישה והט"ז**.

האם מותר לאכול דגים בחלב?

ב"י – מעיקר הדין מותר לבשל ולאכול דגים בחלב, אך משום סכנה אסור. וכן פסק **הלבוש**.

ד"מ, ש"ך (ה), **ט"ז** (ג) – מותר לכתחילה לאכול דגים בחלב, ואין בזה משום סכנה ואף **הב"י** לא דק או שזוהי ט"ס בדבריו. **ואשרי האיש** (פ"ז אות יט) היקל בזה לאשכנזים.

הפת"ש (ט) כתב בשם **הבית יהודה** לאסור דגים המבושלים בחלב, ולהתיר את המטוגנים בחמאה.

הפת"ש הכריע שכיון שהעולם מבשל דגים בחלב, מותר לאכול דגים בחלב.

¹⁶ ומשמע שיש חנ"ג גם באיסור דרבנן ולא רק בדאורייתא, והט"ז לקמן בסימן צ', כתב שדין זה תלוי במחלוקת רמב"ם ורשב"א.

¹⁷ משום שלא מצאנו בשום מקום שגזרו חכמים בזה.

והש"ך הוסיף שהב"ח הבין שקושיית **הב"י** על הטור היא **שאינן נפק"מ** בגזירת חכמים זו, אך באמת קושיית **הב"י** היתה **שאינן סיבה** שיראו חכמים צורך לגזור גזירה זו, כיון שבלאו הכי לא יבואו לאכול בשר טהורה בחלב שהרי גם את בשר הטמאה בחלב אי אפשר לאכול (והוסיף **הש"ך** עוד שיש להכריע להקל שלא כב"ח ולומר שאין חנ"ג בבשר או חלב טמאה, משום שדין חנ"ג הוא דרבנן).

והט"ז כתב שאף הנפק"מ שהביא **הב"ח** אינו נכונות, כיון שטעמו של רבינו אפרים (שהוא מקורו של הטור לחילוק לגבי חנ"ג בין בשר וחלב לשאר איסורים), הוא שבבשר וחלב כל אחד בפני עצמו הוא היתר, ורק הצטרפותם יחד גורמת את האיסור, ולכן רק בזה יש דין שהחתיכה כולה נעשית נבילה, ומזה נובע גם הדין שיש לחתיכה דין חתיכה הראויה להתכבד. אך כאן, כיון שאחד המרכיבים היה אסור עוד קודם התערבותם (מדין טמאה), יסבור רבינו אפרים שזה דומה לשאר איסורים, וליכא חנ"ג. אך **הנקה"כ** סתר דחייה זו של הט"ז וכתב שלרבינו אפרים יהיה דין חנ"ג בכה"ג, כיון שאיסור בשר וחלב נוצר רק על ידי התערבותם.

הילקוט יוסף (פז, פא) הכריע שיש לאסור דגים בחלב, אך כתב (פב) שהנוהגים לאכול דגים עם חמאה (כבית יהודה) יכולים להמשיך במנהגם, ובני אשכנז גם כן יכולים להמשיך במנהגם. ומ"מ כתב (פג) שבדיעבד יש להתיר את הדגים באכילה אף אם אין ששים (הליכות עולם ז, ט¹⁸), שלא כדין דגים עם בשר, האסורים אף בדיעבד.

הבן איש חי (ש"ש פרשת בהעלותך טו) כתב לאסור מפני חשש סכנה דגים בחלב, ואף בדגים בחמאה כתב שיש מחמירים. וכתב שם: "ושומר נפשו ירחק ויזהר דהא אפילו הרב פחד יצחק שהיה רופא גדול ונראה לו דאין בזה נזק נמנע מלאכול, ופה עירנו בגדאד אין מטגנים דגים בחמאה דחוששין החשש". והניף ידו שנית **ברב פעלים** (ח"ב חיו"ד סי' י), וכן פסק **בדרכי הלכה** (עמ' 182).

וביביע אומר (ח"י חיו"ד סימן נח אות ה, הערות על רב פעלים ח"ב) העלה שהנוהגים לאכול דגים בחמאה יכולים להמשיך במנהגם.

ובשמ"ש ומנן (ח"ד חיו"ד סימן יב) כתב: "ולדעתי זה תלוי באנשים האוכלים, שמי שיש לו דמיון ואינו רוצה לאכול דגים עם חלב או גבינה או כותח, לא תוכל להסיר לו הדמיון וראוי להניחו, ומכ"ש הראש"ל (הרב עובדיה זצ"ל) נהרא נהרא ופשיטה. אבל מי שישאל על ההלכה, אם מן הדין מותר או לא, תגיד לו בקול רם שמותר. וגן מר"ן ז"ל, אומרים שיש בדבריו ט"ס. אבל למדומיינים לא יועיל כל זה, ולכן טוב להניחם במנהגם".

◆ **חלב עם ג'לטין דגים:**

ואשרי האיש (פ"ז אות ח) כתב שאחד ממוצרי החלב שבו יש ג'לטין דגים, אין לחוש בו משום סכנתא דדגים בחלב, כיון שנפסל מאכילה בתחילתו.

האם דגים שהתבשלו עם בשר בטלים (יביע אומר ח"א יו"ד סימן ז)?

ידוע שאסור לאכול דגים עם בשר מפני סכנה, ומ"מ נחלקו האחרונים האם אפשר לבטל בששים דגים שהתבשלו עם בשר:

ט"ז (סי' קטז סק"ב), **נשמת כל חי**¹⁸ - אפילו כשיש ששים אין ביטול.

ישועות יעקב - במקום מצווה יש להקל.

נקה"כ, פרי תואר, יביע אומר, ואשרי האיש (פ"ז אות ז) - הדגים מתבטלים בששים שאין לחלק בין סכנה לאיסור, ועוד שהרבה כתבו שבזה"ז אין בזה סכנה כ"כ.

◆ **דגים שנפלו לתבשיל של בשר, האם מותר להרבות ששים כנגדם? (שם, סימן ח')**

ביביע אומר הוכיח שמותר: כיון שסכנה באופן שלא מתכוון להזיק לעצמו זהו איסור דרבנן וקיימא לן שמותר להרבות באיסור דרבנן (סימן צט סעיף ו'), ועוד שאפשר לסוחטו מותר דרבנן, ועוד שהרבה

¹⁸ ועיין שם שלשונו **בהליכות עולם** "יש להמנע מלאכול דגים בחלב או עם גבינה מפני חשש סכנה". ובתשובת **בית דוד** מובא שכמו שדגים ובשר אסורים כיון שהדגים באו מהמים והבשר מהיבשה, כך יש לחוש לדגים בחלב, כיון שהחלב בא מן הבהמה.

¹⁹ לרבי חיים פלאגי.

סוברים שנשתנו הטבעים, ולכן אין לחוש לסכנה כ"כ בזמן הזה, ועוד יש לצרף דעת שו"ת באר שבע שדוקא בבינתא יש איסור וגם זה רק כשצלא ולא שבישול.

האם יש איסור בשר וחלב בכבד שטיגנו בחמאה?

הפת"ש (ה) הביא מעשה שטיגנו בטעות כבד עם חמאה, והמהר"ם שי"ף התירו בהנאה משני טעמים: 1. גדי אסרה תורה ולא דם, וכבד הוא דם²⁰. 2. דרך בישול אסרה תורה וטיגון לא בכלל בישול.

חלב, נבילה, או טריפה שבישלה עם חלב, האם יש בהם איסור בישול או הנאה?

האם כשאין איסור אכילה ישנו איסור הנאה, ומה הנפק"מ?

הפת"ש (ו) כתב בשם הרמב"ם שחלב שבישלו עם חלב, לוקה על בישולו משום בשר וחלב, אך אם יאכלנו לא ילקה על אכילתו משום בשר וחלב, כיון שכבר אסור באכילה מצד חלב, ואין איסור חל על איסור (כלומר אין איסור בשר וחלב חל על איסור חלב).

וביאר הרמב"ם בפירוש המשניות שיש בדבר זה "נקודה נפלאה", שהיא שכיון שאיסור ההנאה אינו אלא נובע מאיסור האכילה שהוא בכלל, לכן בכל מקום שלא חל איסור האכילה (כגון משום אין איסור חל על איסור) לא חל גם איסור הנאה, אף שאיסור הבישול קיים, ולפי זה המבשל בשר האסור באכילה עם חלב, מותרת התערובת בהנאה.

וכתב הדגול מרבבה שהסומך על היתר זה במקום הפסד לא הפסיד. ולפי זה לכאורה יהיה מותר להנות מנר העשוי מחלב וחמאה. וכעין זה פסק בילקוט יוסף (פז, כח) שכשישנו צירוף נוסף ניתן לסמוך על הרמב"ם ולהנות מנר של חלב וחמאה (כגון שהתבשלו כבר שיש אומרים שאין בישול אחר בישול, או שיש ספק אם מעורב בנר חמאה). ובשו"ת שמע שלמה (ח"ב חיו"ד סימן ג) פסק שיש לנהוג כרמב"ם אף בלא כל צירוף.

אך הפרי מגדים והמעיל צדקה חלקו והעלו כדעת הפוסקים שסוברים שאע"פ שאין איסור אכילה יש איסור בהנאה וכן פסק הבן איש חי (ש"ש בהעלותך ה). וכן פסק בשמש ומנן (ח"ג סימן ב) אך כתב שבמקום הפסד גדול מאד, או יש ספק אחר אז יש לצרף דעת הרמב"ם ויש להקל.

והחת"ס כתב שלדעתו יש לאסור, אך המורה כדגול מרבבה אין מזניחים אותו. והוסיף שאף למתירים אין ההיתר אלא להינות מאורו לאחר שהודלק, אך להדליק את הנר אסור לכו"ע משום בישול בשר וחלב (אך אם נתערב בנרות אחרים – מותר. וראה להלן סימן קי לגבי דבר שבמנין).

האם מותר לבשל בשר לגוי בקדרה חלבית שאינה בת יומא?

הפת"ש (ח) כתב בשם הספר חמודי דניאל שכיון שהקדרה שאינה בת יומא איסורה מדרבנן, וחכמים לא גזרו על הבישול וההנאה באיסורי דרבנן – יש להקל לבשל בשר לגוי בקדרה חלבית שאינה בת יומא. אך למעשה ראוי להחמיר לכתחילה כפי שמבואר מדברי הרמ"א בסעיף ו'. וכן פסק בהליכות עולם (ז, ח) (ולעיל בסעיף א' התבאר שלדעתו בשעת הדחק או הפסד מרובה יש להתיר אף בקדרה בת יומא). וע"ע ביביע אומר (ח"ד חיו"ד סימן ו).

²⁰ הפרי מגדים כתב שההיתר של 'גדי אסרה תורה ולא דם', כתבו המהר"ם שי"ף לסניף בעלמא, ואין לסמוך עליו לבדו.

דברי הרמ"א והנו"כ לגבי מראית העין יובאו להלן בסמוך עם המתבאר בסעיף ד.

סעיף ד - המשך דין איסור מראית העין

אסור לבשל בחלב אשה, מפני מראית העין. ואם נפל לתוך התבשיל, בטל, ואין צריך שיעור. הגה: ונראה לפי זה, דכל שכן דאסור לבשל לכתחלה בחלב טמאה, או בשר טמא בחלב טהור. ודוקא בשר בהמה, אבל בעוף, דרבנן, אין לחוש.

מה דין חלב אישה שנפל לתוך תבשיל של בשר?

האם יש איסור מראית העין באיסורי דרבנן (כגון עוף בחלב)? האם יש איסור מראית העין בבשר טמאה בחלב? האם יש איסור מראית העין בבישול או רק באכילה?

♦ מראית העין באיסורי דרבנן:

הב"י הביא את דברי **הרשב"א בתשובה** (ח"ג סי' רנ"ז), שכתב: "מסתברא שאסור לבשל בשר בחלב אשה מפני מראית העין, ואם נפל לתוך התבשיל – בטל ואין צריך שיעור".

הדרכי משה תמה על **הרשב"א** שהרי התירו לבשל בשר טמאה בחלב טהור או עוף בחלב, ולא אסרו מפני מראית העין, והשאירו בצ"ע.

השו"ע פסק כדברי **הרשב"א**, **והרמ"א** הוסיף שלפי זה כ"ש שאסור לכתחילה לבשל בשר טמאה בחלב טהור (או להיפך), אך עוף בחלב יש להתיר כיון שהוא מדרבנן.

חילוק זה בין דאורייתא לדרבנן מקורו בדברי **הדרכי משה** בסי' סו, שם כתב ששמע **שהמהרש"ל** למד מהא דאסור לאכול דם דגים משום מראית העין א"כ ישים בו קשקשי דגים, שה"ה שהמנהג לאכול עוף בחלב שקדים הוא אסור משום מראית העין, א"כ ישים לידו שקדים. **הדרכי משה** דחה את דבריו, דיש לחלק בין דם שהוא איסור כרת לעוף בחלב שהוא מדרבנן.

וכן פסק **הרמ"א** כאן בסוף סעיף ג, שנהגו לאכול עוף בחלב שקדים, משום שעוף בחלב הוא דרבנן, אך אם אוכל בשר בהמה עם חלב השקדים (ובישלם יחד, שאל"כ זה שוב איסור דרבנן, **שי"ך**) יש לשים ליד החלב שקדים, משום מראית העין.

הרש"ל והשי"ך (י) דחו את דברי **הרמ"א**, וכתבו שאף באיסור דרבנן יש לחוש לאיסור מראית עין, שכן מוכח בגמרא שאסרה לצאת בזוג (פעמון) בשבת אע"פ שהוא פקוק (לא משמיע קול) משום שנראה כהולך למוכרו, ואיסור מכירה בשבת אינו אלא מדרבנן.

ואילו **הפרי חדש** הסכים עם הרמ"א בכל דבריו (הן לגבי היתרו באיסור דרבנן והן לגבי איסורו בבשר טמאה, כדלקמן), ויישבו מקושיות החולקים.

הט"ז (ד) כתב שחילוק הרמ"א בין דאורייתא לדרבנן הוא נכון, אך מ"מ אם יכול יניח שקדים גם כשמבשל עוף בחלב שקדים, דכל מה דאפשר לתקוני מתקנין. מאידך, אם אין לו שקדים, כתב הט"ז שאין זה מעכב מלאכלו אף בבשר בהמה. ולצורך גדול (כמו רפואה) ביאר **הט"ז** בלשון **הרמ"א** שמותר אף לכתחילה לבשל ולאכול דברים שאיסורם משום מראה"ע של איסור דאורייתא.

הפת"ש (י, ובנחלת צבי) כתב שגזרו איסור מראית העין באיסורי דרבנן רק כשעושה בפני רבים, כגון בסעודות גדולות וכד', אך בביתו (אפילו אם בני ביתו רואים) ליכא מראית העין בדרבנן ומותר (בזה ביקש בנחלת צבי ליישב את הרמ"א מהשגת הרש"ל והש"ך, דבפני רבים ודאי יש מראית העין בדרבנן, אך הרמ"א מיירי בתוך ביתו, ובזה אינו אסור אלא בדאורייתא).

♦ **מראית העין בבשר טמאה בחלב, ומראית העין באיסורי בישול:**

מדברי **הרמ"א** בסעיף ד משמע שהרמ"א אכן מחמיר אפי' בבישול בשר בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה (אע"פ שבדרכי משה כתב שזה תמוה והשאירו בצ"ע, כנ"ל).

וביאר **הש"ך** שלמסקנת **הרמ"א** לאסור, צריך לומר שמה שמצאנו שהתירו בכל מקום בשר טמאה בבישול בחלב טהורה היינו מצד הדין, אך בפועל בד"כ הדבר אסור משום בשר בחלב. ואמנם יש לזה נפק"מ באופנים שאין איסור מראית העין (כגון לצורך רפואה, שהתירו עבורה איסורי מראית העין אע"פ שאין סכנה, או כשעם לידו דבר היכר המוכיח שהוא היתר).

אך **הש"ך** עצמו מציין בזה, כיון שפשטות כל הפוסקים שהדבר מותר לגמרי, ולכן כתב דרך אחרת: שלא אסרו משום מראית העין אלא **אכילה בלבד**, אבל בבישול לא שייך כלל מראית העין (דשם מבשלו לרפואה וכדומה), ובזה מיושבת קושיית **הרמ"א** על **הרשב"א**, שאין כונת **הרשב"א** והשו"ע לאסור את הבישול אלא את האכילה (ולשון בישול שכתבו ר"ל אכילה, כמו שמצאנו גם בלשון התורה והגמרא), ובשר טמאה בלאו הכי אסור באכילה²¹.

הט"ז גם הוא כתב שמשמעות **הרשב"א** עצמו שטמאה מותרת לגמרי בבישול בחלב, ולכן צריך לומר שלא אסרו משום מראית העין אלא כשכל א' בפ"ע שרי, דאז מיחלף בבשר בחלב, אך לא כשאחד אסור. אך **לדינא** כתב שאין בידו להקל במה שהחמיר הרמ"א. ולפ"ז כתב שכ"ש שיש לאסור לבשל עוף בחלב (ודלא כלבוש שכתב שזה שרי משום שבשר עוף ניכר).

♦ **שתיית חלב שקדים אחרי ארוחה בשרית, ודינים נוספים באיסור מראית עין בבשר וחלב:**

הילקוט יוסף (פז, נח, ס) פסק שלכתחילה יש להניח שקדים אף בבישול עוף בחלב שקדים (כהט"ז, ודלא כהש"ך והרמ"א), ובבשר צריך מדינא (כהרמ"א). עוד פסק: שאם רוצה לשתות חלב שקדים אחרי בשר אין צריך היכר כלל, וה"ה גלידה וכו' שרי, וכן העלה **ביביע אומר** (חיו"ד ח"ו סימן ח)²². עוד פסק (נט) שאם יש בשר מכוסה מן העין, כגון שעשו אורז עם בשר והניחוהו בתוך עלי גפן, מותר לאכלם עם חלב שקדים גם בלי להניח שקדים, כי אין כאן בשר בעין אלא מכוסה.

והוסיף (שם, יז) שהעיקר לדינא הוא שמותר לבשל עוף אף בחלב ממש, ובפרט אם עושה לצורך רפואה אפילו לחולה שאין בו סכנה. וכן פסק **הבן איש חי** (ש"ש בהעלותך ה).

ולענין בשר טמאה פסק הילקוט"י (פז, נד) לחשוש למראית עין בבישול חלב עם בשר בהמה טמאה.

²¹ הש"ך הוסיף שניתן ליישב בדרך שלישית, שבשר טמאה וחלב טמאה מינכרי, שהם משונים, ודוקא חלב אשה דומה לחלב בהמה טהורה, אך כתב שהדרך העיקרית היא שאין איסור מראית העין אלא באכילה ולא בבישול, כנ"ל.

²² מדובר ששותה החלב אחר הארוחה הבשרית והעלה היביע אומר והילקוט יוסף שמכיון שאין האיסור ניכר בשעת אכילתו ושתייתו ממש לא חיישין לאסור משום מראית העין. ולכן אין צורך לתת שקדים עם החלב הצמחוני הזה, כדי שיהיה היכר בדבר.

והשו"ע המקוצר (קלו, ח) היקל שבבשר חיה ועוף אין לחוש למראית עין, אך בבשר בהמה בחלב שקדים צריך להניח שקדים בתוכו או סמוך לו הן בשעת האכילה והן בשעת הבישול (כרמ"א).

◆ **טינון נקניק צמחי בחמאה חלבית:**

בילקוט יוסף העלה להקל, וכתב שהמחמיר תבוא עליו ברכה (פז, סא).²³

ובדרכי ההלכה (עמ' 182) פסק שכיום שיש מאכלים מסויה שידועים לכל, מותר לאוכלם בחלב ואין לחוש בזה למראית עין. **ובשו"ת שבט לוי** (ח"ט סי' קז) כתב בענין אכילת שניצל פרווה עם גבינה אם יש בזה משום דין מראית עין, היות כהיום מפורסם מאד דאיכא נקניק ושניצל דאינו בשר כלל, לא שייך כלל מ"ע, ועוד. והעלה שאע"פ שגזרו על בשר בהמה עם חלב שקדים, עכ"פ אין הכרח לחדש גם כאן גזרה, והעלה על פי זה ללמד זכות עכ"פ על אלו שעושים כן. ומ"מ נראה שלכתחילה אסור.

◆ **מאכלים פרווה הנראים כחלביים:**

בספר הכשרות (עמ' רעו) כתב שמלבין קפה גלידות וקצפות פרווה, אפילו בצבעי שוקו וניל – מותרים באכילה בארוחה בשרית ואין לחשוש משום מראית העין. בכלל זה, מרגינה ומוצרים העשויים סויה וכדומה, במידה והם מוכרים ונפוצים, מותר לאוכלים עם בשר או חלבי. אכן, יש מצדדים, להניח על גבי השולחן את האריזה, המעידה על היות המאכל פרווה. וכן חלב סינטיטי שלא נפוץ ומוכר, אין לשתותו במהלך ארוחה בשרית, אלא אם כן, מניחים ליד החלב את אריזתו. וכן דעת **המקור נאמן** (ח"א סימן תקצג) שצריך להניח האריזה ליד החלב.

סעיף ה - ביצים הנמצאות לאחר שחיטת העופות - האם יש להם דין בשר

ביצים הנמצאים בעופות, אם הם גמורות, דהיינו שיש להם חלבון וחלמון, אף על פי שהיא מעורה בגידים, הרי זו גמורה ומותר לאכלה בחלב. אבל אם אין לה אלא חלמון, אסור לבשלם בחלב. אבל אם אכלם בפני עצמם, מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב.

השוחט את התרגולת ומצא בה ביצים, האם מותר לבשלם בחלב?

מסכת ביצה ז ע"א

השוחט את התרגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות לאכלן בחלב, רבי יעקב אומר: אם היו מעורות בגידין אסורות.

רשב"א - פסק כדעת ת"ק, וביצה גמורה זוהי ביצה שיש בה לפחות חלמון וחלבון אע"פ שמעורה בגידים.

רש"י - פסק כדעת ת"ק, וביצה גמורה זוהי ביצה שיש בה לפחות חלמון, אע"פ שהיא מעורה בגידים.

²³ כי אין כאן איסור דאורייתא לאומרים שטינון דרבנן, ועוד שהיום שכיח נקניק צמחי ואין כ"כ מראית העין. וכן קוסקוס שנראה כחמאה שרי לבשלו עם בשר (כסברת **התפארת ישראל**, שיש לחשוש למראית העין דוקא כשיש קצת חשש לצד האיסור יותר מן ההיתר).

אורחות חיים דעה קמיתא – ביצה גמורה זוהי ביצה שיש לה גם את הקליפה הלבנה ודקה, אף שעדיין היא רכה.

אורחות חיים בשם רבינו יהונתן (לפי הב"י) – ביצה גמורה זוהי ביצה שיש לה חלבון וחלמון אפילו שאין לה קליפה דקה, ובתנאי שלא תהיה מחוברת באשכול.

הש"ך השיג על הב"י, וכתב שאע"פ שהביצה מחוברת לאשכול, מותרת הביצה בחלב.

מרדכי בשם רשב"ם – ביצה גמורה זוהי ביצה שנגמרה בקליפתה, וקליפתה קשה באופן שתוכל להימכר בשוק.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדעת הרשב"א.

הש"ך (י) חלק והעלה כדעת **המרדכי**, שכן רוב הפוסקים סבורים כדעת **רבי יעקב** בגמרא, שכל שמעורות הביצים בגידים אסור לאכלם עם חלב. אמנם במקום הפסד מרובה, יש להקל כדעת **רש"י** (יותר מהשו"ע), שאע"פ שיש לביצה רק חלמון והיא מעורה בגידים – מותר לאכלה בחלב.²⁴

הש"ך הוסיף שכל זה מדינא, אך למעשה כתב **המהר"י** שנהגו הנשים שכל הביצים שנמצאו בתוך העוף, אפילו נגמרו הביצים לגמרי בקליפה קשה – אינן מבשלות אותן בחלב. אך סייג **הש"ך** שבמקום שאין המנהג כן – אין לחוש לזה כלל.

הילקוט יוסף (סימן פז, יו) פסק להקל בדיעבד אם נתבשלה הביצה עם חלב אפילו אם יש לביצה רק חלמון (כש"ך). ולכתחילה הכריע **כשו"ע** שרק אם יש לביצים חלבון וחלמון מותרות, ואע"פ שמעורות בגידים (פז, סה). וכעין זה מובא **בהליכות עולם** (ז, י) שאם נפלה הביצה לתבשיל, אף שהיה לה חלמון בלבד – התבשיל מותר ואין צריך ששים כנגדה²⁵. **ובכף החיים** (כד) החמיר להצריך ששים כנגדה.

והבן איש חי (ש"ש בהעלותך טז) כתב שאע"פ שמעיקר הדין אם הביצים גמורות מותר לאוכלם עם חלב, מ"מ נהגו שלא לאכלם בחלב, והוסיף שמ"מ אם נפלה לתבשיל אינה אסורת.

♦ האם יש להמתין שש שעות אחרי אכילת ביצים:

השו"ע פסק על פי **רבינו יהונתן**, שהראשונים נחלקו דוקא לעניין האם מותר לאכול את הביצים עם חלב ממש, אך לעניין אם מותר לאכול אחרי הביצים חלב מותר לכולי עלמא. וכן פסק **הילקוט יוסף** (פז, טז), אך הוסיף שהמחמיר תבוא עליו הברכה.

♦ האם הביצים צריכות מליחה:

הבית יוסף כתב שהעולם נוהגים למלוח את הביצים שנמצאו בתרנגולת. אמנם כתב שזאת חומרא שיכולה לבוא לידי קולא, שכיון שמצד עצמם אין להם מה לפלוט, יש לחוש שמא יבואו למלחם עם עוף ויבלעו מהדם הנפלט מהעוף. ולמעשה כתב **הב"י** שנוהגין למלוח הביצים עם בשר, אם אין להם חלבון. **הבן איש חי** (ש"ש בהעלותך טז). כתב שנוהגים למלוח הביצה לבדה או ע"ג בשר.

²⁴ **הש"ך** התיר אפילו אם הביצים היו מחוברות לשידרה. ולא כב"י שרצה לומר שאותם המחברות אסורות לאכלם בחלב, משום שדייק במש"כ הטור "כאותם המחברות לשליל", שאם היו מחוברות אסורות, כמבואר לעיל.

²⁵ והטעם להקל בנפלה לתבשיל שכיון שיש הרבה פוסקים שמקילים כשיטת **רש"י**, אין להחשיבו כבשר שלא נמלח, ושלא כדעת **כף החיים**.

◆ **עברו ובישלו את הביצה שאין אלא חלמון בלבד שנמצאה לאחר שחיטת התרנגולת ללא מליחה בקדרה, האם אוסרת התערוכת?**
 עיין בהערה²⁶.

◆ **כשילדה התרנגולת ואז נשחטה:**

הפת"ש (יב) כתב בשם השאילת **יעב"ץ** שכל מחלוקת הפוסקים היא דוקא בנמצאה לאחר השחיטה, אך כאשר ילדה ואז נשחטה מותרת הביצה בחלב.

מה ההבדל בין ביצים שנמצאו בתרנגולת לאחר שחיטה שהשו"ע (וכן הטור והרשב"א) **התירום** **אף אם הן מעורות בגידים, לבין ביצה מעורה בגידים שנפלה מתרנגולת חיה שהכה אותה על זנבה, שהטור והשו"ע פסקו כדברי הרשב"א שאסרם?**

הט"ז (ו) הביא שהרש"ל כתב שאפשר לתרץ בדוחק שלעניין בשר וחלב האיסור הוא דוקא כשיש **טעם בשר**, וביצה שנגמרה מעט (אפי' בחלבון וחלמון בלבד) אף שהיא מעורה עדיין בגידים אין בה כל טעם בשר. ולעומת זאת לענין אבר מן החי כל דבר שאינו נחשב כעומד לגמרי בפ"ע הוא אבר, ולכן כשפרש מן החי אסור באכילה. **אך למעשה** כתב **רש"ל** שזה דוחק להלכה, והעיקר הוא שכל זמן שמעורה בגידין דינה כבשר לכל דבר.

הש"ך (ט) תירץ שלושה תירוצים אחרים:

- כיון שעוף בחלב אסור רק **מדרבנן**, מקילין בזה יותר מאבר מן החי שדאורייתא.
- עוף בחלב קל יותר כיון שכל אחד **בפני עצמו היה מותר**, משא"כ באבר מן החי שמסתמא אסור.
- איסור אבר מן החי אינו כולל בשר בלבד אלא כל דבר שהיה חלק מן החי, ואף חלב היה אסור אלמלא גלי לן קרא להדיא להיתר. וכן הביצה כאן לא נאסרת משום שהיא בשר אלא משום שכל עוד אינה גמורה ועומדת בפ"ע היא נחשבת לחלק מהעוף, אך באמת אינה כבשר כלל.

סעיף ו - איסור אכילה מדרבנן וחומרות הרמ"א

המעושן והמבושל בחמי טבריא, אין לוקין עליו. וכן המבשל בשר במי חלב, או בחלב מתה, או בחלב זכר, או שבישל דם בחלב, פטור, ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב הגה: וחלב זכר לא מקרי חלב כלל. ואם נפל לתוך קדרה של בשר, אינו

²⁶ **בשו"ת יביע אומר** (ח"ה חיו"ד ס' ו אות ד') כתב וז"ל: בהשקפה ראשונה נראה שמאחר שפסק מרן שדינה כדין בשר ואסור לאוכלה בחלב, וכדעת הרשב"א, בעינין ששים לבטלה, אולם באמת בהגלות נגלות דברי כל הראשונים הנ"ל דס"ל שכל שנגמר החלמון אין עליה יותר תורת בשר, הלא הם: רש"י ותוס', והרא"ש והטור ורבינו ירוחם, ור' ישעיה הא' בתוס' רי"ד, ונכדו הריא"ז, והמאירי. (ולפמ"ש"כ לעיל גם הר"ן ס"ל הכי, שאם אינה מעורה בגידין אפילו נגמר החלמון יצאה מתורת בשר, וכן פירשו בכוונתו המנחת יעקב והקהלת יעקב אלבעלי). וא"כ ודאי שכדאים הם כל הפוסקים הנ"ל בדרבנן לסמוך עליהם שלא לאסור תערובת, ולא צריך ששים. **ולא כזבחי צדק** (עה, ס"ק יח) וכף החיים (כד) שהחמירו להצריך ששים בקדרה

אוסר. אבל חלב מתה, ומי חלב, אוסרים המאכל כמו חלב עצמה. ואפילו בבישול, יש לאסור לכתחלה (כן משמע בארוך כלל ל"א). יש אומרים דאסור לחתות האש תחת קדרה של עו"ג, לפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב פעמים בשר, והמחתה תחת קדרה שלהם בא לידי בישול בשר בחלב (הגהת מרדכי פ' הצלמים). עוד כתבו, דאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב וליתן לפני בהמה, דאסורים בהנאה (מהרי"ו). עוד כתבו, דהכלי שעושין בו מים לחפית הראש, אין לשמש בו, דעושין אותה מאפר שעל הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב (מהרי"ל). ולכן יש לאסור גם כן להשתמש מן הקדירות של התנורים שבבית החורף, משום דנתנים עליהם לפעמים בשר וחלב הקדרות שמבשלים בתנורים (מהרי"ו). ובדיעבד אין לחוש בכל זה. ואף לכתחלה אין בזה אלא חומרות בעלמא, והמיקל לא הפסיד.

בשר וחלב שעישנם יחד או שבישלם בחמי טבריה, האם אסורים מן התורה?

ירושלמי מסכת נדרים פרק ו הלכה א

הנודר מן המבושל מהו שיהא מותר מן המעושין. מהו שיהא מותר במטוגן. מהו שיהא מותר בתבשיל שנתבשל בה מי טבריה.

מגיד משנה: המעושין, והמבושל בחמי טבריה יש בהם ספק דאורייתא.

פר"ח וגר"א: מעושין אסור מן התורה (שבמקום אחר בירושלמי פשטו שבמעושין חייב).

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק ע"פ **הרמב"ם** שבמעושין ובמבושל בחמי טבריה אסור אך אינו לוקה, דהוי ספק דאורייתא.

בשר שבושל בחלב מתה, חלב זכר או חלב שחוטה – האם אסור מהתורה?

חולין דף קיג ע"ב

בחלב אמו – ולא בחלב זכר, בחלב אמו – ולא בחלב שחוטה, בחלב אמו – ולא בחלב טמאה.

וכן פסק **השו"ע**. ומשמע שמכל מקום אסור מדרבנן (ולענין מהו חלב זכר עיין לקמן).

רע"א הקשה, מדוע לא גזרו איסור בישול על עוף בחלב, כמו שגזרו כאן לאסור אף את הבישול מדרבנן?

ותירץ בשם **תפארת למשה** שחכמים גזרו על איסור בישול רק כאשר יש לחוש באותו מין שיבוא לידי איסור דאורייתא, כגון בחלב מתה (שאם היה החלב של פרה היה בישולו אסור מן התורה). אך בעוף בחלב כיון שאין מציאות שיכול לבוא במינו לידי איסור דאורייתא – לא גזרו על בישולו.

מהם מי חלב שאיסורם מדרבנן?

התוספות כתבו להוכיח שיש איסור מדרבנן במי חלב, שהרי כותח עשוי מנסיובי דחלבא, ומפורש בגמרא שנאסרים ע"י בשר.

אך **הרא"ש** חלק עליהם וכתב שנסיוני דחלבא אינם מי החלב שכתבה הגמרא, אלא הם כחלב ממש ואיסורם מדאורייתא, ומי חלב הם הנשאים לאחר שהוציאו מהחלב את כל האוכל (ומ"מ כתב שאפשר שאכן הם אסורים מדרבנן). וכ"פ **הטור**, וכן הביא **השו"ע** להלן (סעי' ח).

וכתב **הש"ך** בשם **האוי"ה**, שאפילו מי חלב שנשארים אחר שעושין הגבינות – הם בכלל מי חלב ואסורים את המאכל (מדרבנן).

♦ **האם חלב זכר של בהמה שהתבשל בבשר אסור? ומה הדין בחלב זכר של אדם?**

השו"ע פסק שאין לוקין על אכילת בשר שהתבשל בחלב זכר, ומשמע מהלשון שמ"מ אסור מדרבנן (ככל שאר המקרים שפרט השו"ע בסעיף זה), אך **הרמ"א** כתב: "חלב של זכר לא מיקרי חלב כלל".

ו**הש"ך** ביאר שאין כאן מחלוקת, אלא **השו"ע** מדבר בחלב זכר של בהמה ובו יש איסור מדרבנן, אך **הרמ"א** מדבר בחלב זכר של אדם.

אך **רוב האחרונים** רוח אחרת עמהם, והעלו שאף **הרמ"א** דיבר בחלב זכר של בהמה, ופליג אשו"ע (פרי מגדים).

האם חלב של בת פקועה אסור בבשר מדאורייתא?

הפתי"ש (יד) הביא שרע"א ושער המלך צידדו שאיסורו מדרבנן כחלב שחוטה, אך **הנודע ביהודה** חלק וכתב שכיון שנעשית אם, חלבה אסור בבשר מדאורייתא.

♦ **דם שבישלו, האם לוקים עליו?**²⁷

הבית יוסף²⁸ דייק מלשון הרמב"ם שכתב ש'אין לוקין משום בשר וחלב' על אכילת דם שבושלו בחלב, שמ"מ לוקה על אכילתו משום דם, ואע"פ שבישלו (וביאר שהרמב"ם סובר שאין הלכה כמ"ד בגמרא שדם שבישלו פטור עליו).

בשו"ע העתיק לשון הרמב"ם, ומשמע לכאורה שפוסק שדם שבישלו חייב עליו, וכן פירש **הש"ך** (טו), אך כתב שהעיקר לדין הוא כדעת רוב הראשונים שדם שבישלו איסורו מדרבנן²⁹.

מחומרות הרמ"א:

♦ **האם מותר לחתות תחת קדרה שבישל בה גוי?**

הרמ"א הביא שיש **אומרים** שאסור לחתות תחת קדרה של גויים, שפעמים מבשלים בה בשר ופעמים חלב, ויבוא לידי בישול בשר בחלב (אך **סיים הרמ"א** על חומרא זו ושאר החומרות דלקמן ש"בדיעבד אין לחוש בכל זה, ואף לכתחלה אין בזה אלא חומרות בעלמא, והמיקל לא הפסיד").

²⁷ נידון זה מופיע בכמה מקומות בסיכום, ועיקר הבירור מופיע בהלכות מליחה, ש'סוגיא במקומה עדיפה'.

²⁸ **והטור** כתב: "כתב **הרמב"ם**, המבשל בחמי טבריא, ומעושן, ודם שבישלו בחלב – פטור ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב. המבשל שליל בחלב – חייב, וכן האוכלו. המבשל שליל או עור גידין ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים בחלב – פטור, וכן האוכלו פטור. המבשל במי חלב או בחלב מתה או בחלב זכר – פטור".

ותמה עליו **הבית יוסף** מדוע שינה מהחלוקה שכתב הרמב"ם שבדברי הרמב"ם משתמע שעל דם וחלב מתה אין לוקין על אכילתם משום בשר וחלב אך כן לוקים משום דם או חלב מתה ומדוע החסיר הטור מהחלוקה הראשונה את חלב מתה.

²⁹ ועיין בסימן סט סוף סעיף א' ובסימן צב סעיף ד' בסתירת פסקי השו"ע מסימן קו, בהע'.

הש"ך (יח) **הביא שהמרדכי** הוסיף וכתב שמשום כך יש לייחד לשפחות גויות שהם בבית ישראל שתי קדירות, אחד לבשר ואחת לחלב, כדי שלא יבוא ישראל לחתות בטעות תחת בשר וחלב. אך **הש"ך** כתב שזו חומרא בעלמא, ואין העולם נזהרים בזה.

ואשרי האיש (פ"ה אות ד) כתב שמכאן שבמקומות בחוץ לארץ, שמסודר, שכל בנין שורף את האשפה שלו על יד מיתקן שבתוך האשפה, ששורף את הכל ע"י לחיצת כפתור, אסור ליהודי לבצע את השריפה, כיון שיש שם תערובת של בשר בחלב, ואע"פ שזה הולך לאיבוד.

♦ **מים שהדיחו בהם כלי בשר, שעירבם עם מים שהדיחו בהם כלי חלב:**

הרמ"א הביא שיש אומרים שאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר (שהיה בהם שיורי בשר בהמה³⁰) עם מים שהדיחו בהם כלי חלב, וליתנם לפני בהמה, דהמים אסורים בהנאה (וסיים הרמ"א שזוהי חומרא בעלמא, כנ"ל).

והש"ך (יט) ביאר שכוונת המחמירים היא דוקא באופן שהמים היו עודם רותחים כשנתערבו, שאם לא כן לא יאסרו המים בהנאה, מכיון שרק דרך בישול אסרה תורה.

♦ **דין כלי שעושים בו סבון העשוי מבשר וחלב, ודין הסבון:**

הרמ"א הביא עוד בשם יש אומרים "דהכלי שעושין בו מים לחפית הראש, אין לשמש בו (לבישול), דעושין אותה (את מי החפיפה) מאפר שעל הכירה, ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב (ולכן נאסר הכלי)" וסיים הרמ"א שזוהי חומרא בעלמא³¹, כנ"ל.

הש"ך (כ) ביאר שמ"מ מי החפיפה עצמם היו מותרים בשימוש, כיון שאינו דבר של אכילה ואינו נהנה מגוף האיסור (אלא מהמים שבלעו מהאפר של בשר וחלב).

הרחבות לסעיף:

עיין בהערה³².

³⁰ מדובר שיש בכלים שיורי בשר בהמה דוקא, שכן בשיורי בשר עוף אין איסור הנאה.

³¹ כי נשרף כל לחלוטית הבשר והחלב, וכבר נפגמו הבשר והחלב.

³² **הילקוט יוסף** (סי' פז) הביא כמה עניינים הקרובים לחומרות המובאות ברמ"א:כד. כיור (קערת המטבח) שנסתם משיירי מאכל, ויתכן שיש בנקב הכיור שיירי שומן ושיירי גבינה (כאשר יש בבית רק כיור אחד), ורוצה לשפוך מים רותחים מכלי ראשון על פתח הכיור כדי להמיס את השומן ולגרום למים שיזרמו כתיקנן, יש אומרים שלכתחילה אין ראוי לעשות כן, מחשש לבישול בשר בחלב. ויש מקילין בזה, וכן הוא מעיקר הדין. וכיום שחומרי ניקוי חריפים מצויים בכל בית, והחומרים גורמים לפגימה גדולה בשיירי המאכל, וגם מכלים את השיירים, ועל ידי כך הסתימה נפתחת, לכתחלה עדיף לעשות כן, וגם עדיף שלא ישפוך להדיא על השיירים, אלא בצד. אולם מעיקר הדין מותר לערות רותחין לפתח הכיור, ובפרט כשידוע שיש שם שיירי עוף ולא בשר. כה. יש נמנעים מלערוט מים רותחים לתוך פח אשפה, או לתוך המשולש שבכיור שנותנים בו שיירי המאכל, דיש לחוש שמא יש שם שיירי שומן ושיירי גבינה, ועל ידי העירוי הבשר והגבינה יתבשלו יחד. ומכל מקום מעיקר הדין אין בזה איסור, שהרי אין זה ברור שיש שם שיירי שומן וגבינה צמודים זה לזה, וכן אין זה ברור שהרותחים יגרמו לבליעת טעם הבשר בגבינה, או להיפך, שיש אומרים דאין עירוי מבשל כלל, וכן אין בישול אחר בישול בבשר בחלב. ואמנם ראוי לזהר שלא לשפוך שמן רותח שטיגנו בו בשר על חתיכות פיצה וגבינה שבתוך פח האשפה, שבשפיכה זו גורם לבישול בשר בחלב. **ואשרי האיש** (פ"ה אות ג) כתב מותר לשפוך רוטב של בשר כשהוא רותח, לאשפה שיש בה חלב או גבינה, אם הם נפסלו מאכילת אדם.

כו. מותר לכבס מגבות שהשתמשו בהם בארוחה בשרית, יחד עם מגבות שהשתמשו בהם בארוחה חלבית, ואין לחוש בזה שיבשל את שיירי השומן והגבינה יחד.

סעיף ז - בישול שליל בחלב, ובישול שליא ועצמות בחלב

המבשל שליל (-עובר) בחלב, חייב. וכן האוכלו. אבל המבשל שליא, או עור וגידים ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים, פטור. וכן האוכלם, פטור.

המבשל שליל בחלב מה דינו? ומה הדין במבשל שליא, עור, גידים ועצמות בחלב?

חולין דף קיג ע"ב

אמר שמואל: ...גדי – לרבות את המתה, גדי – לרבות את השליל, גדי – להוציא את הדם, גדי – להוציא את השליא.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק: "המבשל שליל בחלב, חייב. וכן האוכלו. אבל המבשל שליא, או עור וגידים ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים, פטור. וכן האוכלם, פטור".
וכתב **הש"ך** (כב) שאע"פ שפטור, אסור לבשלם מדרבנן.

◆ חלקי העור הרכים:

הפת"ש (טו) כתב שהפרי מגדים הסתפק בחלקי העור הרכים ביותר, שלענין טומאה וטהרה דינם כבשר, האם דינם כבשר גם לענין בשר וחלב שיהיו אסורים מדאורייתא בבישול והנאה.

תבשיל חלבי שנמצא בו עצם חלולה וספק אם היה שם מח, האם נאסר באכילה?

הפת"ש (טו) כתב שנחלקו האחרונים אודות מקרה, שהיה תבשיל חלבי שהתבשלה בתוכו עצם חלולה, ויש ספק אם היה בעצם מח:

מנחת יעקב – כיון שיש לפנינו ספק דאורייתא – התבשיל אסור.

בית לחם יהודה – אין לנו להחזיק איסור, והתבשיל מותר.

פרי מגדים – תמה על עיקר מחלוקתם, שהרי קיימא לן שאף בלא מח העצמות עצמן אסורות את התבשיל מדרבנן.

סעיף ח - מי חלב

יש מי שאומר דנסיובי דחלבא (פי': חלב המתמזה מקפאון הגבינה), **אינם בכלל מי חלב**, ואסור מן התורה. אלא מי חלב היינו אחר שעושים הגבינות מבשלים הנסיובי, והאוכל צף מלמעלה, ולא נשאר בו אלא מים בעלמא, זהו הנקרא מי חלב.

חולין דף קיד ע"א

המבשל במי חלב – פטור, מסייע ליה לריש לקיש, דתנן: מי חלב – הרי הן כחלב... אמר ריש לקיש: לא שנו אלא – להכשיר את הזרעים, אבל לענין בישול בשר בחלב – מי חלב אינו כחלב.

תוס' – מי חלב הם נסיובי דחלבא (החלב שנשאר לאחר עשיית הגבינות) ואסור מדרבנן.
רא"ש – נסיובי דחלבא איסורן מן התורה, ומי חלב אלו המים הנשארים לאחר בישול הנסיובי. וכן פסק **השו"ע** בשם יש מי שאומר.

סעיף ט – דין חלב הנמצא בקיבה

חלב הנמצא בקיבה, אינו חלב, ומותר לבשל בו בשר אפילו בצלול שבה (טור בשם רי"ף ורמב"ם). **ויש מי שאוסר**, (תוס' ורא"ש ור"ת ורשב"א ור"ן). (וכן נוהגין).

הקדמה: שלושת הסעיפים הבאים עוסקים בחלב הקיבה ובעור הקיבה. עור הקיבה וכן החלב הכנוס בתוכה (החלב שינקת הבהמה), מכילים חומרים חמוצים וחריפים, שנתינתם בחלב גורמת לו לעמוד ולהיעשות גבינה. בסעיפים הבאים יתבאר האם דין החלב שבקיבה כחלב או לא (סעיף ט), מה דין החלב שבקיבה אם נמלח או שהה בעור הקיבה (סעיף י), ומה דין חלב גמור שהעמידו בעור הקיבה (סעיפים י ויא).

האם מותר להעמיד בחלב הקיבה? ומתי מותר לכולי עלמא?

חולין דף קטז ע"א-ע"ב

מתני'. קבת עובד כוכבים ושל נבלה (-החלב הכנוס בתוך קיבת בהמה של גוי ובבהמת נבלה) - הרי זו אסורה. המעמיד (חלב) בעור של קבה כשרה - אם יש בנותן טעם הרי זו אסורה (משום בשר בחלב).

כשרה שינקת מן הטרפה - קבתה אסורה, טרפה שינקת מן הכשרה - קבתה מותרת, מפני שכנוס במעיה.

גמ'. ...טריפה שינקת מן הכשרה - קבתה מותרת (-החלב הכנוס במעיה מותר באכילה, ואינו כבשרה שהוא טרפה)?! והא קתני רישא קבת עובד כוכבים ושל נבלה - הרי זו אסורה (ורואים שדין החלב הכנוס בקיבה הוא כדין הבהמה)! ...אמר רב יצחק אמר רבי יוחנן: לא קשיא, כאן - קודם חזרה, כאן - לאחר חזרה (שמבואר במשנה במסכת ע"ז שתחילה רצו לומר שהחלב הכנוס דינו כדין הבהמה, אך לבסוף הוכיחו שאין דין החלב כדין הבהמה במעיה הוא כנוס וחזרו בהם), ומשנה לא זזה ממקומה (-גירסת המשנה הושארה כיון ששגורה בפי התלמידים).

...והלכתא: אין מעמידין בעור קבת נבלה, אבל מעמידין בקבת נבלה ובקבת שחיטת עובד כוכבים, (יש גורסים: ובקבת כשרה שינקת מן הטרפה, וכ"ש בקבת טרפה שינקת מן הכשרה, מ"ט - חלב המכונס בה, פירשא בעלמא הוא).

חולין דף קט ע"ב

קבה (-עור הקיבה) **שבשלה בחלבה - אסורה.**

רש"י, ר"ן – למסקנת הגמרא דין החלב שבקיבת בהמה אמנם אינו כדין הבהמה שבמעיה הוא כנוס (ולכן טריפה או נבילה שינקת מהכשרה החלב שבמעיה מותר), אך דינו נותר כדין הבהמה ממנה

ינקו את החלב (ולכן כשירה שינקה מהטריפה החלב אסור). ובודאי שדינו כחלב גמור (ולכן קיבה שבישלה בחלבה אסורה משום בשר בחלב). (לרש"י לא היתה הגירסא המופיעה בסוגריים שדין החלב הקיבה הוא כפירשא). ולפי הבנת הב"י כך הכרעת הרא"ש.

רי"ף, רמב"ם, גאונים – למסקנת הגמרא במסכת **עבודה זרה** חלב הנמצא בקבה כלל לא נחשב כמאכל אלא כ'פירשא בעלמא', ואינו חלק מהבהמה ואף לא נחשב לחלב, ומותר לבשלו עם בשר. **הרי"ף והרמב"ם** גרסו כן להדיא בגמרא בחולין (כדלעיל בסוגריים), וכל המקורות האוסרים (כולל המשנה בדף קטז והבריתא בחולין קט האוסרת קבה שבישלה בחלבה) הם קודם שחזרה בה הגמרא. וכן הכריע **הרשב"א** (להבנת הב"י).

תוס', ר"ת – גרסו את הסיומת הנ"ל שדין הקיבה כפירשא בעלמא, אך הקשו שא"א לומר שתמיד החלב שבקבה דינו כפירשא בעלמא, שהרי מן הבריתא בדף קט (לגבי קבה שבישלה בחלבה) וכן מן המשנה בדף קטז בסיפא (לגבי כשרה שינקה מן הטריפה) מוכח שדינה כחלב, ובגמרא מבואר שהסיפא של המשנה נאמרה לאחר החזרה. ולכן תירצו שאם החלב שבקיבה עודנו צלול – דינו כדין הבהמה ממנה ינקו אותו (ובזה מייירי המשנה והבריתא הנ"ל), אך אם הוא קרוש – דינו כפירשא בעלמא (ובזה מייירי במסקנת הסוגיא בגמרא, משום שהדרך היא להעמיד בקרוש ולא בצלול). ולפי הבנת **הטור** כך הכרעת הרא"ש.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק בסתם כדעת **הרי"ף והרמב"ם**, ולכן התיר לבשל אף את החלב הצלול שבקיבה יחד עם בשר, והביא את שיטת **ר"ת** (לאסור בצלול) בשם יש מי שאוסר.

והרמ"א כתב שהמנהג כדעת **ר"ת**.

הש"ך (כה) ביאר שדעת **הרמ"א** כדעת **ר"ת** לחלוטין, ולכן בקרוש מתיר אף לכתחילה (ולא חושש לדעת רש"י) ובצלול אוסר אף בדיעבד (ולא סומך על דעת הרי"ף והרמב"ם).

אך חידש **הש"ך** שנראה שלכתחילה אף **להרמ"א** יש לאסור לבשל בבשר אף את הקרוש, משום מראית העין.

והרש"ל (הובא בש"ך ובט"ז) פסק כהא"י כדעת **רש"י**, שיש לאסור אף בקרוש מדינא. והוסיף **הרש"ל** שקולא גדולה היא לסמוך על **ר"ת**, שמי יודע לשער שיעור הקרישה המתיר.

ומהש"ך (לב) משמע שהכריע לפשר בין הדיעות, שאין להקל בקרוש אלא במקום הפסד.

סעיף י - חלב הקיבה שנמלח בה או שהה בה מעת לעת

חלב הנמצא בקיבה (לכתחלה אין להניחו בקיבה עד שיצטנן החלב בתוך הקיבה (ארוך כלל י"ח

בשם רבי שמחה והגהת אשר"י), אבל בדיעבד אין לחוש עד) **שנמלח בקיבתה, או שעמד בו יום**

אחד, (ואז) אסור להעמיד בו. הגה: ואם העמיד בו, אם הוא הצלול – אוסר כל הגבינות עד

שיהא ס' בחלב שהעמיד נגד הקיבה האסורה. ואם היה ס' בחלב, הכל מותר. ואם היה הקיבה

קרושה, אינה אוסרת כלום, אפילו לא היה ס' בחלב נגד הקיבה. (לדעת ר"ת). ואם היה הקיבה צלול

מתחלה, ונקרש, יש לו דין צלול (בית יוסף בשם רשב"א ובשם הפוסקים). ויש מקילין בזה (ש"ד בבית יוסף בשם המרדכי), ובמקום הפסד יש להקל. עור הקיבה, לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו, ונעשה כעץ, וממלאים אותו חלב, מותר; דמאחר שנתייבש הוא כעץ בעלמא, ואין בו לחלוטית בשר (ב"י בשם שבולי לקט).

האם מותר להעמיד גבינות בחלב הקיבה שנמלח בה או נכבש בה מעת לעת? ומה הקשה הד"מ על הב"י?

לשיטת רש"י – חלב הקיבה דינו כחלב גמור, וממילא אם נכבש או נמלח בעור הקיבה נעשה בשר בחלב ואסור באכילה. ולכן, ודאי שאין להעמיד בו אחר כך, ואם העמיד נאסר החלב.³³

לשיטת הרי"ף והרמב"ם נחלקו הראשונים:

הב"י הביא **שהמרדכי בשם הר"ש** כתב דלשיטתם יש להתיר, כיון שחלב הקיבה הוא פרש בעלמא אין כח בפרש להעביר את טעם הבשר שנבלע בו אל החלב שאותו רוצה להעמיד, וגרע אף מנ"ט בר נ"ט רגיל, ולכן מותר לכתחילה להעמיד בו. וכן משמע מלשון **הטור**.

(והד"מ הקשה דלא דמי כלל לנ"ט בר נ"ט המבואר בגמרא, ששם יש שתי נתינות טעם של היתר: הבשר בקערה, והקערה בדגים, ורק אח"כ הגיעו הדגים לגבינה, משא"כ כאן שיש רק נתינת טעם אחת דהיתר – העור בפרש, ומייד מבליע הפרש בחלב.

ולכן כתב **הד"מ** שטעם המתירים הוא שאין כאן טעם בשר כלל, אלא הטעם הנבלע בפרש נעשה בעצמו פרש. וכעין זה כתב **הש"ך** (לא) כנגד **העטרת זהב** שכתב שהטעם להתיר הוא משום נ"ט בר נ"ט. וס"ל להש"ך שזו אף כונת הב"י, ולא כהבנת הד"מ).

אבל **רי"ו** (בשם יש מי שכתב), וכן **המרדכי בשם ראבי"ה ותרומה** כתבו דאף לשיטת **הרי"ף והרמב"ם** יש לאסור, כי נבלע בפרש טעם בשר גמור, ומפליטו בחלב ואסור.

לשיטת ר"ת – בצלול ודאי אסור, כרש"י, ובקרוש שייכת המחלוקת הנ"ל.

פסיקת הלכה:

הב"י כתב שאע"פ שבסעיף ט' פסק להלכה כמו **הרי"ף והרמב"ם**, מ"מ בנידון זה יש להחמיר לכתחילה כדיעה האוסרת, כי החלב מעביר את טעם הבשר (כר"ו אליבא דרי"ף ורמב"ם), אך בדיעבד יש לסמוך על המקילים (הר"ש אליבא דרי"ף ורמב"ם). **ובשו"ע** פסק: "חלב הנמצא בקיבה שנמלח בקיבתה או שעמד בו יום אחד – אסור להעמיד בו". **והש"ך** (כט) ביאר **שלוש"ע** בדיעבד מותר. וכן פסק **הילקוט יוסף** (פז, עז). וכן פסק **הבן איש חי** (בהעלותך ש"ש יז).

הרמ"א הלך לשיטתו ופסק שבצלול אסור אפי' בדיעבד (דהוה חלב גמור), ובקרוש הסכים עם פסק **השו"ע** להתיר בדיעבד. **והבן איש חי** (בהעלותך ש"ש יז) כתב שאם יש ספק החלב שבקיבה היה קרוש או צלול, גם לרמ"א יש להקל בדיעבד.

³³ **רש"י** עצמו כתב שאוסר את החלב בכל שיעור שהוא, כיון שמין במינו אסור אף במשהו. אך למעשה דעת רוב הראשונים, וכן הכרעת הטור השו"ע והרמ"א לקמן (בסי' צח) דמין במינו אסור רק עד ששים, ולכן כתב הטור כאן שלשיטת רש"י שדין חלב הקיבה כחלב אם העמיד בו אחר שנכבש או נמלח יש לאסור עד ששים.

♦ מתי נחשב חלב הקיבה 'נכבש בתוכה':

השו"ע פסק שחשיב ככבוש רק אם נשרה מעת לעת, כשאר איסורים הכבושים (כדלהלן ריש סי' קה).
אך **הרמ"א** הוסיף שלכתחילה אין להשהות את החלב בקיבה אף לא כשיעור זמן שיצטנן בתוכה, שיש לחוש שמא מחמת חמיצותו בולע בכבישה אף בזמן קצר, אך בדיעבד אין דין החלב ככבוש עד מעת לעת (ומקור הדין הביא הדרכ"מ מהאו"ה).³⁴

♦ מתי נחשב חלב הקיבה 'נמלח בתוכה':

הב"י כתב שהשיעור הוא כשיעור האוסר במולח בשר בכלי שאינו מנוקב, וביאר **הש"ך** (זו) שהיינו אם נמלח בכמות שאינו נאכל מחמת מלחו, ושהה במלחו זמן כדי שיתננו על גבי האור ויתחיל להרתח (כ"ט דק'), כמש"כ **השו"ע** שם.

וחידש **הש"ך**, שאף **הרמ"א** (שם, ובסי' צא סע' ה) החמיר לאסור אף במליחה מועטת ובזמן מועט, מ"מ בנידו"ד יש להקל כהשו"ע, כיון שיש אומרים שהוא כפירשא בעלמא ואינו אוסר כלל, וגם הוא מידי דרבנן (דמדאורייתא בשר וחלב נאסרים רק בדרך בישול).

הפתי"ש (זו) העיר בשם **הפרי מגדים** שלפ"ז אם בישל אח"כ את הגבינות, אפשר שאין כבר מקום להקל, לפי שאז יש איסור מן התורה.

♦ מדוע המליחה אוסרת עד ששים ולא כדי קליפה?

הטור והב"י כתבו **בדעת הרא"ש**, שלמחמירים - חלב הקיבה אוסר את החלב שהועמד בו עד ששים, וכ"פ **הרמ"א**.

והקשה **הט"ז**: הרי הרא"ש עצמו סבור שמליחה אוסרת כדי קליפה בלבד (וכ"פ השו"ע בסימן קה), וא"כ מדוע צריך כאן ששים כנגד כל חלב הקיבה? וכתב דלכאורה צריך לומר שהחלב נחשב כאיסור שמן שמודה הרא"ש שהנבלע בו במליחה מפעפע בכולו. אך זה קשה, דבסי' קה סע' ז מוכח שחלב אינו איסור שמן. ולכן נשאר **בצ"ע רב**.

ובנקודות הכסף כתב דיש לתרץ בג' אופנים:

- מבואר בסי' צ"ז די"א בדעת הרא"ש דכל דבר הצריך קליפה וא"א לקולפו אוסר כולו (והחולק על זה אפשר שיחלוק גם כאן ויאמר שא"צ ס' כנגד כולו).
- אפשר **שהטור והב"י** התכוונו שבעיני ששים רק במקרה שנכבש החלב בקיבה. ואמנם **הרמ"א** סתם דין זה גם בנמלח, דאזיל לטעמיה דפוסק בסי' קה דחיישינן בכל דבר שמא הוא שמן והטעם מפעפע בכולו.
- התירוץ העיקרי: כיון שחלב הקיבה נמלח כשהוא כנוס בתוך הקיבה, ושהה כך כשיעור שיתננו על האור ויתחיל להרתח, יש לדון בזה גם כבליעה בכבישה, שמבליע בכולו [כמו שאמרין במולח בכלי שאינו מנוקב (סימן סט סעיף יח)].

³⁴ וכתב **הבן איש חי** (שם) שחלב הנמצא בקיבה יזהר לכתחילה שלא להניחו בקיבה עד שיצטנן החלב תוך הקיבה, מפני שחלב הקיבה הוא חריף וחמוץ, ובדיעבד אין לחוש ושרי להעמיד בו, ופה עירנו נוהגין להוציא תיכף ומיד את החלב מן הקיבה קודם שיצטנן, ואם שהה החלב בתוך הקיבה כ"ד שעות, הו"ל כבוש ואסור להעמיד בו לכתחילה.

א. גבינות שהעומדו ע"י חלב הקיבה שנמלח או נכבש בה, האיך בטילות בשרים, הרי העמידן בדבר אסור, ומעמיד אינו בטל? ב. האם דבר המעמיד באיסור דרבנן אסור בכל שהוא?

הקדמה: להלן בסעיף יא יתבאר שיש חילוק בין מעמיד חלב ע"י בשר כשר, למעמיד חלב ע"י איסור. שאם מעמידו בדבר אסור – המעמיד אינו בטל לעולם. אך אם העמידו בבשר כשר – הבשר בטל בס', כיון שאיסור בשר בחלב הוא רק כאשר נתנו טעם זה בזה, וכאן אין נתינת טעם.

הדרכי משה תמה על **הטור** לאידך גיסא: מדוע מתבטל חלב הקיבה האסור בשרים, הרי קי"ל שדבר אסור שהעמיד בו אינו בטל?

ותירץ **הדרכי משה**:

- אפשר שס"ל **להטור** דדמי למעמיד חלב ע"י בשר, שבטל, כיון שבב"ח אינו אסור אלא כשיש נתינת טעם, וה"ה כאן (ואע"פ שנעשה כבר לאיסור של בב"ח לפני שעת ההעמדה).
- א"נ – כיון שמן הסתם יש בקיבה גם מעט מהקרוש, והקרוש אינו אסור, הוה ליה זה וזה גורם להעמיד ולכן לא אמרין שאינו בטל כלל, אלא בטל בס'.

הש"ך הקשה את אותה הקושיא (כיצד מעמיד בטל בס') על דברי הרמ"א עצמו, שפסק כטור³⁵. וביאר הש"ך את קושייתו, שאינו דומה למעמיד חלב ע"י בשר (ושלא כדברי הדרכ"מ), דשאני הכא שכיון שנאסר החלב במליחתו או כבישתו בקיבה הרי שנעשה נבילה, וא"כ הוא כמעמיד בנבילה שאינו בטל בס'?

ותירץ **הש"ך** שאפשר שכיון שאין כאן בשר בחלב גמור מדאורייתא (שהרי לא נתבשלו יחד) ס"ל להרמ"א שאפשר להקל בזה לומר דלא חשיב המעמיד אסור מחמת עצמו אלא תערובת של בשר וחלב³⁶, ולכן בטל בס', שאין נתינת טעם.³⁷

חלב קיבה שהיה צלול במות הבהמה, ונקרש אחר מותה, האם דינו כקרוש או כצלול?

מרדכי - יש מי שסובר שדינו כפירשא כשאר קרוש.

רשב"א (להבנת הב"י) – רק הנקרש בחיי הבהמה דינו כפירשא, והנקרש אח"כ נותר דינו כחלב גמור.

הב"י הכריע **כרשב"א** (ע"פ הבנתו) משום שכן משמעות דברי הפוסקים.

אך **הרמ"א** כתב שבמקום הפסד יש להקל.

³⁵ כנראה שלא ראה הש"ך את דברי הדרכ"מ.

³⁶ והו' תרי דרבנן, שאיסור מעמיד זהו איסור דרבנן+מליחה בבשר וחלב אסורה רק מדרבנן. אמנם אם העמיד על ידי בשר וחלב שנתבשלו ממש – אינו בטל בס'. וכן אם העמיד באיסור דרבנן ממש כגון סתם יינם – יש להחמיר, ורק בבשר וחלב, שחשיב כאיסור בלוע – יש להקל אם נוצר על ידי מליחה. (כן הוא **בבדי השולחן**, וכן דייק הרב נעם לווין).

³⁷ והדרכ"מ והש"ך הביאו **שדעת הר"ש** היא אכן שהמעמיד אינו בטל, אך כתב **הש"ך** שאין ראיה מהר"ש שכן הוא מחמיר אף במעמיד בבשר בלבד שאינו בטל בס'.

עוד כתבו **שר"ת** מתיר אף במעמיד באיסור רגיל שבטל בס'. ולכן כתב **הש"ך** שאין לסייע לרמ"א מדברי הטור, כי ייתכן שהטור פסק כרבינו תם, ואילו הרמ"א בסע' י"א מודה שמעמיד באיסור אינו בטל. **אולם הדרכי משה** כתב שא"א לומר שהטור סובר כר"ת, שהרי באו"ח תמב פסק הטור שמעמיד אינו בטל. (וגם מכאן משמע שהש"ך לא ראה את דברי הדרכ"מ בנידו"ד).

הש"ך (לב) כתב שאפי' לפי שיטתו הנ"ל (שאף בקרוש גמור יש להחמיר במקום שאין הפסד), בצלול ונקרש יש להקל במקום הפסד כמו בקרוש גמור, משום דמיירי באיסור דרבנן, וראשונים רבים פסקו **כמרדכי** (שדינו כקרוש) וכן הכריע **בתורת חטאת**, ודעת הרבה מהראשונים **והשו"ע** שאף בצלול שרי, ובפרט שנראה שאף דעת **הרשב"א** ושאר הפוסקים להחשיבו כקרוש, ולא כהבנת **הב"י**. וה"ה אפילו בבהמה שינקה את החלב מן הטריפה שיש בזה חשש דאורייתא. וזה דלא **כב"ח** שהחמיר לאסור אפילו לענין בשר וחלב דרבנן ואף בהפסד מרובה.

האם מותר לבשל חלב בעור של בהמה מיובש? ומה הדין בבשר שהתייבש? והאם ישתנה הדין בבשר איסור?

הרמ"א פסק: "עור הקיבה, לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו, ונעשה כעין, וממלאים אותו חלב, מותר; דמאחר שנתייבש הוא כעין בעלמא, ואין בו לחלוחית בשר". (ומקורו בב"י בשם שיבולי הלקט).

הש"ך (נג) כתב שה"ה לשאר בני מעיים שמייבשין אותן שמותר למלאם בחלב, אך הוסיף **שלכתחילה אין לעשות כן**. וכ"כ **רעק"א** ו**מהריק"ש**.

וחידש **רעק"א** (הביאו הפת"ש בסק"י"ט) שאם יש ששים בחלב כנגד הבשר, שאז כל החשש הוא רק מצד שאין מבטלין איסור לכתחילה – בכה"ג יש להקל אף לכתחילה.

הפת"ש (כא) הביא מח' באחרונים האם היתר זה קיים אף בבשר, האם מותר אף בבישול או בשריה, והאם זהו דין מיוחד בבשר וחלב או אף בשאר איסורים:

הפרי מגדים כתב שההיתר הוא רק בעור הקיבה ובני המעיים, אך בשר גמור – אף שנתייבש כעין אסור. ועוד הוסיף, שכל ההיתר הוא רק במליחה או בשריה שיעור מועט, אך בבישול או שריה מעט לעת – יש לומר דמתרככים ומוציאים טעם, ואסור. וכן משמע **מהחתי"ס** דלקמן.

לעומתו, **הנוב"י** כתב שהיתר זה שייך אף בבשר ואף בבישול. אך מנגד חידש הנוב"י שהיתר זה הוא דוקא לענין בשר בחלב, שכשנתיבש לא נשאר בו טעם בשר, אך שאר איסורים אוסרים אף יבשים.

והתפארת צבי התיר לצבוע משקה בתולעים אדומות שמייבשים אותם כיון שיבשו כעין, ומוכח שסובר שהיתר זה הוא אף בבשר ואף בבישול ואף בשאר איסורים, וכן משמע **מהש"ך** (סי' קיד ס"ק כא) ו**מהשבות יעקב**.

◆ קפה המיוצר מחומר איסור:

הילקוט יוסף (פז, פב) פסק על פי הנ"ל: "קפה שמייצרים בחוץ לארץ ומעריבים בה חומר אסור שנעשה מאבקת נבלה וטרפה, אך יש יותר מששים בקפה נגד החומר האסור, ונתברר גם כן שאין שום טעם איסור בקפה, יש אומרים שהקניה מן הגוי נחשבת לכתחלה, והלכה רווחת שאין מבטלין איסור לכתחלה. ויש חולקים (יביע אומר) ואומרים שהקניה מן הגוי נחשבת כדעבד, ומותר לכתחלה לקנות הקפה מן הגוי. ובדין הקפה יש עוד טעם להקל, לפי שאבקת האיסור נעשית כעפרא בעלמא ואינה ראויה לאכילה כלל, ובטלה מתורת איסור". וכן העלה **בשו"ת יביע אומר** (ח"ז סימן ז).

ועיין עוד בשו"ת מאמר מרדכי (ח"ג חיו"ד סימן ג). ועיין עוד שו"ת שבט הלוי (ח"י סימן קכ) ³⁸.

◆ **ג'לאטין:**

עיין בהערה ³⁹.

האם יש היתר להעמיד גבינות ע"י המיץ היוצא מעור הקיבה?

הפת"ש הביא שהחתם סופר נשאל ע"י עני בן תורה האם יש לו היתר להעמיד גבינות על ידי שייתן עור מיובש במים ויין שרף, ואח"כ מוציא הלחלוות מהעור להעמדת החלב.

החת"ס כותב שאין להתיר מצד שהעור התייבש, דמאן לימא לן שיבש ממש כעץ, ועוד שכיון שמרככו במשקים חוזר ונעשה דינו כבשר, (ולחולקים הנ"ל נראה דפשיטא דשרי).

אך כתב שאפשר להתיר משום שבעני ובהפס"מ אפשר להתיר לבטל בשישים איסור שיש בו תרי דרבנן ⁴⁰.

◆ **לגבי לקיחת כדור שעשוי מאיסור:**

עיין בסימן קג סוף סעיף א'.

סעיף יא - העמדת גבינה בעור קיבה

אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה; יש בה טעם בשר, אסורה. ואם לאו, מותרת.

אבל המעמיד בעור קיבת נבלה, וטריפה, ובהמה טמאה, אוסר בכל שהוא. הגה:

³⁸ וזה סיוע לשון התשובה שם: "על כל הנ"ל אומר כלל גדול שבארתי בעניי בכמה מקומות, דאף דכזה וכיוצא בזה אפשר למצוא גם ע"פ הלכה ופוסקים היתרים דיעבד, ח"ו להשתמש בעניי דיעבד בהנהגת הכלל בדבר הנצרך באופן תמידי, דרוב עניי דיעבד נאמרו על מקרה יחיד, או בהפסד או בשעת הדחק, אבל להעמיד כשרות הכללית והנהגה כללית על דיעבד לפי עני"ד נוגד דעת תורה האמיתי, ועל כן טוב וישר עשיתם לעמוד על משמרת טהרת הכשרות ויהי' ה' עמכם".

³⁹ הנה ייצור הג'לאטין הוא מעורות או מעצמות רכים (סחוס) של בהמות נבלות וטרפות, או מבהמות טמאות, ששורים אותם במלח וסיד ומנקים אותם היטב, ומייבשים אותם הרבה בחום השמש במשך כמה חדשים, ומערבים בהם חומרים כימיים מסויימים, וטוחנים אותם ונעשים כקמח דק, ונותנים אותם במאכלים שונים כדי להקפידם.

בשו"ת יביע אומר (ח"ח סימן יא) העלה להקל בזה מכמה סיפים: א. הלכה כר"ש שנבלה שאינה ראויה לגר אינה נבילה (מס' ע"ז סח ע"א) ולא כנו"ב. ב. דעת **שיבולי הלקט** לגבי עור קיבה שהתייבשה. ג. דעת **התפארת צבי** לגבי תולעים אדומים שמייבשים אותם וצובעים בהם משקה, וכן עוד אחרונים שסבירא להו כוותיה. ד. יש ששים כנגד האיסור. ה. הואיל ובתהליך התוצרת של הג'לאטין מן העור והעצמות לאחר שנתייבשו היטב בשמש, במשך כמה חדשים, מערבים בהם מלחים כימיים וטוחנים אותם הדק היטב עד שנהפך הכל לאבק דק, ופנים חדשות באו לכאן עם התרכובת שבהם, ויש לצרף היתר זה של פנים חדשות ע"פ מה שכתב **רבינו יונה** לגבי המוסק [והביא **שהאור לציון** (חאו"ח סימן לד) החמיר בשינוי הנעשה בידי אדם ורק בשינוי שנעשה בידי שמיים יש להקל, אמנם **היבי"א** הוכיח להיתר, **והציץ אליעזר** (בריש ח"ד) אמנם התיר הג'לאטין אך כתב שאין להתיר מהטעם שפנים חדשות מכיון שהוא אותו חומר עצמו שישנו בצמות מעיקרו, וכל האמצע, אינם באים אלא להפריד שאר חומרים שיש בעצמות מחומר הג'לאטין שלא יפסידוהו או שלא יגרעו את טיבו].

⁴⁰ וביתר פירוט: כיון שיש ששים בחלב כנגד המיץ, ואין דין מעמיד בבשר בחלב (ולחוש לחומרת המרדכי דלקמן, יתן בחלב גם חלק מהקרוש שבקיבה כדי שיהיה זה וזה גורם), ואף שאסור לבטל איסור לכתחילה, כיון שכאן הוא תרי דרבנן (משקה היוצא מהעור מדא' אינו כבשר, ועירובו בחלב נעשה בכבישה ולא בבישול), והט"ז הרי כתב שאין לנו לאסור כלל תרי דרבנן היכא דלא מצאנו שאסרו להדיא, ואע"פ שאיננו נוקטים כמותו לגמרי מ"מ אפשר לסמוך ע"ז לבטל לכתח' איסור של תרי דרבנן, בצירוף העובדה שמדובר בעני ובהפסד מרובה (אך ידאג שלא ישהו העורות במים מעת לעת ברצף, שאז יחסר צד אחד, כיון שיכלעו בכבישתם).

משום דדבר האסור בעצמו, ומעמיד, אפילו באלף לא בטיל (כ"כ ב"י לדעת הרשב"א והר"ן). ודוקא שלא היה שם מעמיד אחר, רק האסור, אבל אם היה שם ג"כ מעמיד היתר, הוי זה זזה גורם, ומותר אם איכא ס' נגד האסור (ממשמעות המרדכי).

א.האם יש ביטול לדבר המעמיד? ב. מדוע דבר המעמיד אוסר התערובת בכל שהוא?

חולין דף קטז ע"א

מתני'. המעמיד בעורה של קיבה אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה.

עבודה זרה דף לה ע"א

מפני מה אסרו גבינות של גוים? ...ושמואל אמר: מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה.

רמב"ם, רשב"א, ר"ן – גזירת חכמים שדבר המעמיד אינו בטל לעולם ונידון תמיד כאילו נשאר בעין, היא דוקא בשאר איסורים, אך בבשר בחלב, כיון שלא נוצר איסור כל עוד לא נתערב טעם הבשר בחלב (ולכן לא אסרה תורה בשר וחלב מעורבים, אלא רק מבושלים יחד), וכשיש שישים אין נתינת טעם, ממילא אפי' דבר המעמיד מותר בשישים.

ולכן, שנינו במשנה שאע"פ שהעמיד את החלב ע"י עור קיבת כשרה (שהוא ודאי בשרי), אם יש שישים בחלב כנגדו – מותר. ולכן הוצרך שמואל לבאר שטעם איסור גבינות הגוים הם שמעמידים את הגבינה בעור קיבת נבילה (ולא די בכך שמעמיד בעור).

ר"ת – אם יש שישים בחלב כנגד הקיבה, אפילו אם העמיד בעור קיבת נבילה מותר.

מרדכי – אפילו המעמיד בעור כשירה אסור גם אם יש שישים. והמשנה שהתירה זה דוקא כשהיה עם עור הקיבה דבר של היתר המסייע לו להעמיד.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כדברי **הרמב"ם**: שהמעמיד בקיבת כשרה אסור בנותן טעם, ובקיבת נבילה אסור בכל שהוא. **הרמ"א** הוסיף: "דדבר האסור בעצמו ומעמיד, אפילו באלף לא בטיל".

הש"ך (לד) כתב **שהשו"ע** כתב "שאסור בנותן טעם" מפני שסובר (בסימן א' סעיף א') שטעימת גוי מועילה. אך **לרמ"א** אין סומכים על טעימת גוי, ותמיד יש לשער בשישים (כמבואר שם).

רש"ל – פסק כר"ת שאפילו אם העמיד בדבר איסור בטל בשישים.

והש"ך כתב שאין דבריו מוכרחים.

א. באר את המושג "זה וזה גורם", ומהו המקור בגמרא? ב. העמיד גבינה באיסור ובהיתר יחד, והיה באיסור בפני עצמו כדי להעמיד – מה דין הגבינה?

עבודה זרה דף סח ע"א

שאר של תרומה ושל חולין שנפלו לתוך העיסה, בזה כדי להחמיץ ובזה כדי להחמיץ, וחיצו – אסור, רבי שמעון מתיר.

המרדכי כתב **שרבינו שמשון בן רבי אברהם** נשאל על קיבה שלקחו ממנה להעמיד גבינות, ואח"כ נמצא בקיבה שממנה לקחו מעט מן הדקין (המעיים), ופסק שיש להתיר הגבינות אם היה ס' בקיבה כנגד הדקין. **ורבינו ברוך** כתב שמותר מטעם אחר, שאפי' העמיד גם מן האיסור הא הוי "זה זה גורם", ואינו נחשב כמעמיד באיסור, וכיון שיש ס' בחלב כנגד האיסור – שרי.

הרמ"א פסק כדברי **המרדכי בשם רבינו ברוך**: "דוקא שלא היה שם מעמיד אחר, רק האיסור, אבל אם היה שם ג"כ מעמיד היתר, הוי זה זה גורם ומותר אם איכא ס' נגד האסור".

הט"ז (יג) כתב **שמהרמ"א** משמע, שאע"פ שהאיסור יכל להעמיד הגבינות בפני עצמו – הגבינות מותרות, מכיון שחלק מהעמדה נעשתה ע"י דבר היתר. ותמה על כך, שכן מוכח מהגמרא שאין ר"ש מתיר אלא כשאין באיסור לבדו כדי לחמץ אלא רק בשניהם יחד, אך אם יש באיסור לבדו כדי לחמץ – אסור. וכ"כ **התוס'**. וכן פסק **הרב אופיר מלכא** (הליכות שבת ח"ב פ"יא הלכה יא).

ולכן כתב דע"כ לדחוק דמירי שהתברר שלא היה באיסור בפני עצמו כדי להעמיד.

והש"ך (לו) כתב שיש להסתפק שאולי דוקא במחמץ אם יש באיסור לבדו כדי לחמץ יהיה אסור לכו"ע, דנותן טעם ממש, אך במעמיד ייתכן שאף כשיש באיסור לבדו כדי להעמיד הוי זה זה גורם. ונשאר בצ"ע לדינא.

♦ **האם כדי לומר זה זה גורם צריך שההיתר והאיסור ינתנו באותו זמן, או אם גם האיסור ניתן אחר ההיתר יש להקל (סימן שיח סעיף ט):**

המג"א (לא) ובשעה"צ (צז) בשם **האליה רבה, התוספת שבת, הפרי מגדים, המאמר מרדכי, החמד משה המ"ב** (עג) – אף אם ניתן האיסור לאחר ההיתר אמרינן זה זה גורם, וכל עוד שלא היה באיסור לבדו כדי לתת טעם בקדרה יש להקל.

אך **הט"ז** (טו) כתב שדוקא באופן ששם באותו זמן את האיסור ביחד עם ההיתר אמרינן זה זה גורם, אך אם מתחילה היה ההיתר ורק לאחר מכן הוסיף את האיסור – אסור. ודבר זה דומה לתבשיל שיש בו תבלין אלא שאין בו מספיק תבלין של היתר, ואחר זמן הוסיף בו תבלין של איסור כדי להשביח התבשיל, שפשוט שהתבשיל אסור מכיון שאין לך אכילת איסור גדול מזה.

גבינה שהועמדה באיסור - האם חשיבא כחתיכה הראויה להתכבד לאסור שאר הגבינות?

דין זה יתבאר א"ה בהרחבה בסימן קא סעיף ב.

סימן פה – שלא להעלות בשר על שלחן שאוכלין גבינה

סעיף א - אין ליתן בשר וגבינה בשולחן אחד

אפילו בשר חיה ועוף, אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה, שלא יבא לאכלם יחד. אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל, מותר ליתן זה בצד זה.

א. אלו דברים מותר לעלותם על שולחן אחד ואלו אסורים? ב. מדוע גם בשר עוף אסור?

חולין דף קג ע"ב

מתני'. כל הבשר אסור לבשל בחלב – חוץ מבשר דגים וחגבים. ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן – חוץ מבשר דגים וחגבים.

חולין דף קד ע"ב

מתני'. עוף עולה עם הגבינה על השולחן, ואינו נאכל – דברי ב"ש, וב"ה אומרים: לא עולה ולא נאכל, א"ר יוסי: זו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. באיזה שולחן אמרו – בשולחן שאוכל עליו, אבל בשולחן שסודר עליו את התבשיל – נותן זה בצד זה ואינו חושש.

חולין דף קד ע"א

אמר רב יוסף: שמע מינה בשר עוף בחלב דאורייתא, דאי סלקא דעתך דרבנן, אכילה גופה גזירה, ואנן נגזר העלאה אטו אכילה!... אמר אביי: גזירה שמא יעלה באילפס רותח. סוף סוף כלי שני הוא, וכלי שני אינו מבשל! אלא: גזירה שמא יעלה באילפס ראשון.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק כלשון הגמרא: "אפילו בשר חיה ועוף אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה, שלא יבוא לאכלם יחד".

הט"ז (א) ביאר שהטעם שאסור אף בעוף הוא שבכה"ג גזרין גזירה לגזירה.

והפמ"ג העיר עליו דזהו כביאור **הרמב"ם** שאת לשונו העתיק **השו"ע** (שכתבו 'שלא יבוא לאכלם יחד'), אך לרש"י כוונת אביי היא לומר דהכא הוה חדא גזירה, שאם יעלה עוף עם גבינה שמא יעלה בשר עם גבינה ויערבם באילפס ראשון.

♦ **בדבר איסור:**

הש"ך (א) כתב שדוקא בבשר וחלב, שכל אחד בפני עצמו הוא היתר, גזרין על העלאה על השולחן שמא ישכח ויאכלם יחד. אך בשאר איסורים, כיון שבדילי אינשי מיניהו – מותר להעלותם על שולחן

שאוכל עליו. וכן פסק **הילקוט יוסף** (פח, כט) גבי האוכל עם גוי על שולחן אחד [והוסיף: ובתנאי שיזהר שלא יפלו גרגרים ממאכל הגוי למאכל הכשר].

והשו"ע המקוצר (קלו, ב) כתב שיש אומרים שהוא הדין שאסור שיהיו מונחים על השלחן שאר דברים האסורים באכילה, כגון פירות ערלה או טבל.

♦ **בלחם:**

הש"ך סייג דבריו, שבלחם, אף שהוא של איסור – מוכח מהראשונים דאסור להעלותו על השולחן. וביאר הטעם כיון דעל הלחם יחיה האדם ורגיל בו תמיד לא בדילי אינשי מיניה. אמנם **בילקוט יוסף** (פח, לג, לד) פסק להקל בזה, חוץ מפסח.

♦ **הנודר הנאה ממאכל:**

הש"ך הביא את דברי **הרא"ש** שהתיר למודר הנאה מחבירו לאכול עמו על שלחן אחד, דכיון שהדירו מסתמא שונאים זה את זה ולא חיישין שיאכלו זה משל זה, ומותר מק"ו מהיתר אכסנאים (שיבאר להלן). וביאר **הש"ך** שאע"פ שמירי בשאר איסורים (היינו שנאסר המאכל עליו באכילה מחמת נדר חבירו), אלמלא היתירא דשונאים היה אסור, כיון שהמאכל מותר בפני עצמו ואסור רק לאותו אדם.

והפתי"ש למד מדבריו שהמודר הנאה ממאכל מסוים – יהיה אסור לו להעלותו על שלחנו.

♦ **האם חוששים בנר שיטפטף על מאכלים?**

הפתי"ש (א) הביא שהאליה זוטא כתב שיש להזהר שלא להדליק בנר של חמאה מותכת, דגזרינן שמא ינטף ממנה על הבשר¹. **והבית לחם יהודה** כתב עליו דא"כ בנרות שומן נמי נאסור, אך **הפמ"ג** כתב דלא דמו, דחמאה נזולית עלולה להישפך ע"י נענוע הנר, אך בנר שומן מוצק הדולק ע"י פתילה אין לחשוש².

וביאר **הפתי"ש** שבנר של חלב לא כתבו האחרונים הנ"ל להחמיר כיון שחלב בדיל מיניה ונזהר להרחיקו מהמאכל.

♦ **דלפק או מזנון:**

בספר הכשרות (עמ' רעא) כתב ששולחן, דלפק או מזנון שנועדו לסידור ועריכת המאכלים בלבד, ואין אוכלים עליהם, מותר להניח על גבם מאכלי חלב, בשר ופרווה ואף בשר ודגים, ובתנאי שנזהרים ביותר להפריד בין הסוגים השונים לבל יבואו לידי ערבוביה או החלפה.

¹ ולולי דמסתפינא הוה אמינא שלא דק בזה, דהאליה זוטא דן אי יש לאסור הדלקת **נר שבת** בחמאה, כמו באליה וחלב שגזרינן בהו שמא יטה. וכתב **שהמנהג להדליק בחמאה**, ואפשר דלא דמי לאליה וחלב, ומ"מ יש להחמיר **ליתן בו** מעט שמן. אבל **ראוי** להזהר להדליק בנר שכולו שמן, דאיתא בספר חסידים דהעושה כן מאריך ימים, ועוד דלפעמים נוטף מחמאה לבשר, ועוד שלפעמים מדליק בנר שומן ואח"כ חמאה בעודו מלוכלך ועובר באיסור בישול ואסור בהנאה. עכ"ד. ומוכח דודאי לא אסור כלל מדינא, אלא רק צירף זאת **כסניף** בעלמא מדוע **ראוי** להדליק את **נר השבת** בשמן, ולא בחמאה כמנהג.

² **והפתי"ש** ביאר שאע"פ שמוכא לגבי בדיקת חמץ שאין לבדוק בנר שומן שמא יחשוש שיטוף ולא יכניסנו יפה בחורים ובסדקים, יש לחלק בין המקרים, כי שם מטה את הנר להכניסו בחורים ובסדקים וע"י כך נוטף.

♦ **האם מותר לאכול על שלחן אחד דגים ובשר בלי הפסק:**

בשו"ת יביע אומר (ח"ו חיו"ד סימן ט) הביא שדעת **הזבחי צדק** (ס' קטז ס"ק כה) להתיר מכיון שלא הזכירו הפוסקים לאסור בזה. אמנם **הכף החיים** (או"ח קעג סק"ו) החמיר לאדם לבדו לאכול אותם זה בזה שמא ישכח לעשות קינוח והדחה ביניהם, **והיביע אומר** העלה להקל בכל אופן.

♦ **כשאחד המאכלים אינו ראוי לאכילה:**

הילקו"י פסק שכשאחד המאכלים אינו ראוי לאכילה משום שהוא מחוסר בישול – מותר.

סעיף ב - שאם יש היכר מותר לאכול בשולחן אחד בשר וגבינה

הא דאסור להעלותו על השלחן, דוקא בשני בני אדם המכירים זה את זה, אפילו הם מקפידים זה על זה; אבל אכסנאים, שאין מכירין זה את זה, מותר. ואפילו המכירים, אם עשו שום היכר, כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו, או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים ביניהם פת להיכר, מותר. הגה: ודוקא שאין אוכלין מן הפת המונח ביניהם להיכר, אבל אם אוכלין ממנו, לא הוא היכר, דבלאו הכי הפת שאוכלין ממנו מונח על השלחן (ארוך והגהות אשר"י). אבל אם נתנו ביניהם כלי ששותין ממנו, ובלאו הכי אין דרכו להיות על השלחן, הוא היכר אעפ"י ששותין מן הכלי (ב"י בא"ח סימן קע"ג). וכל שכן אם נתנו שם מנורה, או שאר דברים שעל השלחן, דהוי היכר. ויהיו זהירים שלא לשתות מכלי אחד, משום שהמאכל נדבק בכלי (הג"ה אשר"י ואו"ה). וכל שכן שלא יאכלו מפת אחת. וכן נוהגין ליחד כלי של מלח לכל אחד בפני עצמו, כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שיורי מאכל במלח.

בגמרא מובא ש"לא אסרו אלא בתפיסה אחת". מה הכוונה תפיסה אחת, כיצד פסק השו"ע, וכיצד פירש הב"ח את הבנת הטור?

חולין דף קז ע"ב

רבן שמעון בן גמליאל אומר: שני אכסנאין אוכלין על שולחן אחד ... אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל: לא שנו - אלא שאין מכירין זה את זה, אבל מכירין זה את זה - אסור.

תניא נמי הכי, רבן שמעון בן גמליאל אומר: ב' אכסנאים שנתארחו לפונדק אחד, זה בא מן הצפון וזה בא מן הדרום, זה בא בחתיכתו, וזה בא בגבינתו - אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין, ולא אסרו אלא בתפיסה אחת; תפיסה אחת סלקא דעתך? אלא: כעין תפיסה אחת.

מבואר בגמרא שאי אפשר לומר שהבריתא מצמצמת את האיסור רק ל'תפיסה אחת', אלא כוונת הבריתא לומר שהאיסור הוא רק ב'כעין תפיסה אחת'. ונחלקו הראשונים בפירוש הדברים:

רש"י ביאר שתפיסה אחת היינו **שכרוכים** זה בזה ממש. ועל זה תמהה הגמרא שבאופן זה אסור אפילו בלא שולחן, ואיסור העלאה על השולחן ודאי בא לאסור יותר מזה. וביארו **התוספות** שלפירוש זה 'כעין תפיסה אחת' הוא **כשאין שום דבר המפסיק** ביניהם, אך כשיש דבר המפסיק ביניהם שרי³.

התוספות והרא"ש הביאו שיש מפרשים באופן אחר, שתפיסה אחת היינו שנקנו **בהוצאה אחת** (מבעלות אחת), כלומר שהמאכלים נקנו מרכוש משותף, ועל דבר זה תמהה הגמרא מה ענין בזה, ולכן ביארה שהכוונה 'כעין הוצאה אחת' – כלומר האיסור הוא רק כשהאוכלים הם מכרים, אך לא בזרים.

נפ"מ: כתבו **התוספות** שמכח התירוח הראשון נוהגים העולם לאכול יחד על השולחן זה בשר וזה גבינה עם היכר ביניהם, אך לפירוש השני אין מקור להתיר זאת. (ההיתר כשאין מכירין מוסכם ע"י כולם משום שמפורש בדברי שמואל בגמרא).

הטור הביא את הפירוש הראשון בסתם (שמותר בין בשאין מכירין ובין במכירין וע"י הפסק), ובשם י"א כתב שאם יש להם הוצאה אחת אין היתר ע"י היכר. ובאו"ח קעג הביא הטור רק את הדעה הראשונה.

והב"י (או"ח קע"ג) כתב שנראה שדעת **הרי"ף והרמב"ם** (שלא הזכירו הא דתפיסה אחת) כפירוש השני, אך למעשה פסק כמנהג העולם וכדעת **הטור ר"ז והרשב"א**, שהכריעו כתירוח הראשון.

הב"ח דייק מלשון **הטור** שדעתו שדווקא בהוצאה אחת ממש לא יועיל היכר, אבל בכעין הוצאה אחת (דהיינו במכרים) יועיל היכר אף לדעת ה"א, ותמה הב"ח שהרי מפורש בתוס' וברא"ש שלא כך. ומ"מ לדינא הסכים הב"ח להכרעת הטור והב"י להקל. **הט"ז** (ג) דחה את קושיית הב"ח, וכתב שכוונת **הטור** רק לומר שלפירוש השני 'תפיסה' היינו הוצאה, וה"ה במכירין.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק את המבואר בסוגיא לכולי עלמא, ששניים המכירים זה את זה אסורים לאכול בשר וגבינה בשולחן אחד (אפילו אם מקפידים זה על זה, כדלקמן), וכשאינם מכירים מותר לעולם. והוסיף ע"פ דעת **הטור והרשב"א** (כפירוש **רש"י**, וכן **התוספות והרא"ש** בפירושם הראשון) שאף המכירים מותרים ע"י היכר ביניהם.

והילקו"י (פח, כא-כג) פסק שהיכר מועיל דוקא בשני בני אדם, אך באדם א' לא מועיל שיעשה היכר, וא"כ יעמיד לו גם שומר. וה"ה באוכל עם קטן.

♦ **האם שני בני אדם המכירים זה את זה, אך מקפידים זה על זה, מותרים לאכול בשולחן אחד זה בשר וזה גבינה?**

חולין דף קז ע"ב

א"ל רב יימר בר שלמיא לאביי: שני אחין ומקפידין זה על זה, מהו? אמר ליה: יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין?! (ולכן יש לאסור, ולא פלגין בזה).

³ ולפירוש זה נראה דצריך לומר דהסייעתא שהביאה הגמרא לדברי שמואל היא מרישא דברייתא, שממש"כ ש"ז בא מן הצפון וזה בא מן הדרום' משמע שהיתרו של רשב"ג הוא דוקא באין מכירין. אך סיפא דברייתא ('ולא אסרו אלא בתפיסה אחת') זהו חידוש אחר, שבנוסף לכך שהאיסור הוא רק באופן שאינם מכירים, האיסור הוא רק בכעין תפיסה אחת. משא"כ לפירוש השני דאתי שפיר טפי, דכל הברייתא היא הסייעתא והיא ענין אחד.

הט"ז (ב) **והש"ך** (ד) כתבו **שהרש"ל** דייק מהגמרא שדוקא בשני אחים אע"פ שמקפידים זה על זה אסור להם לאכול בשולחן אחד בשר וגבינה, אך סתם שני מכרים המקפידים זה על זה מותרים. וכן דייק **הרש"ל** בלשון **הטור**.

והט"ז **והש"ך** השיגו על **רש"ל**, וכתבו שלא פלוג רבנן. וכן פסק **השו"ע** לאסור בשני בני אדם המכירים, אע"פ שמקפידים. **והט"ז** דחה גם את דיוק **הרש"ל** בטור.

ציין דברים שיכולים לשמש בתור היכר, ודעות הפוסקים בעניינים אלו:

♦ **היכר על ידי מפה או פת:**

הדרכ"מ כתב **שמשמע באו"ה** דבעינן גם היכר ביניהם וגם שתי מפות, אך הסיק **הדרכ"מ** שהמנהג **כהטור** שדי באחד מהן. וכ"פ **השו"ע**: "ואפילו המכירים, אם עשו שום היכר, כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו, או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים ביניהם פת להיכר, מותר (ובתנאי שלא אוכלים מן הפת)".

הילקוט יוסף (פח, ז) ביאר שההיתר בשתי מפות הוא דוקא כשאנים רגילים בדרך כלל לאכול על מפות נפרדות, אך אם רגילים בכך – לא מיקרי היכר.

♦ **היכר ע"י קנקן:**

הבית יוסף **והרמ"א** כתבו שגם קנקן יכול לשמש כהיכר, ואפילו אם שותים ממנו. **והרמ"א** ביאר שזה דוקא כשאין רגילות שהקנקן יהיה על השולחן.

הב"ח חלק על **הב"י** **והרמ"א**, וכתב שאף בקנקן אם שותים ממנו – לעולם אינו יכול להיות הפסק, כמו בלחם (ונראה שסובר דכששותים מכלי אחד ע"כ חשיב כתפיסה אחת). אך **הש"ך** (י) כתב שדעת **הב"י** **והרמ"א** עיקר.

הילקוט יוסף (פח, יב) פסק כדעת **הבית יוסף** **והרמ"א**. ומ"מ כתב שהיום בקבוקי שתייה וכוסות שתיה וכדו' כיון שהם מצויים על השולחן אינם יכולים להוות היכר.

♦ **היכר על ידי מנורה:**

כתב **הרמ"א** "וכל שכן אם נתנו שם מנורה או שאר דברים".

והש"ך (ז) **והט"ז** (ד) ביארו שזהו דוקא כשמניחים אותה בזמן או בדרך שאין דרכה להיות על השולחן (כגון ביום, או במקום שונה מהמקום שדרכה להיות בשולחן).

♦ **גובה ההיכר ומקומו:**

הט"ז (ד) הביא את דברי **הדרכ"מ בשם האו"ה** שצריך שדבר ההיכר יהיה גבוה קצת.

וע"פ זה כתב **הילקוט יוסף** (פח, טז) שצלחת וטבעת לא חשיבי היכר.

והוסיף (שם, ח) שעל ההיכר להיות דוקא ביניהם ולא בצד.

צדדים נוספים להקל ליושבים יחד ורוצים לאכול בשר וגבינה על שולחן אחד:

◆ ביושבים רחוק זה מזה:

הפת"ש (ג) כתב **בשם רש"ל** שאם יושבים רחוק זה מזה עד שאין האחד יכול להושיט ידו וליטול מחבירו – שרי אף בלא היכר (ואף לדעת הראשונים החולקים על ההיתר של היכר). וכן פסק **בילקוט יוסף** (פח, כ).

◆ כשאחרים אוכלים עימם על השלחן והעמדת שומר:

הפת"ש (ד) כתב בשם **המשאת בנימין** שכשעוד אנשים אוכלים עמם על שולחן – מותר אף בלא היכר, כיון שאחד יזכיר לשני וזה עדיף אף מהיכר.

אך **בילקוט יוסף** (פח, כה) כתב שהעיקר כדעת המחמירים בזה, ואף אם רוצים להעמיד שומר מיוחד לזה – אין להקל, אלא יעשו היכר ביניהם, וכן העלה שנית **בשו"ת הראשון לציון** (ח"ב חיו"ד סימן ב) ולא כמי שרצה להקל בזה.

◆ אופנים שאין חשש:

הפת"ש הביא שהפמ"ג למד מדברי **הרא"ש** שכששני האוכלים נדרו זה מזה הנאה – מותרים לאכול על שלחן אחד בשר וחלב, כיון ששונאים זה את זה טפי משני אכסנאים שאין מכירים זה את זה.

והבאר היטב הביא שהבית יעקב התיר לישראל לישב בשלחן אחד עם גוי האוכל טריפות.

◆ בזמן ההמתנה בין בשר לחלב:

הבאר היטב הביא מהבית יעקב שמי שאכל בשר ועליו להמתין שש שעות בטרם יוכל לאכול חלב (כדלקמן סי' פט), אסור לשבת על יד האוכל גבינה, שמא יאכל ממנו.

אך **הפמ"ג** כתב שלא ראה שנזהרים בזה, והביאו **הפת"ש**.

וכ"פ **הילקו"י** (פח, כד) להקל בזה. והוסיף שה"ה שמותר בזמן זה לעסוק במאכלי חלב ולהכניס.

◆ שהאוכל בשר והאוכל גבינה לא ישתו בכוס אחת:

הדרכ"מ הביא מההגה"א **שרבינו קלונימוס ורבינו יהודה** כשהיו אוכלים זה בשר וזה גבינה, אע"פ שהיו מחולקים בשולחן היו נמנעים מלשתות מכוס אחת, ואף שאין איסור עשו כן להרחקה.

ותמה **הב"ח** מדוע אין בזה איסור מדינא, הרי מתקנחת השמוננית שבפיהם על הכוס? ותירץ שיש לומר דדרך ארץ היא לקנח פיו לפני שבא לשתות מהכוס ששותה ממנה גם חבירו. אך הסיק למעשה שלא להקל בזה שמא לא יקנח פיו יפה.

והרמ"א פסק למעשה: "היו זהירים שלא לשתות מכלי אחד, משום שהמאכל נדבק בכלי, וכל שכן שלא יאכלו מפת אחת". [ש"ך (ח): ואפילו בשני שולחנות ושני אכסנאים – אסור].

והילקו"י (פח, ל) הוסיף שאם שטפו את הכוס ולא נדבק בה שמוננית כלל – מותר.

♦ **דין מלחיה:**

הרמ"א כתב עוד: "נוהגים לייחד כלי של מלח לכל אחד בפני עצמו, כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שיורי מאכל במלח".

הילקוט יוסף (כו) פסק, שבמלחיות סגורות – ייחוד מלחיות נפרדות הוא חומרא בעלמא. אך במלחיות פתוחות אכן נכון לייחד, ומ"מ אם המלחיה נקיה יכול ליטול ממנה לבשר ולחלב.